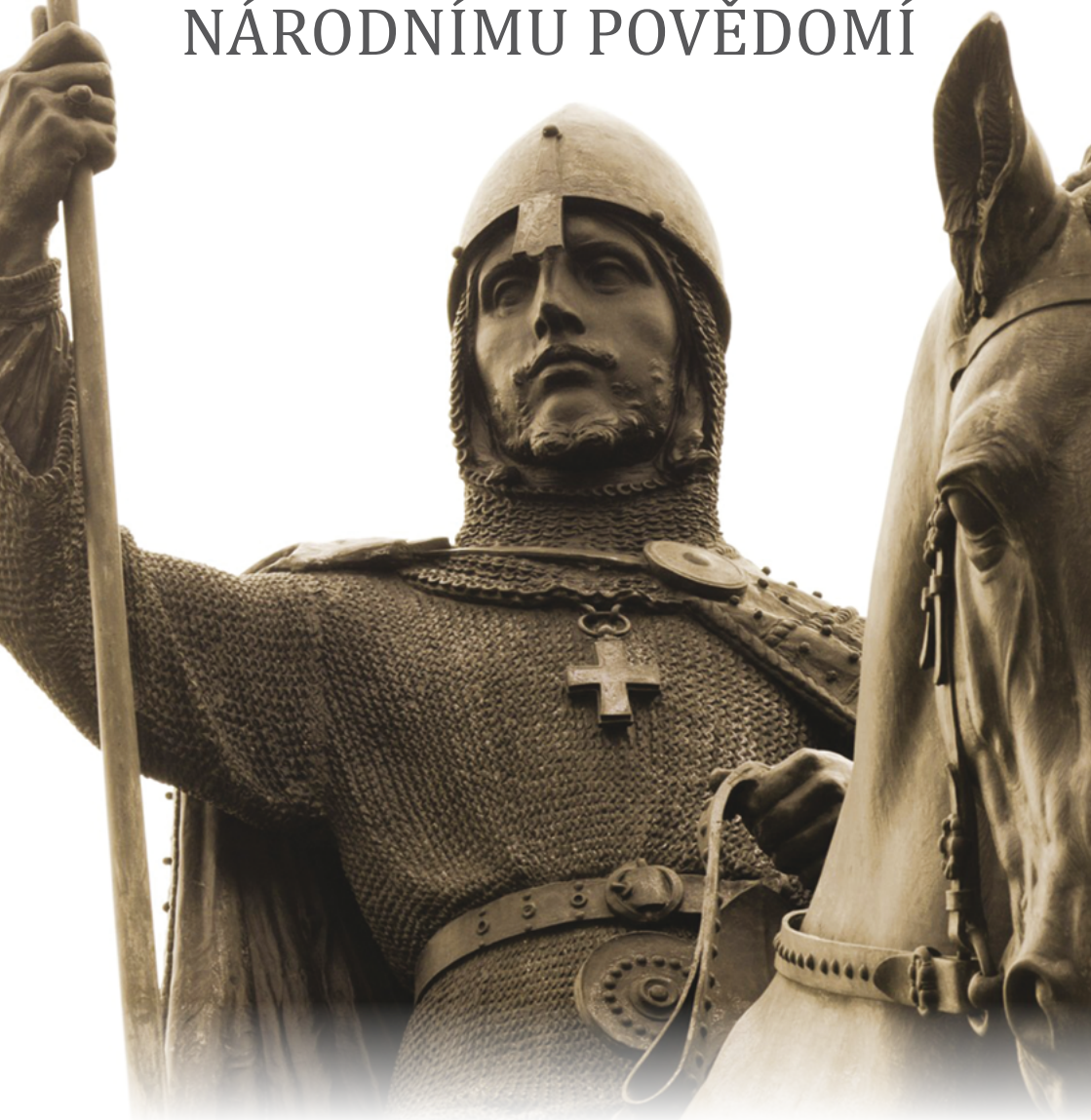

Kolektiv autorů

SVATÝ VÁCLAV

A NÁVRAT K ČESKÉMU NÁRODNÍMU POVĚDOMÍ

SVATÝ VÁCLAV

A NÁVRAT K ČESKÉMU NÁRODNÍMU POVĚDOMÍ

Kolektiv autorů

Petr Bahník, Markéta Bahníková,
Tomáš Břicháček, Roman Cardal, Aleš Dvořák,
Petr Charvát, Jiří Kuthan, Petr Matuszek,
Jan Royt, Petr Sak, Oldřich Selucký,
Vojtěch Šustek, Igor Volný

Jakub Karel Berka (úvodní slovo)

Roman Cardal (editor)

Svatý Václav a návrat k českému národnímu povědomí

Edice: Svatováclavská studia

Vydavatel: Společnost pro Svatováclavská studia, z.s.

Strahovské nádvoří 132/1, 118 00 Praha 1 - Hradčany

sss@ssszs.cz

Přední strana obálky: detail Pomníku svatého Václava v Praze

Editor: Roman Cardal

Sazba: Marta Zechová

Vydání první, září 2020, Praha

MK ČR E 24025

Vydání publikace podpořila společnost:

JIHOEXPRES AGRO

ISBN 978-80-270-8495-1

OBSAH

Jakub Karel Berka:	
Úvodní slovo	4
Petr Bahník:	
Svatý Václav a idea české státnosti	6
Jan Royt:	
Svatý Václav jako „věčný“ vládce a ochránce země České ve středověku . . .	22
Aleš Dvořák:	
Svatý Václav jako sjednotitel národa	29
Jiří Kuthan:	
K dědictví svatého Václava	34
Petr Charvát:	
Václav, kníže Čechů, pozdější svatý Václav	37
Markéta Bahníková:	
Lebka svatého Václava - svědectví o člověku a světcí (zpracováno dle závěrů antropologického výzkumu prof. Emanuela Vlčka) . . .	39
Vojtěch Šustek:	
Čeští vlastenci a odkaz svatého Václava	43
Petr Sak:	
Svatý Václav a základy české identity a státnosti	47
Tomáš Břicháček:	
Česká státnost a hodnoty v proměnách času	51
Igor Volný:	
Stručný pohled na české hospodářské obrození	57
Petr Matuszek:	
Svatováclavský chorál	62
Petr Bahník, Igor Volný:	
Idea Svatováclavského státu	68
Oldřich Selucký:	
Obecné dobro a lidská osoba	73
Roman Cardal:	
Česká země na dějinném rozcestí	78
Přehled autorů	83

ÚVODNÍ SLOVO

*„Světce se musí především
narodit a musí být,
aby národ nezhynul,
neboť světce potřebuje národ tak jako soli, uhlí a chleba.
Bez letadel, bez kořalky,
bez Národního divadla, bez pomerančů,
bez sociálního pojištění národ docela dobře a krásně může být živ,
ale nemůže vidět a nemůže dýchat,
nemůže žít bez světce,
protože nemůže žít bez Krista.“*

Jakub Deml

Světce není ikonou, ale člověkem, který prosvětluje svět. My jej potřebujeme, abychom mohli žít. V osobnosti svatého Václava se národní a lidské setkává... Statečnost, moudrost, víra a dobrota patří jemu.

Dnes nejde jen o uchování jeho odkazu, ale o jeho zpřítomnění a nasměrování do budoucnosti. Je pevnou kotvou našeho národního bytí. Svatováclavská idea je sjednocující pro všechny Čechy, Moravany a Slezany bez rozdílu a mohla by pomoci ukončit období rozdělené společnosti, které u nás panovalo po celé minulé století a nezmizelo ani po roce 1989.

Přejme si, aby prosba k němu „Nedej zahynouti nám ni budoucím“, kterou vkládáme do chorálu, prostoupeného potem, krví, slzami, bolestí, ale i nadšením, nezanikla v klopotu všedních dní. Ať nás provokuje a burcuje k zamyšlení čím žil on, a čím můžeme žít my.

Není přece náhoda, že jsme se v ohrožení národa vždy sešli pod sochou svatého Václava na jeho náměstí v Praze. Pečovat o uchování a kontinuitu tradic spojených s historií českého národa, jeho slovanských kořenů a jeho státnosti je nanejvýš aktuální dnes, kdy cítíme, že náš národ a náš stát může čelit různým vnějším hrozbám.

Není nám jedno, co bude s našimi rodinami i celým národem za rok, za deset let nebo za sto let. Má-li národ v budoucnu obstát, musíme se tím zabývat již dnes.

Ale musíme vědět a vidět. A je nanejvýš důležité vědět nejen to, co chtějí druzí, ale především to, co chceme my, občané této země. Proto vznikl sborník, který máte v rukou. Nechť přispěje k dobru a je cestou k hrdosti a k lásce k české zemi, kterou svatý Václav stále chrání.

*Jakub Karel Berka OPraem.
Praha, 28. září 2020*

Petr Bahník:

SVATÝ VÁCLAV

A IDEA ČESKÉ STÁTNOSTI

Základním kamenem slovanské státní existence ve středoevropském prostoru byl politický útvar vzniklý ve třicátých letech devátého století a známý širší veřejnosti jako *Velká Morava*. Z tohoto kořene vyrostla i česká státnost a první plody naší kultury. Spojnicí velkomoravské a přemyslovské politické tradice a tisíciletým symbolem české národní vitality je osobnost *svatého Václava*.

VELKÁ MORAVA, PŘEMYSLOVCI A SVATÝ VÁCLAV

Panovníci Velké Moravy, počínaje jejím zakladatelem *Mojmírem I.*, usilovali o to, vytvořit ze svého slovanského panství standardně fungující stát srovnatelný s tehdejšími západními vzory. Nepřehlédnutelným handicapem tohoto úsilí ovšem bylo, že středoevropští Slované dosud setrvali v pohanství. Celá západní Evropa byla v té době již křesťanská a pohanství bylo právem vnímáno jako výraz civilizační zaostalosti a potenciální nebezpečnosti.

Situaci se rozhodl radikálně změnit syn Mojmíra I., kníže *Rostislav*, který zahájil plánovitou christianizaci své země. Prvopočátky křesťanství na Velké Moravě byly spojeny s působením západních latinských kněží, a to jednak s nahodilými misijními pokusy iroskotských mnichů a jednak s působením německého kněžstva východofranckého, zejména z pasovské diecéze, které usilovalo o systematictější postup. Východofranští duchovní však nebyli jen nositeli nové víry, ale, v souladu s představou tzv. „*říšské církve*“, také předními emisary politických zájmů svých panovníků a christianizaci moravských Slovanů chápali automaticky také jako jejich podřízenost Východofrancké říši.¹ To bylo pro vládce Velké Moravy pochopitelně těžko přijatelné a kníže Rostislav proto hledal alternativní řešení. Jak vyplývá z písemností mohučské synody roku 852, zval Rostislav na Moravu programově kněze z jiných oblastí, než jen z blízkých diecézí Východofrancké říše. Čteme např. o působení duchovenstva z Itálie a Řecka. Rostislav tak dával najevo církevně-správní samostatnost své země a vykazoval ambice pasovského biskupství do patřičných mezí. Cílem jeho snah přitom beze sporu bylo vytvoření samostatné slovanské diecéze na Velké Moravě.

Po zdoluhavých jednáních s papežem *Mikulášem I.*, které nedosáhly kýženého výsledku, obrátil se Rostislav roku 863 na východ a požádal byzantského císaře *Michala III.* o vyslání křesťanské misie na Velkou Moravu.² O rok později byzantští misionáři skutečně zahájili své působení ve střední Evropě a jejich dílo bylo mimořádně úspěšné. Zatímco většinou probíhala christianizace evropských zemí tak, že novou víru přijal panovník s dvořany, a teprve v následujících desetiletích

se šířila do nižších vrstev, na Velké Moravě zasáhla misie prakticky všechny vrstvy společnosti, od velmožů knížecího dvora, přes urozené bojovníky až po chudé zemědělce.³ Tento rychlý a zřetelný úspěch byl snad ovlivněn tím, že křesťanství pro moravské Slované už nebylo zcela novým učním, hlavní roli však nepochybně sehrála skvělá teoretická příprava a dobré organizační vedení misie, čili mimořádné odborné a charakterové kvality osobností stojících v jejím čele, *Konstantina*, zvaného „filosof“, jenž později přijal řeholní jméno Cyril, a jeho kněžského i pokrevního bratra *Metoděje*.

Zatímco vlastní úkol misie se podařilo dobře a rychle plnit, aniž došlo k jakýmkoli ostřejším střetům s vyznavači starého slovanského pohanství, značné problémy byzantincům působili franští kněží, kteří v misii viděli nepříjemnou konkurenci. Došlo k obvinění u papežského dvora v Římě, že se prý soluňští bratři ve svých staroslověnských překladech dopustili deformace svatých textů i samého obsahu víry.⁴

Proti takovému obvinění se bratři hodlali hájit se vši razancí. Privítali proto pozvání papeže Mikuláše I. k návštěvě Říma a r. 867 se vydali na cestu do věčného města, jež se pro ně stala v mnoha ohledech osudovou. Nejen, že se jim podařilo obhájit vlastní překlady církevních textů a prosadit staroslověnštinu jako schválený liturgický jazyk⁵, ale nově nastoupivší papež *Hadrián II.* jmenoval Metoděje dokonce papežským legátem pro slovanské kraje v záalpi⁶ a posléze i arcibiskupem nově zřízeného stolce moravsko-panonského, což bylo nepochybně mocným zadostiučiněním (vždyť mu měli být podřízeni i franští kněží působící na Moravě!).⁷

Politické poměry na Velké Moravě se však mezitím radikálně změnily. Kníže Rostislav byl zbaven svého trůnu státním převratem ve východofranské režii. Po řadě peripetií se do čela státu dostal jeho synovec *Svatopluk*, který se do značné míry opíral o podporu franských kněží. Ti si tím mimořádně upevnili svou pozici a těšili se dlouhodobé přízni nového vládce.

Svatopluk se ukázal být panovníkem mimořádně schopným. Teprve on učinil Velkou Moravu opravdu velkou, ve smyslu územní rozlohy. Za jeho vlády podléhala velehradskému knížeti území dnešní ČR, Slovenska, Maďarska, jižního Polska a snad i lužickosrbské oblasti severovýchodního Německa a část západní Ukrajiny. Roku 874 dosáhl dokonce tzv. mírem forchheimským oficiálního uznání nezávislosti Velké Moravy ze strany Východofrancké říše a v soudobých latinských kronikách je příležitostně titulován jako Rex, čili král. Jeho poměr ke staroslověnské misii i k arcibiskupu Metodějovi ovšem zůstával trvale chladný. Obojí pro něj bylo připomínkou éry jeho předchůdce Rostislava a pochybného způsobu, jakým se Svatopluk sám dostal k moci. Krom toho na něj jistě působily též pomluvy Metodějových odpůrců a jednou již vyslovené pochyby o pravověrnosti staroslověnské liturgie, které se znovu a znovu vracely do oběhu, zejména když se v důsledku teologických sporů zkomplikovaly vztahy mezi křesťanským východem a západem.⁸ Metodějovo postavení tak bylo velmi zvláštní. Formálně byl vrcholným představitelem křesťanské církve na Velké Moravě a král Svatopluk a franští kněží ho proto

museli nejen respektovat, ale také mu poskytovat všestrannou podporu, na druhé straně ovšem Metoděj nemohl zabránit intrikám některých svých franských „podřízených“ i králově ochotě jim naslouchat. Tato situace trvala až do konce Metodějova života, poté se králova zloba rozhořela naplno a Metodějovi žáci byli zbaveni svých úřadů a vyhnáni z Velehradu. Vraťme se však do doby Metodějova arcibiskupského pontifikátu.

Specifickou částí říše krále Svatopluka byly tenkrát Čechy, ovládané rodem Přemyslovců. O politickém dění v oblasti české kotliny na počátku raného středověku můžeme s jistotou říci jen velmi málo. Od pátého století byla tato oblast osídlena Slovany, možná byla centrem někdejší *Sámovy říše* a později ji snad ovládla vojska *Karla Velikého*.⁹ Počátky české vládnoucí dynastie pak známe jen z bájí a pověstí o oráči Přemyslovi, jejichž nejstarší verze stručně zachytil ve své legendě z desátého století mnich Kristián.¹⁰

Prvou zřetelnější zprávou, z níž lze něco vyčíst o politických poměrech v Čechách před rokem 900, je záznam fuldského analisty o křtu čtrnácti českých knížat v bavorském Řezně r. 845. Dovídáme se z něj, že: 1) Obyvatelstvo i velmoži byli až do uvedeného data stoupenci pohanství. 2) Politická správa Čech byla značně decentralizovaná, rozdělená mezi větší počet vládců. 3) Tato knížata nějakým způsobem podléhala vlivu řezenské diecéze resp. Východofrancké říše.

Z jakých rodů tato knížata byla, se ovšem z uvedeného zápisu nedočteme. Byl někdo z nich Přemyslovec? A jaká by v tom případě byla jeho role ve vztahu k ostatním i k Řeznu? Nevíme.

Jisto je jediné: Koncem devátého století se mezi slovanskými knížaty české kotliny začali zřetelně prosazovat Přemyslovci. Zprvu hráli jen roli prvního mezi rovnými, posléze však už roli jasně dominantní. Průběh jejich vzestupu do role centrálních vládců lze vyčíst z tradiční titulatury, kterou v raném středověku přemyslovská knížata používají. Latinské označení *Dux*, známé z mincí a pečeti desátého a jedenáctého století, znamená vojevůdce, vévoda. Prvořadé postavení Přemyslovců se tedy vyvinulo z jejich role vojenských velitelů. K této úloze snad byli Přemyslovci vybráni s ohledem na to, že ovládali středočeské jádro země. Autorita vévodů byla ovšem zprvu omezena, plnou moc měli jen v čase války, postupně však jejich vliv rostl. Pomocí sňatkové politiky (i násilí) posilovali Přemyslovci jak své výsadní postavení, tak i územní jednotu české kotliny, z níž se začínal formovat jednotný politický útvar.

Na přelomu devátého a desátého století, v době, kdy byl přemyslovským vévodou kníže *Bořivoj* (latinským textům známý jako *Gorivej*), došlo k začlenění území Čech do Svatoplukovy Velkomoravské říše. Tato skutečnost postavení Přemyslovců ještě posílila. Vazby k Řeznu a Východofrancké říši byly dočasně přerušeny a exponentem Svatoplukovy politiky v české kotlině se stal Bořivoj. Plnil funkci jakéhosi místodržitele moravského vládce a požíval do té míry Svatoplukovy důvěry, že Čechům, už jako politickému celku (!), byla v rámci Velké Moravy ponechána

jakási autonomie pod vládou Přemyslovců. K věci pochopitelně patřilo i to, že Bořivoj, spolu se svou manželkou *Ludmilou*, přijal na velkomoravském Velehradě křest, podle tradičního podání prý přímo z rukou arcibiskupa Metoděje.¹¹

Výmluvným důkazem úzkých vazeb Přemyslovců k Velké Moravě je záznam o dramatickém dopadu Bořivojova křtu na českou politiku. Proti tomuto aktu totiž vystoupila početná (pohanská?) opozice, která násilím svrhla Bořivojovu vládu, a vévoda musel uprchnout ke Svatoplukovu dvoru v ohrožení života. Do svého úřadu pak byl znovu dosazen s pomocí moravské vojenské intervence, která Bořivojovy odpůrce potlačila.¹²

Co bylo důvodem této vzájemné podpory? Byli Přemyslovci pokrevními příbuznými velkomoravských Mojmírovců? Snad, nic bližšího zatím nevíme.

Pro vznik ideje české státnosti mělo ovšem Bořivojovo napojení na Velkou Moravu nesmírný význam. Vtělo se do teorie známé jako tzv. *translatio regni*, čili přenesení království. Prvně je to vyjádřeno již v *Kristiánově legendě* z konce desátého století, která vypravuje, že Metoděj prý Bořivojovi při křtu prorokoval: „*Staneš se pánem pánů svých*“, čímž měla být myšleno pozdější ovládnutí Moravy českými panovníky. Zdůvodnění přenosu velkomoravské státní tradice na Čechy je dvojí. Kristián, latinsky píšící apologeta staroslověnské bohoslužby, naznačuje, že se Svatoplukovým odvratem od „cyrilometodějské“ tradice odstoupilo od mojmírovského státu Boží požehnání a bylo přeneseno na Přemyslovce. Pozdější gotické legendy zase spojují přenesení království do Čech s osobností saského krále *Jindřicha Ptáčníka*, jemuž připisují císařskou hodnost. Jindřich prý po zániku Velké Moravy udělil Svatoplukův královský titul (v renesanční verzi i s hmotnou královskou korunou) českému knížeti Václavovi. Sv. Václav tak byl v tomto podání prvním českým králem, titul prý však ze skromnosti nepoužíval. Jedná se patrně o pouhý literární konstrukt, obsahuje však zřetelné pravdivé jádro, a to hned dvojí: Za prvé upozorňuje na úzkou souvislost počátků české státnosti s Velkou Moravou a za druhé zdůrazňuje, že spojnicí velkomoravské tradice se vznikající tradicí českou bylo křesťanství a světecká postava Václavova.

Tentýž obsah v symbolické rovině vyjadřuje legendární podání o *Paládiu* čili Ochranném obraze země české. Paládiem se rozumí nevelký kovový reliéf madozny s děťátkem, byzantského původu, který prý při křtu na Velké Moravě dostala od Metoděje Bořivojova manželka Ludmila, a který později předala spolu s křesťanskou vírou svému vnukovi Václavovi.¹³

ČECHY MEZI VELKOU MORAVOU A ŘÍŠÍ

Úzké sepětí Bořivojových Čech s Velkou Moravou se začalo na konci devátého století stále zřetelněji uvolňovat a po roce 894 zaniklo. Příznakem určité roztržky snad byl už Bořivojův vstřícný přístup k žákům arcibiskupa Metoděje, které král Svatopluk, jak již bylo zmíněno výše, vyhnal po r. 885 od svého dvora. Metodějovi žáci se tehdy uchýlili zejména na Balkánský poloostrov, kde pak spolupůsobili při vzniku bulharského státu, část z nich ovšem našla dlouhodobé útočiště také

u dvora českého vévody Bořivoje, který měl ke staroslověnské tradici zjevně blíže, než jeho velkomoravský patron. Tito lidé se stali zakladateli staroslověnské literatury v Čechách. Jejich příchodem se *posílila kulturní vazba přemyslovského knížectví k velkomoravské duchovní tradici, zároveň se ovšem výrazně narušila politická vazba k Velké Moravě jako takové*. Za vlády Bořivojova staršího syna a nástupce Spytihněva se politická pouta Čech k velehradskému trůnu přetrhala docela a české vévodství navázalo naopak r. 895 úzký poměr k říši Východofrancské a řezenské diecézi. Nedlouho poté se sice tato říše v důsledku vnitřních sporů rozpadla, za jejího dědice se ovšem začali považovat bavorští vévodové a politická a náboženská vazba Čech k bavorskému Řeznu trvala nadále.

Pozoruhodné přitom je, že tato politická orientace nijak nebránila rozvoji staroslověnské liturgie v Čechách, která *poklidně koexistovala vedle liturgie latinské až do poloviny jedenáctého století*. Je tudíž zřejmé, že postup franckého duchovenstva (a částečně i episkopátu) proti staroslověnské bohoslužbě na Velké Moravě nebyl záležitostí náboženskou, nýbrž výsostně politickou. Pokud Čechy přijaly jistou podřízenost bavorskému Řeznu, nebyl najednou s „cyrilometodějskou“ liturgií problém.¹⁴

Popsané přeskupení politických sil nebylo jedinou změnou, která poznamenala středoevropský prostor na počátku desátého století. Do oblasti totiž v téže době vpadli také kočovné zakavkazské kmeny Maďarů, přicházející po stejných trasách, jako kdysi nomádští Hunové a Avari. V bojích proti těmto novým nájezdníkům Svatoplukův syn Mojmír II. po dílčích úspěších nakonec podlehl a velkomoravský stát byl roku 906 zcela rozvrácen. Maďaři se pak usadili v oblasti panonské nížiny a stali se trvalou hrozbou pro usedlé národy střední Evropy, zejména v oblasti podunají.

Pohraniční boje s Maďary sváděli také čeští vévodové. Vzhledem k výhodným terénním podmínkám však Čechy zůstaly ušetřeny přímého maďarského vpádu a přemyslovští vládci se mohli věnovat dalšímu formování vznikajícího českého státu. Jeho vznik i nejstarší dějiny byly výrazně ovlivněny děním na území zaniklé Východofrancské říše.

Jak už bylo uvedeno, za dědice zaniklé říše (a potažmo dědice karolinského císařství) se považovali Bavoři. Bavorsko bylo vskutku kulturně i hospodářsky nejrozvinutějším politickým útvarům německojazyčné oblasti. Mohlo čerpat z dávné, Římany založené civilizační tradice, bylo prvním centrem křesťanství ve středoevropském prostoru apod. Ve svých snahách ovšem bavorští vévodové nebyli sami. O roli dědice říšské tradice se totiž ucházeli rovněž mimořádně ambiciózní vládci ze saské dynastie Luidolfovců. Sasové byli mnohem méně kultivovaní, křesťanství přijali relativně nedávno a jejich životní styl se blížil poměrům v polopohanských Čechách. Saští vládci však disponovali nadšením konvertitů, mimořádnou osobní odvahou i značnou dávkou vojenské tvrdosti, jež dali do služeb svého snu nové obnovy karolinského impéria. Soupeření obou těchto sil bylo hlavním dramatem středoevropských dějin první poloviny desátého století.

Čeští vévodové byli jak řečeno od roku 895 pod vlivem Bavorska, snažili se nicméně držet svou zemi pokud možno stranou přímé účasti v sasko-bavorském konfliktu. Bavorský vévoda *Arnulf* však usiloval o aktivnější zapojení Čech do svých válečných plánů. Připravoval jakési obklíčení Saska nepřátelskými silami. Vyjednával dokonce s nebezpečnými Maďary, uzavřel s nimi tajné spojenectví a umožnil jim průchod přes Bavorsko, aby mohli napadnout jižní hranici Saska. Na severní hranici měl zase podle Arnulfova kalkulu sehrát významnou roli pohanský slovanský kmen Stodoranů-Luticů, který vedl proti Sasům permanentní válku. Kdyby se podařilo do protisaské „koalice“ vtáhnout ještě Čechy, bylo by obklíčení Saska úplné. V tomto světle nabývá zvláštního významu sňatek mladšího Bořivojova syna *Vratislava* (Vitisla) s dcerou lutického knížete *Drahomírou* (Dragomir). Jednalo se nepochybně o sňatek ryze politický, který byl s největší pravděpodobností dílem bavorské diplomacie. Drahomíra musela kvůli sňatku s Vratislavem alespoň formálně přijmout křesťanství, jak ovšem nasvědčují její pozdější činy, v srdci zůstávala pohankou a jediným smyslem její „politické mise“ bylo vtažení Čechů do války proti Sasům, motivované naléhavou potřebou pomoci vlastnímu kmeni.¹⁵

Jak český kníže *Spytihněv*, tak i zmíněný *Vratislav*, který nastoupil na trůn po tomto svém bezdětném bratrovi roku 915, však přistupovali k vnitroněmeckému sporu navýsost rezervovaně. Byli ochotni podporovat Bavorsko placením pravidelné daně, nikoli však přímým bojovým angažmá. Tento postoj se stal pro Přemyslovce tradičním a snažili se ho držet.

Drahomířina chvíle ovšem nastala, když byl její manžel r. 921 smrtelně zraněn v bezvýznamné pohraniční pútcě s Maďary a země se ocitla bez panovníka. Vratislavovi synové *Václav* a *Boleslav* byli v té době ještě nedospělí a o vládu se musely podělit dvě kněžny vdovy, *Drahomíra* a její tchýně *Ludmila*.

SVATÁ BABIČKA A SVATÝ VNUK

Drahomíra byla rozhodnuta situace využít k prosazení svého dlouhodobého cíle, *Ludmila* však představovala problém, neboť byla v mnoha ohledech přímým protikladem své snachy. Zatímco *Drahomíra* byla jen formální křesťankou, *Ludmila* byla naopak horlivou šířitelkou a podporovatelkou nové víry. Zatímco *Drahomíra* chtěla Čechy vidět po boku svých rodných *Luticů* v boji proti Sasům, *Ludmila* byla stoupenkyní dosavadního stylu přemyslovské politiky, totiž umírněně probavorské orientace s udržení Čech mimo probíhající konflikt. Zatímco *Drahomíra* chtěla své syny vést k drsným válečnickým způsobům, tak obdivovaným u pohanů, *Ludmila* připomínala též potřebu vzdělání budoucího vládce a svým vlivem významně ovlivnila výchovu následníka trůnu *Václava*. Všechny tyto náboženské, politické i osobní rozpory byly příčinou silného napětí mezi oběma ženami i politickými skupinami jejich přívrženců. Dohoda předních velmožů stanovila, že výkonu přímé vlády se má na dobu *Václavovy* nedospělosti ujmout *Drahomíra* a *Ludmila* má být i nadále svěřena péče o následníkovu výchovu a vzdělání. Takového uspořádání ovšem *Drahomíře* nevyhovovalo¹⁶. Cítila se ošizená ve svých právech a rozhodla se pro násilné řešení. Vyslala na *Ludmilin* hrádek *Tetín* dva své družiníky vikingského

původu, *Tunu* a *Gomona*¹⁷, aby její sokyni zavraždili. 16. října 921 byla kněžna Ludmila těmito muži zardoušena svým vlastním závojem.

Nedlouho po vraždě vtáhl do Čech bavorský vévoda Arnulf, snad jako arbitř sporu mezi skupinami Ludmiliných a Drahomířiných stoupenců. O tomto Arnulfově tažení víme z pramenů velmi málo, jistý je ovšem jeho výsledek, Drahomíra byla potvrzena jako právoplatná kněžna a vládu si podržela až do nástupu sv. Václava na vévodský trůn kolem roku 924. Už tento fakt potvrzuje, že Drahomířina politika Arnulfovi Bavorskému v zásadě konvenovala, nebyla-li již jím samým řízena.

Politické a duchovní směřování kněžice Václava bylo ovšem zcela jiné. Od dětství byla jeho výchova usměřňována péčí babičky Ludmily, k níž si vytvořil silný citový vztah. Byl přesvědčeným křesťanem, podporoval výstavbu nových kostelů i početní nárůst českého duchovenstva a sám cítil niternou potřebu osobně se podílet na přípravě Bohoslužeb. Dostalo se mu také mimořádného vzdělání. Nejprve jej učil jakýsi Ludmilin kaplan Pavel, posléze byl ovšem Václav babičkou poslán na jakousi vyšší školu, která tehdy působila na hradišti v Budči.¹⁸ Tam jej vyučoval kněz zvláštního jména *Učen*¹⁹, díky němuž si Václav osvojil znalost literární slovanštiny (staroslověnštiny), latiny a řečtiny! Uvážíme-li, že většina evropských vládců té doby byla negramotných, jeví se nám míra vzdělání českého vévody jako zcela neobvyklá. Zmínky legendárních životopisů o mnoha bitvách, v nichž bojoval, i moderní průzkum Václavových tělesných ostatků, přitom dokazují, že nijak nezanebával ani svou fyzickou zdatnost, spjatou s prvotní, vojenskou úlohou panovníka.

Prvá staroslověnská legenda nás přesto informuje, že se vévoda ve svém mladém věku stával terčem nejasné kritiky svého okolí, které nechápalo Václavovy vzdělání a vírou kultivované mravy, v mnohém připomínající ideál pozdějšího mystického rytířství, a mělo je za změkčilost. Aby dokázal obhroublým polopohanským velmožům svou mužnost, byl prý nucen „obcovat“ s jakousi dívkou, se kterou zplodil syna jménem *Zbraslav*.²⁰

Prvním Václavovým činem po nástupu na trůn, bylo slavnostní přenesení ostatků babičky Ludmily z hrobu na Tetíně do nově zřízeného hrobu v kostele sv. Jiří na Pražském hradě. Translace, čili přenesení ostatků, bylo v raném středověku považováno za začátek světecké úcty k osobě zemřelého. Václav tedy touto ceremonií nedal jen veřejně najevo svůj vztah k zavražděné babičce Ludmile, ale zahájil také její uctívání jako prvé české svěťce. Zároveň tím pochopitelně demonstroval svůj politický program, což výmluvně doložil tím, že svou matku Drahomíru poslal do vyhnanství.²¹

VÁCLAVOVA KONCEPCE ČESKÉ STÁTNOSTI

Sv. Václav v zásadě pokračoval v politické linii svých předků. Usiloval zejména o udržení územní jednoty českého státu a posilování autority centrální vévodské moci. V zahraniční politice však provedl radikální obrat, opustil dosavadní probavorskou orientaci země a navázal úzké spojení se saským králem Jindřichem

Ptáčníkem. Lze říci, že tento Václavův krok byl totální antitezí politiky jeho matky Drahomíry a musel vyvolat značný odpor u té části české šlechty, která se identifikovala s představou česko-lutického protisaského souručenství pod bavorskou patronací. Toto politické křídlo po Drahomířině internaci spojilo své naděje s osobou Václavova ctižádostivého mladšího bratra Boleslava a stálo i za tragickým vyvrcholením vztahu obou bratrů. Zřetelným dokladem změny zahraničně politické orientace českého státu za Václavovy vlády je změna zasvěcení nově zbudovaného ústředního chrámu na Pražském hradě. Se stavbou tohoto kostela započal už Václavův otec Vratislav a zasvěcení mělo původně náležet sv. Jimramovi, patronovi Bavorska, Václav však, poté co stavbu dokončil, rozhodl o jiném patrociniu a nový chrám byl zasvěcen sv. Vítu, tehdejšímu ochránci Saska, jemuž saští panovníci připisovali své politické úspěchy.²²

Poměr sv. Václava k sasko-bavorskému sporu vidí jako klíčový problém jeho vlády zejména Josef Pekař a po něm *Rudolf Turek* a *Jaroslav Kadlec*. Ve světle uvedeného sporu tito autoři také vysvětlují jinak těžko pochopitelný rozpor pramenů v otázce údajné „poplatnosti“ Čech. Zatímco saský kronikář *Widukind* hovoří o zpoplatnění sv. Václava králem Jindřichem, jiné legendy se naopak zmiňují o tom, že Václav zemi zbavil poplatnosti. O jaký poplatek se ale jednalo a jaké je vysvětlení uvedeného rozporu?

K zavedení poplatku patrně došlo již za císaře Karla Velikého, podle Karlova životopisce *Einharda* prý r. 806. Pozdní údaj *Kosmovy Kroniky* české zmiňuje, že se Čechové tehdy zavázali Karlovu synovi *Pipinovi* odvádět Říši roční poplatek 500 liber stříbra a 120 volů.²³ *Tento poplatek nebyl ničím potupným, byla to tzv. daň z míru (tribut pacis), kterou se mohla vojensky slabší země vyhnout válečnému střetu se silnějším protivníkem a v žádném případě nepředstavoval žádnou politickou závislost (sama Říše platila v 10. století podobný poplatek maďarským kmenům).* Lze právem očekávat, že placení tributu bylo na delší čas přerušeno v době, kdy Čechy náležely do svazku zemí Velké Moravy, ale po r. 895, kdy se Svatopluk I. přimknul k Bavorsku, došlo patrně k obnově poplatku, jež začal být logicky vyplácen bavorským vévodům, kteří se prezentovali jako dědicové říšské tradice. *Nic z toho ovšem přímo nesouvisí s postavou sv. Václava!* S tou placení tributu spojil teprve *František Palacký*, který ve svých *Dějinách národu českého* bez jakékoli pramenné opory podsunul zavedení tributu sv. Václavovi, asi v souvislosti se zmíněnou *Widukindovou* zprávou, že Jindřich Ptáčník „učinil Čechy poplatnými“. Tento *Palackého* nešťastný výklad se bohužel stal základem moderních dehonestací a falzifikací lícících sv. Václava jako bábovku a patrona kolaborantů.

Je pravděpodobné, že Václav skutečně uvedený poplatek platil, nezavedl ho však. Stejný tribut platili jeho předkové i pokračovatelé, on „jen“ prozíravě změnil adresáta tributu, správně vsadil na vítězství Sasů v bojích s Bavorsky, a v souvislosti se změnou své politiky přestal dávný poplatek platit bavorskému vévodovi *Arnulfovi* a začal ho raději odvádět saskému králi Jindřichu Ptáčnickovi. To nepochybně rozzuřilo vyhraněně protisaskou stranu v Čechách obklopující mladého Boleslava a stalo se hlavním důvodem pozdějšího zavraždění svatého Václava.

Odpůrci této „pekařovské“ interpretace, zejména *Dušan Třeštík*, zpochybňují souvislost Václavova osudu se sasko-bavorským sporem poukazem na to, že spor byl v době Václavova panování fakticky i právně ukončen, neboť již roku 922 se Arnulf Bavorský oficiálně Jindřichovi poddal. Tento argument ovšem neobstojí. Naopak, fakt, že se Arnulf Jindřichovi poddal, mohl Václavovu snahu o navázání přímého kontaktu s Jindřichem jen urychlit. Václav šel takřikajíc od kovářička rovnou ke kováři, aby zabránil hrozící dvojité podřízenosti Čech, totiž možnosti, že Čechy zůstanou poddány Bavorsku, jako jakási jeho provincie, a Bavorsko samo bude podřízeno Jindřichovi saskému.

Arnulfova kapitulace z r. 922 ostatně nemohla zcela zastavit záměry a „nastartované“ aktivity jeho někdejších spojenců v řadách české šlechty, kteří po léta připravovali česko-lutické protisaské spojenectví. Zpráva o pádu jejich mocného patrona pro ně jistě byla velkou ranou, od jejich činů je však neodradila. Mohli kromě toho předpokládat, že Arnulfovo pokoření je jen dočasnou záležitostí a že, zahájí-li sami protibavorskou ofenzívu, Arnulf vypoví Jindřichovi poslušnost a starý plán se přece jen podaří uskutečnit.

Uvažujeme-li přitom o důvodech, jež sv. Václava vedly k tomu, že se tak radikálně rozešel se zahraniční politikou svého otce a strýce a „zkomplikoval si život“ příklonem na stranu Sasů, nemůžeme se ubránit dojmu, že v jeho rozhodnutí hrála podstatnou roli také znalost poměru obou německých vládců k myšlence univerzálního křesťanského Impéria. Bavorský vévoda Arnulf se sice samozřejmě považoval za nástupce říšských vládců, čím však v jeho chápání mohla obnovená Říše být? Univerzálním křesťanským císařstvím s ideálním posláním? To asi sotva. Arnulf byl mužem dosti flexibilních zásad, který neváhal navazovat spojenectví s nejdívočejšími protivníky křesťanství, přinášelo-li mu to prospěch. Jindřich Ptáčník naopak dával najevo, že chce hrát „karlovskou“ roli ochránce křesťanstva a netajil se ambicí dosáhnout pro saské krále obnovy císařské korunovace.²⁴ Jakkoli byl Jindřich jako válečník tvrdý a v mnoha ohledech nelítostný, nelze mu upřít zřetelný idealismus, který bezpochyby konvenoval asketicko-rytířské osobnosti sv. Václava. Jak bylo už zmíněno, Václavův přímý kontakt s formujícím se Impériem vysvobodil Čechy z reálně existující hrozby, že se stanou periferií poraženého Bavorska a naopak umožnil vydobýt pro ně postavení právoplatného příslušníka křesťanstva.

V tomto smyslu tedy sv. Václav Čechy skutečně „zbavil poplatnosti“, jak uvádí například staročeská kronika takřečeného *Dalimila*. Zbavil je totiž ponižující podřízenosti dílčí autoritě a podřídil je pouze autoritě univerzální, na čemž nebylo ponižujícího nic. Prostor pro takový postup ale nevznikl nějak mimoděk, nebo náhodou, vznikl jako projev Jindřichova univerzalizmu, a Václavovou nesmrtelnou zásluhou bylo, že tento aspekt univerzalizmu ihned pochopil a prostor využil pro záchranu české státní a národní svébytnosti. To je také reálný obsah symbolického podání o tom, že Jindřich dal Václavovi „korunu Velké Moravy“. Svatý Václav položil základ ideji české státnosti v jejím spojení s ideou křesťanského univerzalizmu, jež musí být záštitou nikoli ohrožením české suverenity. Mimořádně zajímavá je v tomto

ohledu výše zmíněná zpráva Kosmovy kroniky o „Pipinově poplatku“. Zmínku o jeho existenci a konkrétní výši vkládá Kosmas do vyprávění o tažení císaře *Jindřicha III.* proti českému knížeti *Břetislavovi*. Český vládce v Kosmově textu uznává dávné právo císařů žádat po Čechách tento poplatek, odmítá však, že by císař mohl požadovat cokoli nad to! Jinými slovy, čeští panovníci, jejichž propagandistou Kosmas byl, zauímají v raném středověku vůči Říši svébytný, diferencovaný postoj. Jsou ochotni uznat jakési pouto vůči ní, vyjádřené konkrétním závazkem, nikoli však další, nově zaváděné závazky. Uvedený poplatek se tak nestává znamením závislosti, ale naopak zárukou české samostatnosti a přátelského vztahu mezi Říší a Čechy. Císař požadující od Čechů něco dalšího jedná neoprávněně a je třeba mu odporovat. Toto je skutečné svatováclavské pojetí české státnosti, jež tvrději hájili všichni velcí čeští panovníci následujících staletí a kodifikuje jej *Zlatá bula sicilská*, *Zlatá bula císaře Karla IV.* a řada dalších souvisejících dokumentů.

Ve Václavově době se ovšem proti světcově „prosaské“ politice postavila opozice kolem jeho mladšího bratra Boleslava. Ten v září 929²⁵ pozval Václava na svůj hrad v místech dnešní *Staré Boleslavi*. Jednalo se o mimořádně honosné sídlo, jehož výstavnost byla svým způsobem demonstrací Boleslavových politických ambicí. Počátky tohoto sídla spadají do doby života knížete Bořivoje. Hradiště bylo vystavěno poblíž labského brodu, na rozhraní panství středočeských Přemyslovců a někdejšího knížectví Pšovského, které Bořivoj připojil ke vznikajícímu českému státu sňatkem s dcerou pšovského knížete Ludmilou. Boleslav I. sídlo získal jako úděl vyhrazený mladšímu bratrovi. Podle Kosmovy kroniky prý nechal Boleslavský hrad vystavět z kamene, „*po římském způsobu*“. Tato zpráva byla donedávna zpochybňována, archeologický průzkum z devadesátých let dvacátého století však potvrdil, že sídlo Boleslava I. bylo skutečně kamenným hradem, patrně prvním v Čechách.

Václav byl o přípravě atentátu podle všeho informován, v odevzdanosti do vůle Boží však pozvání přijal a na bratrův hrad dorazil. Nejel ovšem bezbranný, naopak, měl s sebou zdatné bojovníky ze své družiny a před odjezdem dokonce provedl na pražském hradě jakousi jejich přehlídku, jakožto demonstraci síly. Právě obavy z možného střetu s Václavovými družiníky byly důvodem, proč vrahové svůj záměr během Václavovy návštěvy dvakrát odložili. Jako vhodný čas k útoku bylo pak stanoveno ranní svítání, chvíle, kdy Václav podle svého zvyku chodíval osamocen na jitřní pobožnost. Cestou k hradnímu kostelíku Kosmy a Damiána napadl sv. Václava nejprve sám Boleslav, fyzicky zdatnější vévoda však mladšího bratra přemohl a ten od dalšího útoku upustil. Křikem však povolal trojčlennou skupinu vrahů, která čekala na jeho znamení. Tito smlouvení zabijáci Václava dostihli u chrámových dveří a usmrtili. Současně začalo naplánované vraždění jeho stoupenců, a to jak jeho doprovodu na Boleslavském hradišti, tak také v Praze.²⁶

Po bratrovraždě zahájil Boleslav válku rovněž s jakýmsi Václavovi poddaným knížetem, který se stejně jako svatý vévoda přidržoval prosaské politiky. Kronikář ho nezmiňuje jménem, pouze latinským označením *subregulus* (podkrál), jež má vyjadřovat jeho postavení podřízeného vládce. Máme určité důvody soudit, že se

snad jednalo o někoho z předků rodu Slavníkovců. Ačkoli jde jen o hypotézu, odpovídala by jak dlouhodobé vstřícné politice tohoto rodu vůči Sasům, tak jejich tradičnímu společenskému postavení i brzké a intenzivní svatováclavské úctě, jež je v tomto rodě pěstována. Jasně pochopení ideje univerzálního Impéria, včetně jeho limitů, jež se objevuje u pozdějšího pražského biskupa Vojtěcha, mohlo, jak se zdá, mít dosti hluboké kořeny a bezprostředně navazovat na státnické a christianizační dílo svatého Václava.

Hledáme-li v řadách zmiňovaných českých velmožů desátého století předky Slavníkovců, narážíme na zajímavou postavu zlického knížete *Radslava* (osobu prvně zmiňuje Kristiánova legenda, nezná však jméno, to uvádí až *Kronika tkř. Dalimila*). Zprvu se Radslav objevuje jako protivník sv. Václava. Vévodovu zbožnost si prý tento bojovný muž vykládal v duchu tehdejšího smýšlení jako projev slabosti a vypověděl Václavovi poslušnost. Když pak mělo dojít k boji mezi Václavovým vojskem a Zličany, nabídl prý světec svému odpůrci, aby věc vyřešili osobním utkáním a zabránili zbytečnému krveprolití. Radslav výzvu přijal. Během souboje obou knížat však podle legendisty došlo k zázračným jevům. Na vévodově čele se měl objevit zlaté zářící kříž a po jeho boku dvě andělské postavy. Šokovaný Radslav padl na kolena a poddal se Václavovi na milost a nemilost se vším svým lidem. Václav pokořeného soka „pozdvihl z prachu“ a velkoryse mu ponechal dosavadní državy, výměnou za příslib loajality, jež prý Radslav napříště vždy dodržel a stal se Václavovým oddaným stoupencem.

Z historického hlediska je obtížné popsanou legendární epizodu hodnotit. Lze říci jen tolik, že velmi dobře ilustruje Václavovo úsilí o udržení územní integrity státu i dobovou polopohanskou mentalitu, nechápající projevy askeze a vzdělanosti. Je-li ovšem příběh alespoň částečně založen na nějaké reálné události a platí-li závěrečné tvrzení legendisty o trvalé loajalitě knížete Radslava, pak oním subreplem, jež po Václavově smrti hájil jeho politiku, mohl být docela dobře on.

Ať už tomu bylo jakkoli, faktem je, že v době bezprostředně po staroboleslavské vraždě se poměr českého státu k Říšské ideji výrazně zhoršil. Boleslav, který se stal vévodou, zahájil proti Jindřichu Ptáčníkovi otevřenou válku a to v koordinaci s novým protisaským povstáním Luticů. Vliv někdejšího „Drahomířina křídla“ české šlechty je tu zřejmý (ačkoli Drahomíra sama se už v těchto událostech neangažovala, podle Prvé staroslověnské legendy byla naopak zděšena vyústěním starého sporu a ztrátou staršího syna). Válka se Sasy trvala více než 15 let a Boleslav v ní byl nakonec poražen. Zdá se, že už během války začal Boleslav litovat svého činu. V každém případě již tři roky po vraždě nechává vyzdvihnout Václavovo tělo z provizorního hrobu na Boleslavském hradě a nechává je převést do Prahy. Musel si přitom být vědom, co takový akt znamená v tehdejší církevní praxi, totiž, že je začátkem uctívání nebožtíka jako světce (připomeňme si Václavovo demonstrativní přenesení ostatků sv. Ludmily). Boleslav se tak stal vlastně zakladatelem svatováclavského kultu, snad jako kající. Jistým objasněním jeho zločinu i postupného „zmoudření“ může být věk. Boleslav byl v době vraždy patrně velmi mladý, snad ještě dítě, a hlavními činiteli v celé „akci“ byli velmoži z jeho okolí.

K tomuto výkladu se kloní jak nejstarší legendární texty, tak např. i pozoruhodné iluminace tzv. *Wolfenbutelského rukopisu*²⁷, které ukazují Boleslava vsutku jako odrostlejší dítě, bezvousé a znatelně menší než postavy dospělých (jednou dokonce sedí na klíně jednoho z dvořanů). Změna jeho postoje k boleslavské vraždě se tedy mohla měnit úměrně tomu, jak dospíval, vymaňoval se z vlivu rádců a začal dělat vlastní politiku

Během války s Boleslavem zemřel Jindřich Ptáčník a na saský trůn nastoupil jeho syn *Ota I.*, jenž r. 962 dosáhl v Římě císařské korunovace. Právě on nakonec Boleslava porazil, stalo se tak ovšem za okolností, jež byly pro českého knížete mimořádně příznivé, totiž ve chvíli, kdy byli Sasové akutně ohroženi vpádem kočovných Maďarů a potřebovali spojení. Místo totálního pokoření, obsazení země apod., čekala Boleslava přijatelná alternativa stát se spojencem včerejšího nepřítele. Ve známé *bitvě na Lechu* r. 955 už stáli Boleslavovi bojovníci po boku císařského vojska proti nomádkým útočníkům. Po letech odporu se tak nakonec i Boleslav přiklonil k prosaské a procísařské politice svého bratra, a, právě tak jako on, byl schopen učinit tak ve prospěch a nikoli na úkor české samostatnosti.

Václavova i Boleslavova politická orientace se zajímavým způsobem odráží také v symbolice, jež je s nimi tradičně spojována, totiž v erbovních figurách plamenné orlice a kotle. Ať už se jedná o osobní znamení skutečně v raném středověku užívaná, což nelze zcela vyloučit, nebo o pozdní heraldickou stafáž, jak soudí většina historiků, v každém případě je pozoruhodné, co je z těchto figur možno vyčíst.

Figura černé, plameny posázené orlice, používaná Přemyslovci zprvu jako rodový erb a později jako tradiční odznak sv. Václava, poukazuje samozřejmě k orlici římské. Ta byla používána jako jeden z atributů císařství už od dob Augustových, kdy byla považována za symbol boha Jupitera (a jeho spojení s Impériem). Po přijetí křesťanství byla naopak vykládána jako symbol Krista a našla později široké uplatnění v západní heraldice i literární symbolice.²⁸ Středověká exempla i naivní bestiáře totiž podpořily vnímání orlice (či orla) jako kristovského symbolu šířením představy, že orel obnovuje každý rok své perutě vlétnutím do plamenů hořícího ohně, kde nechá shořet staré peří, aby mu hned narostlo nové. Tato fikce, vycházející snad ze starověkých mýtů o ptáku Fénixovi, byla vnímána jako poukaz na Krista, jenž zemřel na kříži, aby znovu vítězně vstal z mrtvých k novému životu.

Jak sepětí s císařskou tradicí, tak i zmíněný „věroučný“ aspekt, vyjadřuje převypivě výrazně právě česká svatováclavská orlice s hořícími plameny na křídlech. Ať už svatý vévoda toto znamení opravdu v nějaké podobě užíval, nebo mu bylo „přisouzeno“ až pozdějšími ikonografy, dobře vyjadřuje zásadní křesťanské a univerzalistické nasměrování jeho politiky.²⁹

Znamení kotle, které prý musel na saský příkaz užívat „zpacifikovaný“ Boleslav, má rovněž výmluvnou symboliku. Kotel byl totiž jedním z atributů svatého Víta, saského zemského světce a „patrona“ někdejšího Václavova spojenectví s Jindři-

chem Ptáčníkem. Také Boleslav tak byl „obdařen“ znakem vyjadřujícím prosaskou a prokřesťanskou politiku, kterou po r. 950 přijal.³⁰

Obrat Boleslava I. k této politice byl trvalý. Nejenže poskytl Otovi I. vojenskou pomoc na lešském poli a inicioval kult bratra, jehož v mládí zavraždil, ale prostřednictvím své mladší dcery Mlady zahájil též jednání s papežem *Janem XIII.* o založení pražského biskupství a podpořil christianizaci sousedního Polska, kam provdal svou starší dceru *Dobravu*. Boleslavovým přičiněním tak vznikla česko-polská aliance, která na jedné straně dlouhodobě podporovala imperiální saskou politiku, na druhé straně, současně s tím, zaštiťovala české a polské zájmy, a to zejména vůči Říši samotné. Otevřel tak další potenciální rozměr svatováclavské politiky, rozvinutý nepříliš později v úvahách sv. Vojtěcha a císaře Oty III. o zřízení velké Slované v rámci univerzálního Impéria.

Postmoderní česká historiografie u vědomí politických schopností a úspěchů Boleslava I. označuje tohoto knížete rovnou za tvůrce českého státu a zcela přitom pomíjí jak skutečně zakladatelské dílo jeho děda Bořivoje, tak roli dalších jeho předchůdců na pražském stolci. Chvála pozdní Boleslavovy politiky je samozřejmě zcela na místě, současně s tím je však třeba říci, že stal-li se Boleslav, navzdory zbrklým a krvavým počátkům své vlády, nakonec přece jen velkým panovníkem, bylo to mimo jiné tím, že se přiklonil k politickému odkazu svého staršího bratra Václava, věčného dědice české země, zakladatele a garanta ideje české státnosti. Té ideje, která se stala na tisíc let záštitou našeho národa a kterou si připomínáme v den státního svátku 28. září.

Poznámky:

- 1) Tato optika východofranckého kléru se odráží např. v dobových spisech a v korespondenci týkající se christianizace Slovanů (viz např. spis *Conversio Bagoariorum et Carantanorum* vzniklý po r. 869 či stížný list bavorských biskupů papeži z r. 900).
- 2) Jak připomíná ve svém *Přehledu českých církevních dějin* J. Kadlec, ochota podpořit misi k moravským Slovanům souvisela patrně také s císařovou snahou christianizovat Bulhary, nebezpečné severní sousedy Byzance, kteří byli současně jižními sousedy a dočasnými spojenci Rostislavovy Moravy.
- 3) Dosvědčují to početné nálezy tehdejších hrobů s křesťanskými atributy, které zřetelně patřily lidem různých stavů a majetku.
- 4) Hlavním denunciantem a dlouhodobým odpůrcem byzantské misie byl východofranský kněz Wiching, pozdější biskup nitranský, muž, který neváhal opakovaně používat proti svým sokům padělané listiny a byl dokonce ochoten pomoci padělků klamat i papeže Jana VIII.
- 5) Došlo k tomu v půli roku 869 bullou *Gloria in excelsis Deo*.
- 6) Po jmenování legátem vyslal Hadrián II. Metoděje do střední Evropy, nikoli ovšem přímo na Velkou Moravu, nýbrž do jejího sousedství, do malého státečku slovanského knížete Kocela při Blatenském jezeře, aby tam vysondoval ochotu tohoto (a snad i jiných knížat) podřídit vlastní

církevní správu jednotnému vedení v rámci připravované „slovanské“ diecéze, (do jejíhož čela měl být postaven právě Metoděj). Kocel byl synem někdejšího nitranského knížete Pribiny. Metoděj ho dobře znal, bratři se u jeho dvora zastavili už na cestě do Říma r. 867, a jednání s ním proběhlo úspěšně. Po splnění zmíněného poslání se Metoděj zase vrátil do Říma.

- 7) Na druhé straně nebyl pobyt v Římě prost lidského zármutku. Konstantin-Cyril tam vážně onemocněl a bylo zřejmé, že na Moravu se už nevrátí. Vstoupil do kláštera, kde po několika měsících těžké nemoci zemřel. Také Metodějův návrat byl poznamenán bolestí. Nově ustavený arcibiskup a papežský legát byl na cestě alpskými průsmyky zajat ozbrojenci najatými franským klérem, a uvězněn na hradě salcburského biskupa. Teprve po dvou a půl letech, kdy se zpráva o tom dostala k tehdy nově ustavenému papeži Janovi VIII., byl Metoděj na přímý zásah nejvyššího pontifika neochotně propuštěn a mohl se konečně ujmout svého úřadu
- 8) Tzv. Fotiovo schizma. Papež Mikuláš I. r. 863 zasáhl do sporů o stolec Konstantinopolského patriarchy mezi východními duchovními Ignatiem a Fotiem, a na základě poněkud jednostranných informací Fotia exkomunikoval. Ambiciózní Fotios, se kterým se soluňští bratři dobře znali, odpověděl dosti tvrdě a r. 867 sám exkomunikoval papeže Mikuláše. Vypuklo zmíněné schizma, které se sice nakonec podařilo vyřešit (Fotios se s Římem usmířil a byl rehabilitován), ale spory, jež vyvolalo, trvale poznamenaly poměr mezi křesťanským západem a východem. (Konstantin a Metoděj ovšem zůstali Římu věrni po celou dobu sporu)..
- 9) Prameny nás stroze informují o tom, že francká vojska obléhala jakési hradiště Cannburg (snad lokalita Kanina na kokořínsku) a že Karel založil při hranici české kotliny tzv. Marku českou, jako správní celek, jehož úkolem měla být organizace obrany pro případ útoku ze strany Slovanů (tzv. Moissacká kronika je označuje jménem Cichu-Windones).
- 10) Kristiánova latinsky psaná legenda o Umučení sv. Václava a jeho babičky sv. Ludmily zařazuje tyto báje před samo vyprávění o sv. Václavu, jako součást informací o světcově rodokmenu.
- 11) Prvně o Bořivojově křtu informuje Kristiánova legenda.
- 12) Vůdcem pohanské opozice proti Bořivojovi prý byl jakýsi velmož Strojmir (viz Kristiánova legenda).
- 13) Dnešní podobu Paládia tvoří reliéfní medailon madony ze zlatistého kovu vyhotovený ve stylu pozdní gotiky. Je ovšem možné, že jde o přepracování reliéfu staršího. Hovoří pro to několik indicií. Předně je to sama forma kovového „obrazu“, která je v českém gotickém umění jinak zcela neobvyklá. Nepřímo zmíněnou možnost podporuje i fakt, že chrámy ve Staré Boleslavi, kde prý byla původní památka uchovávána, byly za husitských válek vypáleny a obraz tedy mohl být natolik poškozen ohněm, že vyžadoval přepracování, jež by pak nepochybně mělo pozdně gotickou formu.
- 14) Při řezenské dómské kapitule sv. Jimrama zřídil dokonce biskup Baturich jakási slovanská studia, kde se mniši zabývali poznáním slovanského jazyka a staroslověnské kultury. Podstatnou roli v této řezenské toleranci vůči české staroslověnské tradici asi hrálo vědomí, že Čechy byly mnohem divočejší půdou než zaniklá Velká Morava, a proti křesťanství zde dosud stála značně silná pohanská opozice (připomeňme někdejší násilné povstání proti Bořivojovi poté, co se dal pokřtít). Trvat za takových okolností na liturgické jednotě by bylo více než neúčelné.
- 15) Drahomířini blízcí příbuzní, otec a bratr, byli v té době v saském zajetí.
- 16) V latinské legendě o sv. Ludmile „Fuit in provincia Boemorum“ vyjadřuje autor Drahomířin odpor ke smíru s Ludmilou slovy, která vkládá do Drahomířiných úst: „Proč ona má být takřka mou paní? Zahubím ji, zdědím všechno co má, a svobodně budu vládnouti.“
- 17) Vikingové (u východních Slovanů známí jako Varjagové), působili v raném středověku jako profesionální válečníci u mnoha evropských dvorů.
- 18) O možné existenci budešské školy se do nedávna pochybovalo, výzkum archeologa Zdeňka Váni v sedmdesátých letech dvacátého století však přinesl některé hmotné doklady, že na Budči skutečně jakási škola fungovala. Působivý je zejména nález železného písátka (tzv. stilus), které se užívalo v rané středověké školské praxi k rytí do voskových destiček.
- 19) Snad jde o slovanskou přezdívku založenou na parafrázi latinského titulu doktor.
- 20) Viz tzv. Druhá staroslověnská legenda o sv. Václavu
- 21) Nejednalo se o vyhnanství příliš drsné, šlo spíše jen o to vzdálit Drahomíru od jejích stoupenců

i od pražského dvora. Po čase, když se Drahomíra přestala politicky angažovat, povolil jí Václav návrat ke dvoru. (Zajímavé je porovnání podání tohoto problému v Prvé staroslověnské legendě, která se vůbec nezmiňuje o Drahomířiných vinách, a např. v Kristiánově legendě, jež pojednává jak o sv. Václavu, tak o sv. Ludmile, a vývoj Drahomířina osudu je v ní proto poměrně podrobně zachycen).

- 22) Sv. Vít byl hoch z vlivné sicilské rodiny, který položil ve 3. století život za křesťanskou víru během známého Diokleciánova pronásledování křesťanů. V 9. století pak byla část jeho ostatků uložena v saském klášteře Corvey a působení těchto relikvií se pak připisovaly úspěchy saských panovníků.
- 23) Z historického hlediska je Kosmou zmíněný údaj zajímavý zmínkou o Karlově synu Pipinovi. Významným franckým panovníkem tohoto jména byl Karlův otec, král Pipín Krátký, který ovšem s Čechami patrně neměl nic společného. Mezi syny Karla Velikého sice také najdeme Pipina, ten ovšem v politice působil jen krátce, a to jako král vzdálené Akvitánie. Čeští dějepisci proto považují Kosmův text za poněkud zmatený a plný nepřesností. Tak tomu však vůbec nemusí být. Je totiž docela dobře možné si představit, že se Karlův syn Pipin, ještě jako dítě, mohl účastnit některého z otcových tažení na východ, a mohl při nějaké příležitosti otce zastoupit (např. přijmout slib českých Slovanů k placení výše uvedeného tributu).
- 24) V saských pramenech je ostatně Jindřich občas jako císař titulován.
- 25) Vročení vraždy sv. Václava je složitou otázkou. Zatímco legendární podání se shodují na určení dne (pondělí po svátku sv. Kosmy a Damiána, tj. 28. září), přesné určení roku se v různých rukopisech značně rozchází. V zásadě přicházejí v úvahu léta 929 či 935. Prvé datum je považováno za tradičnější, neboť se objevuje ve většině středověkých legend a kronik. V novodobé historiografii se k němu přiklání zejména J. Pekař, R. Turek, J. Kadlec aj. Mnoho pro jeho akceptaci přispěl v době relativně nedávné F.V. Mareš přesvědčivým rozбором důvodů, proč v některých redakcích svatováclavských legend došlo ke zmatené dataci (viz např. *Obrazová Pavla, Vlk Jan, Maior Gloria, Praha 1994*). Druhé datum hájil Palacký, v nedávné době pak Z. Fiala a D. Třeštíková. Otázka dosud není spolehlivě vyřešena.
- 26) Při tomto vraždění patrně došlo i k zabití Václavova nemanželského syna Zbraslava (viz tzv. První staroslověnská legenda o sv. Václavu)
- 27) Zmíněný rukopis si nechala vyhotovit kněžna Emma, manželka bratrovrahova syna Boleslava II.
- 28) Stejně byl vykládán i emblém dvojhlavého orla převzatý z perské ornamentalistiky byzantským císařem Justinianem I. (dvě hlavy přitom naznačovaly jak Kristův nárok na univerzální vládu „od východu až na západ“, tak i Justinianovu ambici sjednotit rozdělené Impérium).
- 29) Tzv. Dalimil ovšem připomíná také další význam plamenů na křídlech přemyslovské orlice, totiž právo českého knížete ohlašovat svůj příjezd k císařskému dvoru zapalováním ohňů.
- 30) Podle Hájků z Libočan však měl být kotel potupným znamením, které císař nařídil Boleslavovi používat místo orlice jako trest za bratrovraždu. Znamení mělo v tomto podání navíc připomínat povinnost symbolické „služby v kuchyni“, k níž prý poraženého Boleslava císař odsoudil, a proto se Boleslavovi nástupci snažili znaku kotle zbavit. Někteří badatelé zase soudí, že se v případě znamení kotle vůbec nejednalo o kotel k vaření, nýbrž o bicí nástroj, jakýsi tympán, a připomínají údaj tkř. Dalimila o válečných bubnech, jejichž typický zvuk ohlašoval příchod českého vojska (např. za bojů krále Vladislava I. v Lombardii).

Jan Royt:

SVATÝ VÁCLAV JAKO „VĚČNÝ“ VLÁDCE A OCHRÁNCE ZEMĚ ČESKÉ VE STŘEDOVĚKU

Svatý Václav patří vedle uherského krále sv. Štěpána, svatého císaře Jindřicha II., norského krále Olafa a anglosaského krále sv. Eduarda mezi nejstarší „politické“ („dynastické“)¹ světce Evropy.² Španělský král se cítil být vazalem sv. Jakuba v Compostele a benátský dóže odvozoval svoji legitimitu od patrona a věčného vládce Benátek sv. Marka.³

S modelem světce, jenž propůjčuje v léno zemi žijícím panovníkům, se setkáváme ve Francii. S odvoláním na karolinské falzum opat kláštera St. Denis Suger považoval sv. Diviše za patrona Francie, který propůjčuje králi zemi jako léno.

Poměrně záhy je také prezentován sv. Václav jako „věčný“ vládce naší země. Důkaz pro to nalézáme již na iluminaci v rukopise Gumpoldovy legendy o sv. Václavu (Knihovna ve Wolfenbüttelu, Cod. Guelf. 11.2. Aug.), jenž byl v roce 1006 vytvořen pro kněžnu Emmu, manželku českého knížete Boleslava II. Na celostranné iluminaci je zobrazena⁴ stojící postava sv. Václava, kterou adoruje kněžna Emma. Václav nemá ještě svatozář, ale v levici drží kopí a na hlavu je mu samotným Kristem vystupujícím z mraků kladena koruna opatřená křížkem. V literatuře⁵ se objevuje většinový názor, že koruna, kterou je Václav korunován, je korunou mučednickou. Dušan Třeštík⁶ naznačil, že malíř zobrazil nikoliv korunu, ale skutečnou helmici sv. Václava, která začala být v té době uctívána jako relikvie. Ta ovšem nebyla opatřena křížkem. Jsem přesvědčen, že jde o korunu vládcovskou. Korunování sv. Václava samotným Kristem vládcovskou korunou poukazuje na to, že svrchovaná moc knížete je legitimizovaná samotným Bohem. Tuto interpretaci podporuje kopí ve Václavově ruce, které patří k atributům vládce. Polský badatel Stanisław Suchdolski⁷ upozornil na to, že sv. Václav nedrží kopí v zavřené ruce, ale kopí spočívá v otevřené dlani tak, že ratiště překrývá pouze palec, což interpretuje jako akt předávání kopí samotnému Kristu. Jsem ale přesvědčen, že jde spíše o opačný vztah. Posvátné vládcovské kopí je Václavu předáváno samotným Kristem. Již v Byzantské říši bylo kopí považováno za atribut vládce. Na tzv. Barberini – Diptychonu ze slonoviny (1. pol. 6. stol.) je pravděpodobně zobrazen s kopím triumfující císař Justinián. Podobně je s kopím v ruce vyobrazen na celostranné iluminaci v Žaltáři (Benátky, Knihovna sv. Marka, kol. 1000)⁸ byzantský císař Bazil II. Jako atribut drží v ruce kopí svatí vojáci (např. sv. Theodor), jak to vidíme například na tzv. Harbavilském triptychu (10. stol., Paříž, Louvre)⁹. Kopí v ruce sv. Václava

na vyobrazeních mohlo být motivováno skutečností, že posvátné kopí obdržel Václavův současník král Jindřich Ptáčník od burgunského krále Rudolfa II., který ho získal v roce 922 v Itálii od hraběte Samsona¹⁰. Češi vlastnili tzv. říšské kopí („svatomořické kopí“) od roku 1080¹¹. Po vítězné bitvě u Flarchheimu v roce 1080 ho přenechal z kořisti po vzdorokráli Rudolfovi II. Švábském král Jindřich IV. knížeti Vratislavu II. Kolega Petr Sommer mě upozornil na to, že na iluminaci v Gumpoldově legendě drží v ruce Václav archaizující typ karolinského kopí s křídly. Takováto kopí s křídly byla zhotovována v Porýní ještě na přelomu 9. a 10. století (např. kopí z městského muzea v Düsseldorfu, 2. pol. 9. století - počátek 10. století.)¹² a měla převážně reprezentativní účel. Vládcovské symboly sv. Václava, a můžeme za ně považovat i titulaturu, jsou zobrazeny již na románských mincích¹³. Kult sv. Václava jako věčného se velmi rozvíjí za vlády knížete Břetislava I. (1002/1005 – 1055). Na jeho denárech spatřujeme zobrazení sv. Václava jako knížete-bojovníka s knížečí korunou na hlavě s kopím, žezlem, případně s křížem v ruce a s kohoutem (symbol vítězství dobra nad zlem).¹⁴ Můžeme to chápat také jako vyjádření jeho poměrně úspěšného válečnického úsilí (boj s císařem, výprava do Polska). Obecné povědomí o sv. Václavu jako věčném vládcí proniká i za hranice země. Papež Řehoř VII. v roce 1074 označil Pražský hrad za „*castrum sancti Wenzlai*“. K dalšímu posunu v zobrazení sv. Václava jako vládce dochází za vlády knížete Bořivoje II. (1100-1107). Václav se poprvé objevuje na Bořivojových denárech¹⁵ jako jezdec na koni. Oděn je do plátkové zbroje, a na hlavě má přilbu. Představen je zde jako *miles christianus*, rytíř-bojovník – ochránce země. Na jiných ražbách¹⁶ z doby Bořivoje II. je Václav zobrazen na trůně s jablkem v pravici a s knihou v levici, po způsobu Krista, či na jině s taseným mečem a křížem v ruce. Po připojení Moravy k Čechám v roce 1063 se logicky kult sv. Václava-věčného vládce šíří i tam, jak o tom svědčí například kostel sv. Václava v Olomouci, vystavěný mezi léty 1104-1107 (dokončený 1141) moravským knížetem Svatoplukem I. (1095-1107). Na české ražbě mincí knížete Svatopluka z let 1107-1109, tedy v době kdy povýšil na český kníže, se objevuje jak stojící postava sv. Václava s kopím a štítem, tak i jeho postava trůnící s křížem.¹⁷

S prohloubením kultu a zobrazování sv. Václava jako „věčného“ vládce a dědice české země se setkáváme za vlády prvního českého krále Vratislava II. (1061-1092). Ve Vratislavově Korunovačním evangeliáři zv. též Kodex Vyšehradský (Národní knihovna ČR, 1085) spatřujeme trůnícího sv. Václava v iniciále.¹⁸ Sedí na tzv. faldistoriu, otevřenou dlaní pravice přijímá do své ochrany krále Vratislava II, v levici má kopí a na hlavě a přes ramena lví kůži, zřejmě poukaz na antického hrdinu Herkula¹⁹. Ještě jako údělný kníže nechal Vratislav II. zobrazit na denáru²⁰ sv. Václava v královské koruně a s křížem v ruce. Na Vratislavových „královských“ ražbách²¹ spatřujeme Václava s kopím v ruce. Za vlády knížete Soběslava I. (1125-1140) sehrál Václav velmi důležitou úlohu ochránce české země proti nepřátelům. Mnich sázavský²² ve své kronice píše, že kníže Soběslav I. před bitvou s králem Lotharem, která se odehrála 18. února 1126 u Chlumce, prosil o pomoc sv. Václava a sv. Vojtěcha. *Letopis kanovníka vyšehradského*²³ uvádí, že Soběslav ve výše uvedené bitvě zvítězil za pomoci sv. Václava, jenž prý se na bílém koni zjevil nad svatováclavským kopím s praporcem sv. Vojtěcha, které v bitvě držel

kněz Vít. Kronikář pak následně nazývá vítězné Čechy čeledí sv. Václava („*familia sancti Wenczelai*“)²⁴. Pozoruhodnou ikonografií má postava sv. Václava na iluminaci iniciály v opisu legendy *Crescente fide* ve *Zwiefaltenském pasionálu* z první poloviny 12. století²⁵. Na vyobrazení svatý Václav drží v ruce žezlo a u pasu má meč. Nad jeho levým okem zeje velická rána, což odpovídá textu legendy, v níž se hovoří o tom, že když byl otevřen světcův hrob, tělo bylo neporušeno a rána na hlavě zasazená mu bratrem Boleslavem krvácela.

Za vlády krále Vladislava II. (1140-1179)²⁶ vzniká představa, že věčným vlastníkem země je svatý Václav a vládnoucí kníže pouze jeho vikářem. Na Vladislavově pečeti z let 1140-1148 je vyobrazen trůnící světec s kopím a praporem a latinský nápis, který zde uvádím v českém překladu: Mír svatého Václava v rukou knížete Vladislava. Když byl Vladislav povýšen na krále, začal od roku 1160 užívat mincovní oboustranné pečeti. Na jejím reversu byl vyobrazen kníže jako trůnící vládce, na aversu pak trůnící sv. Václav, se svatozáří, kopím a poprvé také se štítem a s nápisem: „Mír krále Vladislava je v rukou sv. Václava“.²⁷ Obdobný nápis nalezneme také na pečetích knížete Konráda II. Otty (1172-1173) a krále Přemysla Otakara 1. (1192-93, 1197-1230). V průběhu vlády Vladislavovy vzniká také sochařská výzdoba kostela sv. Jakuba ve vsi Jakub u Kutné Hory,²⁸ založeného šlechtičnou Marií a vysvěcen roku 1165 za přítomnosti krále. Do jižní stěny lodi jsou zasazeny reliéfní postavy českých zemských patronů. Sv. Václav je zde vyobrazen s taseným mečem a štítem, což lze chápat jako gesto ochrany a vlády. Na hlavě má přilbu, podobně jako na minci Bořivoje II. Tasený meč a štít měl sv. Václav na mincích Bořivoje II. či moravského knížete Otty Černého (1107-1110, 1113-1125). Úctu ke sv. Václavu jako věčnému vládci projevovali též poslední Přemyslovci. S Václavovým zázračným přispěním zvítězilo vojsko krále Přemysla Otakara II. 12. července 1260 u Kressenbrunu nad uherským králem Bélou IV. Pokračovatel Kosmův²⁹ popisuje, jak několik strážných spatřilo nad českým vojskem velkého bílého orla se zlatou hlavou a krkem, který následoval korouhev sv. Václava: „...kdysi knížete, vždy však patrona českého, slavného mučedníka“. Usmířili se až roku 1219 z iniciativy Papeže Honorie III. Smír byl stvrzen pečetí krále a pečetí české šlechty, která zde byla použita poprvé. Bylo na ní zobrazení stojící postavy sv. Václava s kopím a štítem. Obdobný obraz je užit na typáři pečetí zemského soudu (13. století)³⁰, kde je navíc latinský nápis znící v překladu: Pečeť soudná celé země svatého Václava“. Ikonografickou inovací je také vyobrazení sv. Václava na pečetí Starého města Pražského³¹, kde místo obvyklé orlice má Václav na štítu českého lva a v ruce drží tasený meč. Mimochodem první doklad o užití svatováclavské orlice máme z doby kolem roku 1180, kdy vládl kníže Bedřich. Od počátku 13. století se jako státní symbol začal používat lev ve skoku, kterého získal v roce 1158 do znaku při příležitosti povýšení na krále kníže Vladislav. Svatováclavská orlice sloužila nadále jako rodový znak Přemyslovců a atribut sv. Václava.

Ke sv. Václavu se přihlásila také dynastie Lucemburků, která nastoupila na český trůn v roce 1310. V kapli v přízemí domu U kamenného zvonu, který obýval Jan Lucemburský a jeho manželka Eliška Přemyslovna, je na západní stěně vyobrazen příjezd sv. Václava do Staré Boleslavi a jeho zavraždění³².

Hluboký a osobní vztah ke sv. Václavu měl císař a král Karel IV., křtěný jako Václav. Sám Karel sepsal, či se na jejím sepsání podstatně podílel, svatováclavskou legendu *Crescente religione christiana*³³. Ta pak fungovala jako jedna z inspirací při výzdobě schodiště velké věže hradu Karlštejna svatováclavskou a svatoludmilskou legendou,³⁴ zakončenou klečícími postavami rodiny Karla IV. Je zde jasně naznačeno, že se Karel, který je po matce potomkem sv. Václava, stává spolu s rodinnými příslušníky členem „Rodiny sv. Václava“ („Familia S. Wenceslai“).

Nejvýraznějším Karlovým aktem přihlášením se k osobě sv. Václava a potvrzením jeho úlohy jako věčného vládce země bylo to, že ustanovil, aby česká královská koruna byla na věčné časy svěřena do majetku a ochrany sv. Václava.³⁵ Panovník si korunu, která měla spočívat na relikviářové bustě s lebkou knížete, pouze půjčoval jen k významným státním úkonům (např. ke korunovaci) za poplatek 200 hřiven stříbra. Busta s korunou měla stát na výstupku tumbly sv. Václava, která byla na čelní straně ozdobena reprezentativním vyobrazením sv. Václava³⁶ adorovaného císařským párem. Na bočních stěnách relikviáře byla další vyobrazení českých zemských patronů a jejich martyrií. Nádherná výzdoba hrobu i zlatá relikviářová busta byla v době husitských válek zcizena císařem Zikmundem. Svatováclavskou kapli ozdobila reprezentativní socha sv. Václava vytesaná v parléřovské huti. Na dveře svatováclavské kaple (ty dnešní jsou až z doby vlády Vladislava Jagellonského) dal Karel IV. umístit kruh, jehož se údajně přidržel Václav při staroboleslavské vraždě. Sv. Václav se objevuje ve sboru českých zemských patronů na mozaice Zlaté brány a jeho busta je také na vnější straně triforia Svatovítského chrámu.

Listinou papeže Klimenta VI. z 26. ledna 1347 a listinou římského a českého krále Karla IV. ze dne 7. dubna 1348 byla založena Karlova univerzita, nejstarší vysoké učení ve střední Evropě. Tak si svého založení velice vážil, že vysoké učení svěřil Karel do ochrany sv. Václavu, jak je to pregnančně vyjádřeno na univerzitní pečetě,³⁷ na níž klečící Karel IV. předává sv. Václavu zakládací listinu univerzity.

Karel IV. v místech, která měla pro něho politický či duchovní význam, nechával zobrazovat jako znamení své moci věčného vládce sv. Václava.³⁸ Proto v roce 1364 zřídil v cášském dómu, v místě své korunovace římským králem, oltář sv. Václava.³⁹ Podobný oltář s vyobrazením sv. Václava daroval i do baziliky sv. Petra v Římě,⁴⁰ v níž přijal císařskou korunu. Bohužel se nedochoval. Zvláštním vyjádřením Karlovy královské moci ve slezské Vratislavi jsou sochy sv. Václava na fasádě katedrály sv. Jana Křtitele (kol. 1360) a na vratislavské radnici (kolem 1370). Sv. Václav má na hlavě místo knížecí koruny korunu královskou⁴¹ a na štítu místo orlice českého lva. V říšském městě Norimberk, v němž Karel IV. často pobýval a kde se narodil jeho dědic Václav IV., byl z podnětu Karla IV. roku 1361 vystaven kostel Panny Marie a sv. Václava, jehož fasádu zdobí socha sv. Václava (jeho pancíř je ozdoben královskou korunou na řetězu). Socha dědice české země nechyběla na Karlově hradě Lauf u Norimberku či na pilíři farního kostela Panny Marie v Sulzbachu (kolem 1370), odkud se Karel vypravil na svátek sv. Václava 28. září 1354 na svoji korunovační cestu do Itálie. Tzv. Český oltář⁴² v dómu v Brandenburgu z doby

po roce 1375 dal zřejmě zhotovit císař Karel IV., patrně prostřednictvím biskupa Dietricha von Schulenburg (1365-1393), jako připomínku toho, že získal do svého držení tzv. braniborskou marku. Nechybí na něm vyobrazení českých zemských patronů, včetně sv. Václava. O pronikání svatováclavského kultu do všech oblastí života svědčí i to, že zobrazení sv. Václava dal Karel IV. razit na malé denáry a brakteáty.

Za husitských válek byl oslaben státně reprezentativní kult sv. Václava. Světec spíše hraje úlohu ochránce země. Mistr Jan Hus v kázání na den sv. Václava, připodobňuje sv. Václava ke Kristu, jehož věrným bojovníkem („Miles christianus“) svatý kníže byl. V manifestu Pražanů vybízejícím obyvatele Čech ku pomoci Praze ohrožované křižáky, byl vyzván také sv. Václav. Husitské vojsko se údajně modlilo ke sv. Václavu před vítěznou bitvou u Ústí nad Labem v roce 1426. Svatováclavský chorál pronikl i do husitských a později do utrakvistických kancionálů (např. Graduál litoměřický, 1473)⁴³. Utrakvisté se mimo jiné dovolávali sv. Václava také proto, že prý přijímal podobojí způsobou, jak zaznělo z kázání Jana Rokycany (1397-1471) proneseném na svátek Božího Těla⁴⁴. Po volbě krále Jiřího z Poděbrad českým králem v roce 1458 zazněl z úst přítomných utrakvistů i katolíků svatováclavský chorál. Sv. Václav nechybí v utrakvistické ikonografii. Zobrazen je na příklad na pavezách s kalichem (Pavéza se sv. Václavem z Kutné Hory, 1471-1480, Národní muzeum v Praze)⁴⁵ či na kachlích (např. kachel z Krajského muzea v Ústí nad Labem), kde má sv. Václav kalich na praporci. Proti Jiřímu z Poděbrad v roce 1469 zvolený král Matyáš Korvín dal razit mince s vyobrazením sv. Václava, což mělo napomoci k legitimizaci jeho moci.

Velkou roli přisoudil svatováclavskému kultu při obnově země král Vladislav Jagellonský. Programově navázal na slavnou dobu vlády Karla IV. (renovatio regni).⁴⁶ Již při svém nástupu na trůn zamýšlel vyzdobit svatováclavskou kapli cyklem ze života sv. Václava. Práce na něm byly započaty, ale k jeho realizaci Mistrem Litoměřického oltáře dochází až v samotném závěru Vladislavovy vlády (kolem 1509)⁴⁷ zřejmě u příležitosti korunovace jeho syna českým králem. Malíř při se při komponování scén inspiroval legendou *Ut annuncietur*. Výmalbě kaple dominuje monumentální výjev Příjezdu sv. Václava na říšský sněm (dle některých badatelů⁴⁸ se jedná o odjezd sv. Václava z říšského sněmu). Jedno ze sedadel ve sboru kurfirťů je prázdné, což by mohlo být poukazem na snahu Jagellonců opět zasednout ve sboru volitelů římského císaře. Vladislav poručil zhotovit pro Svatovítský poklad stříbrné busty českých zemských patronů, mezi nimi i hermu sv. Václava (Praha, Poklad svatovítský, 1497-1500).⁴⁹ Idea svatováclavská je přítomna i ve výzdobě kaple na hradě Křivoklát,⁵⁰ kterou dal vyzdobit Vladislav Jagellonský.

Také Habsburkové po té, co se ujali vlády v Čechách, se přihlásili k „věčnému“ vládci sv. Václavu, ale to je již jiný příběh...

Poznámky:

- 1) Jürgen PETERSOHN (Hrsg.), *Politik und Heiligenverehrung im Hochmittelalter* (Vorträge und Forschungen, Bd. 42. Sigmaringen 1994.
- 2) Tento příspěvek vychází z rozsáhlé studie, kterou jsem publikoval ve studii Svatý Václav v účtě a v umění, in: Dana STEHLÍKOVÁ (ed.), *Svatý Václav ochránce České země*, Praha 2008, 11-16.
- 3) Dušan TŘEŠTÍK, *Dynastičtí svatí a zemští patroni: Václav, Ludmila, Vojtěch*, in: *Střed Evropy okolo roku 1000*. Svazek esejů 1, svazek esejů 2, katalog, Praha 2000, 315.
- 4) Anežka MERHAUTOVÁ/Dušan TŘEŠTÍK, *Ideové proudy v českém umění 12. století*, Praha 1985, 85-87.
- 5) MERHAUTOVÁ/TŘEŠTÍK 1985, 82-85.
- 6) Dušan TŘEŠTÍK, *Ještě ke královně Emmě. Wolfenbütelský rukopis Gumpoldovy legendy a druhý život královny Matyldy*, in: *Od knížat ke králům. Sborník u příležitosti 60. narozenin Josefa Žemličky*, (eds. Eva Doležalová/Robert Šimůnek), Praha 2007, 28-29.28-29.
- 7) Stanisław SUCHDOLSKI, *Włócznia świętego Stefana*, in: *Kwartalnik Historyczny* 112, 2005, 100.
- 8) RICE 1968, David Talbot RICE, *Byzantské umění*, Bratislava 1968.
obr. 91.
- 9) RICE 1968, obr. 64.
- 10) Posvátnému kopí je věnována rozsáhlá literatura, naposledy Günther WOLF/Franz KIRCHWEGGER (Hrsg.), *Die Heilige Lanze in Wien. Insignie? Reliquie? „Schiskalsppeer“*, in: *Schriften des Kunsthistorischen Museums*, (Hg. Wilfried Seipl, Bd. 9), Mailand/Wien 2005.1sqq.
- 11) TŘEŠTÍK 2000, 315.
- 12) *Otto der Grosse. Magdeburg und Europa*, (Hrsg.) Matthias Puhle, Band II. Katalog, Mainz am Rhein 2001, 257-158, obr. IV. 49 257-158, obr. IV. 49.
- 13) K tomu podrobně: Jarmila HÁSKOVÁ, *Česká mince v době románské. Příspěvek k ikonografii českých denárů 10.-12. století*, Cheb 1975, 1sqq; MERHAUTOVÁ/TŘEŠTÍK 1985, 82-99.
- 14) MERHAUTOVÁ/TŘEŠTÍK 1985, 85-86.
- 15) MERHAUTOVÁ/TŘEŠTÍK 1985, 88-90, obr. IX.
- 16) MERHAUTOVÁ/TŘEŠTÍK 1985, 88- 90, obr. 19-20.
- 17) MERHAUTOVÁ/TŘEŠTÍK 1983, obr. 58-59; MERHAUTOVÁ/TŘEŠTÍK 1985, 92.
- 18) MERHAUTOVÁ/TŘEŠTÍK 1985, 88.
- 19) S poukazem na Herkula v souvislosti s postavou sv. Václava se se setkáváme na aversu mince Vladislava II. K tomu: MERHAUTOVÁ/TŘEŠTÍK 1985, 93, obr. 29.
- 20) MERHAUTOVÁ/TŘEŠTÍK 1985, 86, obr. 17.
- 21) MERHAUTOVÁ/TŘEŠTÍK 1985, 86, obr. 18.
- 22) KRONIKA MNICHA SÁZAVSKÉHO 1974 - *Kronika mnicha sázavského*, in: *Pokračovatelé Kosmovi*, (ed.) Zdeněk Fiala, přeložili: Karel Hrdina/Marie Bláhová, Praha 1974, 12.
- 23) *Letopis kanovníka Vyšehradského*, in: *Pokračovatelé Kosmovi*, (ed.) Zdeněk Fiala, přeložili: Karel Hrdina/Marie Bláhová, Praha 1974, 39-40.
- 24) V překladu je pojem „rodina svatého Václava“, který odmítá TŘEŠTÍK 2000, 315.
- 25) Franz MACHILEK/Margareta MACHILEK, *Svatý Václav. Kult a ikonografie*, in: *Střed Evropy okolo roku 1000*. Svazek esejí 1, svazek esejí 2, katalog, Praha 2000, 317.
- 26) MERHAUTOVÁ/TŘEŠTÍK 1985, 94 -96.
- 27) K pojmu „Mír“ v souvislosti se sv. Václavem TŘEŠTÍK 2000, 315.
- 28) K tomu Pavel KROUPA, *Průzkum jižního průčelí lodi kostela sv. Jakuba u Kutné Hory*, in: *Průzkumy památek* 1, 1997, 16-17. Kroupa uvádí přehled dosavadní literatury věnované objektu. Vyjadřuje také pochybnost, že reliéf bojovníka s taseným mečem představuje sv. Václava.
- 29) *Druhé pokračování Kosmovy kroniky*, in: *Pokračovatelé Kosmovi*, (ed.) Zdeněk Fiala, přeložili: Karel Hrdina/Marie Bláhová, Praha 1974, 128-129.

- 30) Dana STEHLÍKOVÁ (ed.), *Svatý Václav ochránce České země*, Praha 2008, 79.
- 31) STEHLÍKOVÁ 2008, 82.
- 32) Zuzana VŠETEČKOVÁ, *Nástěnné malby v přízemí domu U zvonu*, Umění XXXVIII, 1994, 377-400.
- 33) Anton BLASCHKA, *Die Wenzelslegende Kaiser Karl IV.*, Prag 1934; Vlasta DVOŘÁKOVÁ, *Karlštejnské schodištní cykly, k otázce jejich vzniku a jejich slohové zařazení*, in: Umění IX, 1961, 109-171.
- 34) DVOŘÁKOVÁ 1961, 109-171; Zuzana VŠETEČKOVÁ (ed.), *Schodištní cykly velké věže hradu Karlštejna*, in: Průzkumy památek 2006 – příloha, ročník XIII, Praha 2006, 1sq.1sqq. Nejpodrobněji Jiří FAJT – Hana HLAVÁČKOVÁ, *The Familie of Charles IV. in the Stairway of the Karlštejn Great Tower*, in: Jiří Fajt (ed.), *Court Chapels of the High and Late Middle Ages and their artistic Decoration*, Prague 2003, s. 16-20.
- 35) Jan ROYT – Jiří KUTHAN, *Katedrála sv. Víta, Václava a Vojtěcha. Svatyně českých patronů a králů*, Praha 2011, 324-328.
- 36) Popis tumbly nalezneme: Antonín PODLAHA - Eduard ŠITTLER, *Chrámový poklad u Sv. Víta v Praze*, Praha 1903. 77-80. K tomu ROYT – KUTHAN 2011, 308-310.
- 37) STEHLÍKOVÁ 2008, 82-83; František ŠMAHEL, *Alma mater Pragensis. Studie k počátkům Univerzity Karlovy*. Praha 2016, 63; Jan ROYT (ed.), *Nejstarší listiny Univerzity Karlovy*, Praha 2018, 45-48.
- 38) K účtě sv. Václava v zahraničí - Jiří KUTHAN, *K šíření kultu sv. Václava za hranice Čech a Moravy v době Přemyslovců a Lucemburků*, in: Dana Stehliková (ed.), *Svatý Václav ochránce české země*, Praha 2008, 28-33. Kuthan 2008, 28-33.
- 39) Ernst Günther GRIMME, *Der Aachener Domschatz*, in: *Aachener Kunstblätter* Bd. 42, Düsseldorf 1973, obr. 115.
- 40) Petr Cornelius CLAUSSEN, *Der Wenzelsaltar in Alt St. Peter. Heiligenverehrung. Kunst und Politik unter Karl IV.*, in: *Zeitschrift für Kunstgeschichte*, band 43, J. 3, 1980, 280-299, obr. 1-2.280-299, obr. 1-2. Oltář zachycuje skica Grimaldiho (Cod. Barb., lat. 2733, fol. 18) z roku 1605 a akvarel Domenica Tasselliho (Album, Bibl. Vat. Arch. S. Pietro, A. 64 ter, fol. 29r) z roku 1606.
- 41) Sv. Václava s korunou na hlavě spatřujeme také na kresbě zobrazující relikviiářovou sošku světce (po pol. 15. stol., Wittenberg, Staatliche Kunstsammlungen), viz STEHLÍKOVÁ 2008, 36.
- 42) Jiří FAJT - Barbara Drake BOEHM (ed.), *Karel IV. císař z Boží milosti. Kultura a umění za vlády Lucemburků 1310-1437*, Praha 2006, 352-355.
- 43) Barry Frederic H. GRAHAM (ed.), *The Litoměřice Gradual of 1517. Monumenta Liturgica Bohemica I*, Prague 1999, 1 sqq.
- 44) Ota HALAMA, *Otázka svatých v české reformaci*, Brno 2002, 1sqq.
- 45) STEHLÍKOVÁ 2008, 75.
- 46) Jan ROYT, *Renovatio regni. Zum Charakter der Kunst in Böhmen unter den Jagiellonen Wladislaw I. und Ludwig II.*, in: Dietmar Popp – Robert Suckale (Hrsg.), *Die jagiellonen. Kunst und Kultur einer europäischen Dynastie an der Wende Neuzeit*, Nürnberg 2002, 227-232.
- 47) Ivo HLOBIL, *Státnicko-politický význam středověkých vyobrazení zázraku sv. Václava na císařském dvoře*, in: *Mezinárodní vědecká konference Doba Karla IV. v dějinách národů ČSSR pořádaná Univerzitou Karlovou v Praze k 600. výročí úmrtí Karla IV.* 29.11- 1.12. 1978. *Materiály ze sekce umění*, Praha 1982, 53-70. 53-70; Zuzana VŠETEČKOVÁ, *Monumentální středověká malba*, in: *Katedrála sv. Víta*, (ed.) Anežka Merhautová, Praha 1994, 96-132; Ivana KYZOUROVÁ (ed.), *Básník a král. Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic v zrcadle jagellonské doby*, Praha 2007, 54-56.
- 48) KYZOUROVÁ 2007, 56.
- 49) Jaromír HOMOLKA - Josef KRÁSA - Václav MENCL/Jaroslav PEŠINA/Josef PETRÁŇ, *Pozdně gotické umění v Čechách (1471-1526)*, Praha 1984, 338-339.
- 50) K tomu naposledy Jan ROYT, *Ikonoografie hradní kaple Nanebevzetí Panny Marie na Křivokláte*, in: *Rakovnický historický sborník, XIV-XV/2017-2018. Státní okresní archiv Rakovník* 2020, 9-20.

Aleš Dvořák:

SVATÝ VÁCLAV JAKO SJEDNOTITEL NÁRODA

Z hlubin středověku do novějších časů se postava svatého knížete Václava vynořuje ve dvou zřetelných liniích. Jednak jako nevýratný pilíř a středobod české státnosti mající navíc tuto svou úlohu formálně stvrzenou korunovačním řádem Karla IV., a jednak jako zlidovělý katolický světec, s jehož oblibou se v 18. století mohla měřit jen popularita svatého Jana Nepomuckého. Národním obrození v 19. století se ale mimoděk podařilo vytyčit ještě třetí linii, a sice linii národní. Svatý Václav se stal postavou, která sjednocuje a vede národ bez ohledu na to, jak blízko či daleko má ta či ona jeho část ke katolické církvi, a dokonce i bez ohledu na to, zda trvá česká monarchie, jak přesvědčivě ukázalo uplynulé století.

V 16. století, kdy veřejný život u nás opanoval protestantský duch novokališnictví, se zdála být živoucí pouze linie první. Rezervovaný vztah luteránů ke kultu svatých vykonal i u nás prostřednictvím Caherovy „modernizace“ kališnictví své. Císař a král Maxmilián II. (1564-1576), jehož katolictví se jevilo jako vlažné, a který byl dokonce podezírán z tajných sympatií k protestantům, vybral z úcty k české státnosti pro svého nejmladšího syna jméno Václav, v rodě rakouských arcivévodů krajně neobvyklé. O to, že Václav Habsburský, bratr Rudolfa II., upadl v zapomnění, se záhy postarala jeho předčasná smrt, jež mu přervala slibně započatou duchovní dráhu v dalekém Španělsku. S pobělohorskou rekatolizací se do všech končin naší země v plné síle vrátila úcta svatých mučedníků. Jezuité dokázali vyjít vstříc potřebě jednoduché lidové zbožnosti a sázeli přitom hlavně na obnovu kultu domácích světců. Svatý Václav tak opět zaujal přední místo mezi těmi, jejichž přímluvu u Boha si náš národ vyprošoval ve svých modlitbách.

Osvícenství konce 18. století se však vymezilo vůči lidové zbožnosti nepřátelsky. V uctívání světců spatřovalo náказu pověry ohrožující filosofickou vznešenost víry. Přímočarost jednostranného racionalismu ovšem jako vždy křivily politické ohledy. Oč silněji se tehdejší vzdělanecké odmítání zaměřilo na svatého Jana z Nepomuku, jehož velkolepé svatořečení ještě doznívalo v živé paměti, o to méně se obracelo proti svatému Václavu. Nejen že nebyl vypuzen do skanzenu víry venkovanů, ale začal pronikat do nových rolí oslovujících národ jako celek. Zmíněný posun nám nejlépe přiblíží romantický přerod starodávné blanické pověsti spolehlivě doložené od 15. století.

Proroctví o spícím vojsku v hoře Blaníku písemně zaznamenal už krátce po smrti krále Jiříka z Poděbrad lidový kazatel Mikuláš Vlášenský. V jeho podání má bla-

nické vojsko procitnout v přívalu pohrom ohlašujícím konec světa a vzít v ochranu „věrné Čechy“, tedy část národa vyznávající kalich a přijímající pod obojí způsobou. Vedle tohoto husitského pojetí se v pozdějších přepisech začalo utvářet pojetí katolické, v němž se vytratilo rozlišení podle víry a zásah blanických rytířů na konci časů měl směřovat ve prospěch národa jako celku. V době válek s revoluční Francií oživil zájem o blanickou pověst Matěj Václav Kramerius, když roku 1799 vydal český překlad německy psané povídky Josefa Schiffnera *Zdeněk ze Zásmuk se svými tovaryši aneb Rytíři v Blanickém vrchu zavření*. Podle ní v hoře odpočívá potomek udatných Zličanů Zdeněk Zásmucký s katolickými obránci hradu Blaník, který stával na úbočí hory u Veřejové skály a byl dobyt a srovnán se zemí husity. V průběhu dlouhé, krvavé a vyčerpávající konfrontace se zemí galského kohouta s domýšlivým Korsičanem v čele ale národ přilnul k odkazu husitských předků, v nichž spatřoval především neporazitelné obránce vlasti proti cizácké přesile. Protihusitské vyznění blanické pověsti už tedy bylo pro poválečný národní romantismus nevídané, ba i nesrozumitelné. Nejpozději ve třicátých letech 19. věku se všeobecně rozšířilo nové pojetí ztotožňující spící rytíře s husitskými bojovníky a stavějící do jejich čela právě svatého Václava. Někteří historici nalézají za tímto posunem také zalíbení romantiků v artušovských legendách, leč nemohou popřít, že právě tento výklad stmelil národ jako žádný jiný. Husitský ráz blanického vojska později upevnil cyklem *Má vlast* Bedřich Smetana, když dal do úzké souvislosti symfonické básně *Tábor a Blaník*, jeho svatováclavské vedení podtrhl zase Alois Jirásek ve *Starých pověstech českých*.

Obecné přijetí svatého Václava v roli nadčasového a nadstranického vůdce národa naplno prokázal už revoluční rok 1848. V březnu se v Praze do čela petičního hnutí postavil Svatováclavský výbor, který jako zdola ustavený reprezentant země byl na základě dohody s místodržitelstvím později sloučen se shora jmenovaným guberniálním komitétem a přijal přitom nové jméno Národní výbor. Krátce po zvolení Svatováclavského výboru založil zřejmě nejoddanější vlastenec modré krve, Karel Drahotín baron Villani, ozbrojený ochranný sbor nesoucí název Svatováclavské bratrstvo. To mělo výboru při politických rozpravách zajišťovat potřebný klid a bezpečí a nadto usměrnit v případě potřeby nezodpovědné radikální živly. Bouřlivý ohlas, jaký Svatováclavské bratrstvo vzbudilo u česky mluvící části obyvatelstva, vyvolal obavy o další směřování petičního hnutí u delegátů pražského německého měšťanstva a německojazyčné šlechty, kteří prakticky až do začátku května 1848 postupovali v duchu zemského vlastenectví ve shodě s Čechy. V zájmu udržení křehké česko-německé spolupráce byl tedy svatý Václav z názvu ochranného sboru zhruba po týdnu stažen, načež baron Villani šťastnou rukou sáhl po nadnárodním názvu *Svornost*, inspirovaném francouzskou revolucí. Dohoda s českými Němci ovšem i tak vzala záhy za své vyhlášením voleb do všenněmeckého sněmu ve Frankfurtu a *Svornost* zase selhala při červnových svatodušních bouřích, kdy neudržela radikály na uzdě, neboť se jich nemálo skrývalo uvnitř sboru. Obrázek o síle a chápání svatováclavské symboliky však první dny „*jara národů*“ u nás poskytl více než výmluvný. Ještě téhož roku došlo k přejmenování Koňského trhu v Praze na Svatováclavské náměstí, dnes všem dobře známý „*Václavák*“. Příznačné ovšem je, že návrh na změnu názvu nepřišel ani z katolických kruhů, ani od mo-

narchistů staré školy toužících po návratu ke kořenům. Iniciátorem byl totiž Karel Havlíček Borovský, tou dobou již vlivný novinář a od července 1848 také poslanec říšského sněmu. Tedy známý antiklerikál proslulý šířavou kritikou institucionálního vlivu i praxe katolické církve a v politické rovině vyhraněný liberál.

Nebudeme daleko od pravdy, pokud zjednodušíme, že druhou polovinu 19. století zcela stravovala otázka, jak národní linii svatováclavské tradice vytesat do kamene či odlít z bronzu. Koncem sedmdesátých let byla barokní socha svatého knížete od Jana Jiřího Bendla přenesena z Václavského náměstí na Vyšehrad, přičemž se počítalo s novou jezdeckou sochou jako s budoucí dominantou rampy Národního muzea, jehož stavba se právě rozbíhala. Josef Václav Myslbek začal pracovat na návrhu, jehož první verzi představil veřejnosti zhruba po deseti letech v roce 1887. To už stála hrubá stavba a pomalu se opouštěla myšlenka umístit dílo na přístupovou rampu. Až v roce 1894 rozhodl zemský výbor sněmu Království českého o vypsání soutěže na sochu svatého Václava, avšak z této soutěže vyšli dva vítězové se stejným hodnocením: Josef Václav Myslbek a Bohuslav Schnirch. Za této situace vzplanul ostrý politický spor. Paradoxem zůstává, že zatímco zemský výbor ovládaný konzervativními staročechy a historickou šlechtou prosazoval Myslbeka, jehož kníže je více než co jiného odhodlaným bojovníkem, pražský magistrát ovládaný liberálními mladočechy naopak prosazoval Schnircha, jehož kníže je světcem žehnajícím lidu. Spor nakonec rozhodl ve prospěch Myslbeka mecenáš Josef Hlávka, který jeho výběrem podmínil tučný sponzorský dar a Bohuslav Schnirch byl částečně odškodněn zakázkou na sochu krále Jiřího v Poděbradech. Myslbekův svatý Václav nakonec zaujal své místo pod Národním muzeem v roce 1913, bezmála čtyřicet let poté, co se sochař začal zabývat prvním návrhem.

Krvavá lázeň první světové války znovu rozmnožila prosebné pohledy národa k svatému Václavu i řady těch, kteří v něm nacházeli zdroj pevné naděje v lepší příští. Nebylo náhodou, že k založení České družiny v Kyjevě došlo 11. října 1914, kdy se podle tamního pravoslavného kalendáře psalo 28. září – den mučednické smrti knížete Václava. První střelecký pluk československých legií na Rusi přijal v dubnu 1916 jméno svatého Václava, třebaže mu politická radikalizace nedopřála setrvat v názvu nastálo. Už v roce následujícím si vyžádala revolučnější symboliku. V červenci 1917 po bitvě u Zborova byl přejmenován na pluk mistra Jana Husi, současně s druhým střeleckým plukem svatých Cyrila a Metoděje, který nově slul plukem krále Jiřího z Poděbrad. Také v relativně poklidném a zbídačeném zázemí jméno svatého knížete burcovalo. Břítický literární kritik inspirovaný vitalismem Henri Bergsona, muž sice stojící mimo katolickou církev, avšak spíše jako prosélyta, František Xaver Šalda, napsal v roce 1917 pozoruhodnou báseň Selský svatý Václav, v níž upíná své naděje ke dvěma spolehlivým jistotám: k zemskému patronovi a houževnatosti venkovského lidu. Citujeme alespoň část: „...A nyní přehlížíš své dílo, / kdy tisíciletí vypila věčnost, / jako výheň slunečná vypíjí růpěje rosné / na rané trávě, / kdy v spravedlivých kolejích času / zvrací se náklad / tolika pyšnějších cílů, / však mělčejších také a plytkých, / dobyvatelů surových myslí, / zmámených mozků, / mrtvolných srdcí. / Hle, země tvá posud zde leží / zdupaná, / neroznesená však kopyty válečných ořů, / zalidněná čeledí tvojí...“⁴¹ Pražské Vác-

lavské náměstí se také přirozeně stalo ohniskem dění dne 28. října 1918, neboť právě zde se lidé po zprávě o souhlasu vlády s podmínkami příměří začali spontánně shromažďovat. Dopoledne pod Myslbekovou sochou vyhlásil československou státní samostatnost agrární poslanec a katolický kněz Isidor Zahradník, čímž pomohl zdola rozpohybovat události a Národnímu výboru provést státní převrat.

Protikatolický a protimonarchistický radikalismus prvních let republiky svatého Václava větším dílem míjel. Jan Herben sice v Času horoval za to, aby se národ otočil zády k „zaprodanci“ Václavovi i „papeženci“ Karlu IV., leč výraznější odezvy se nedočkal. V roce 1925, kdy toto přepjaté účtování se symboly minulosti vyvrcholilo pompézní připomínkou výročí Husova upálení, nad Pražským hradem zavířil husitský prapor s kalichem a vatikánský velvyslanec Marmaggi načas opustil Prahu, byl také přijat zákon o státních svátcích, který již naznačoval obrat. Došlo sice k vyškrtnutí některých mariánských svátků a také 16. května, kdy se v Čechách držel zemský svátek ke cti svatého Jana Nepomuckého, avšak na druhé straně bylo svatováclavské 28. září povýšeno na památný den. To už se kvapem blížilo tisící výročí Václavovy smrti, neboť ve sporu mezi nejpravděpodobnějšími daty 929 a 935 začala na vahách rychleji těžknout miska toho dřívějšího. Stála za tím jednak autorita profesora Josefa Pekaře, a jednak politická potřeba Švehlovy konzervativní vlády (1926-1929) symbolicky korunovat proces smíření republiky s katolickou církví a normalizaci vztahů s Vatikánem. Svatováclavské milénium v roce 1929 naplnilo vládní očekávání měrou vrchovatou a nejen to, na krátký čas také došlo k přirozenému prolnutí všech tří linií svatováclavské tradice, o nichž bylo pojednáno úvodem.

V roce 1928 uzavřelo Československo s Vatikánem mezistátní dohodu *Modus vivendi*, na jejímž základě byly obnoveny plné diplomatické styky. Současně bylo rozhodnuto, že oslavy svatováclavského milénia budou mít svou čistě církevní část a odděleně od ní část národní. K její organizaci byl v říjnu 1928 ustanoven *Národní výbor pro oslavy svatováclavského tisíciletí*, v jehož čele stanul agrární poslanec Adolf Prokůpek, těšící se úctě nejširších vrstev národa. Když se mu k účasti v něm podařilo získat také zástupce československé církve, sklidili její delegáti ostrou kritiku evangelíků, kteří v *Kostnických jiskrách* označili krok „československých“ za projev „staroutrakvismu a nezdravého kompromisnictví“². Rozladění neskrývali ani někteří katoličtí delegáti, kteří se nechali slyšet, že by raději seděli v jedné místnosti s židy nebo evangelíky, až musel zasáhnout arcibiskup František Kordač a učinit reptání přítrž. Šrámy způsobené dezercí „pokrokových“ kněží k nové církvi před pouhým desetiletím byly zkrátka ještě příliš živé. Na jaře roku 1929 proběhly skromnější církevní oslavy dvoustého výročí svatořečení Jana Nepomuckého a při této příležitosti byl nově otevřený kněžský seminář pro české studenty v Římě pojmenován po druhém jubilantovi roku *Nepomucenum*. I za tuto drobnost schytl arcibiskup Kordač od některých žlučovitou kritiku, která se místy krkolomně dovolovala i svatého Václava. Při říjnové bilanci oslav milénia v Peroutkově *Přítomnosti* neváhal literární historik Otakar Vočadlo odsoudit pojmenování římské koleje jako „pomník protireformace“ a „hanebné opominutí světlé postavy svatého Václava“³. K jednomu z hlavních bodů oslav patřilo vysvěcení a zpřístupnění nové části do-

stavěného chrámu svatého Víta. V této nové části byly také vystaveny korunovační klenoty, poprvé od jejich navrácení z Vídně v roce 1867. Milénium vyvrcholilo v neděli 29. září 1929 průvodem s lebkou svatého Václava, který kráčel ve stopách královských korunovačních průvodů podle Karlova řádu z Vyšehradu do svatovítské katedrály. Byla to velkolepá podívaná a hluboké gesto smíření republiky s římskou církví, ale i s vlastní předpřevratovou minulostí. To potvrzovaly i drobné detaily menších doprovodných akcí, jako byla recepce pražského primátora Karla Baxy pro zahraniční delegace, kde se poprvé od roku 1918 mezi pozvanými hosty objevili také zástupci české historické šlechty. Jedinými, kdo se důsledně drželi stranou oslav, zůstali komunisté a evangelíci. Komunistům na nich nemohlo imponovat zhora nic, pouhé pomýšlení na spojení katolické tradice s národní myšlenkou jim bylo záletem na nejvzdálenější pól celého politického spektra. Jejich tisk nejčastěji psal o „svatováclavské nudě“⁴. V tom se poněkud blížil názoru osobitého evangelického filosofa Emanuela Rádla, který oslavy odsoudil jako katolické divadlo, u něhož přísluhuje stát, a litoval jejich všelidovosti, která mu jen potvrzovala rychlou ztrátu válkou vybuzené ideové polarizace národa. Za povšimnutí ovšem rozhodně stojí, že Rádl jako jeden z mála evangelíků zdůraznil, že odmítnutím miléniových oslav neodmítá svatováclavskou tradici. S odvahou sobě vlastní ji naopak označil za kladný rys našich tisíciletých dějin. I tento nepatrný střípek z miléniové mozaiky potvrzuje zásadní a hluboký význam momentu, kdy se koncem dvacátých let 20. věku setkaly a nakrátko nenásilně spojily všechny linie naší nejnosnější tradice.

Poznámky:

- 1) *Zemědělské noviny* 1, 1945, č. 98, s. 2
- 2) *Kostnické jiskry* 11, 1929, č. 9, s. 269
- 3) *Přítomnost* 6, 1929, č. 41, 17.10.1929, s. 641-643
- 4) *Rudé právo* 9, 1929, č. 265, 22.9.1929

Jiří Kuthan:

K DĚDICTVÍ SVATÉHO VÁCLAVA

Když v roce 845 přijalo čtrnáct českých knížat křest, stalo se tak v Řezně. Jinými slovy řečeno, křesťanství přijali čeští předáci prostřednictvím latinské církve. První historicky doložený kníže z rodu Přemyslovců Bořivoj, děd sv. Václava, obdržel svátost křtu na Moravě od biskupa Metoděje, jehož misie vycházela z byzantské říše. Ale už za Bořivojových synů knížat Spytihněva a Vratislava a pak v následující generaci, v době sv. Václava a jeho bratra knížete Boleslava, byla christianizace české země navázána na západní církev. Svatý Václav se střetl s Jindřichem Ptáčníkem, králem východofrancké říše a zakladatelem otonské dynastie. Mocnému sousedovi sice nemohl odolat, ale dokázal dál udržet integritu tehdy ještě nevelké přemyslovské domény, která byla zárodkem českého státu.

Čechy se staly svébytnou součástí Svaté říše římské a čeští vladaři postupně získali jak hodnost královskou, tak i místo v malém sboru sedmi kurfiřtů, volitelů římských králů. Vyvrcholením této dlouhotrvající cesty se stalo období císaře Karla IV z dynastie Lucemburků, kdy se český panovník stal římským králem a posléze císařem a Praha sídelním místem nejen pána České koruny, ale i vladaře Svaté říše římské. Byl to právě Karel IV., u něhož se svatý Václav těšil mimořádné úctě. Za Karla IV. se šířila úcta ke svatému Václavu i za hranice českých zemí.

V dlouhé historii svatováclavské úcty došlo i k jejímu zneužití v době nacistické třetí říše, kdy se české země staly protektorátem nazývaným „Böhmen und Mähren“. Nacistická ideologie i politická praxe byla vůči křesťanství a římskokatolické církvi nepřátelská. Nicméně svatý Václav byl zneužit a byl prezentován jako ten, kdo českou zemi přivedl do říše a tedy, že situace podrobení české země nacisty v letech 1938-1939 není ničím jiným, než uskutečněním cílů svatého Václava. V tomto duchu bylo zřízeno protektorátní vyznamenání – čestný štít protektorátu Čechy a Morava s orlicí svatého Václava. Toto vyznamenání uvedl v život dne 4. června 1944, na druhý výroční den smrti Reinharda Heydricha, německý ministr pro Čechy a Moravu Karl Hermann Frank, který měl na svědomí mnoho lidských životů. Toto vyznamenání začalo být udělováno 17. června 1944, tedy krátce poté, co se Spojenci vylodili v Normandii a byla tak otevřena západní fronta a kdy na východě utrpěla armáda třetí říše řadu fatálních neúspěchů, necelý rok před kapitulací nacistického Německa. Málokdo z vyznamenaných patrně přijímal toto vyznamenání s radostí, odmítnutí by bezpochyby mělo pro každého neblahé důsledky. A tak této „pocť“ se dostalo kolaborantům, ale postihla i takové velké patrioty, jako byl historik Josef Šusta (krátce po skončení války spáchal sebevraždu), či teolog a historik profesor Josef Cibulka. Mezi těmi, kdo toto vyznamenání

obdrželi, patřily i další známé osobnosti – režisér Otakar Vávra, dirigent Václav Talich, malíř Max Švabinský i rektor Uměleckoprůmyslové školy Jan Sokol.

Jestliže máme příležitost a ocitneme se v nejposvátnějším prostoru naší země – ve svatováclavské kapli pražské katedrály, kde se nachází hrob sv. Václava, můžeme vnímat uchvacující řešení tohoto prostoru, který vznikl pod patronátem císaře Karla IV. a jehož tvůrcem byl geniální architekt a sochař Petr Parléř. Neubráníme se vzpomínce na všechno, co se zde v minulosti odehrálo, na všechny naděje a prosby, které tu po staletí směřovaly ke knížeti Václavovi, svatému patronu a ochránci naší země. Ten je tu zpodoběn proslulou sochou z doby Petra Parléře jako rytíř třímající kopí. K světcovu odění patří kroužková košile a helmice – ty patří k vzácným předmětům v pokladnici pražské katedrály. Tvůrce této jedinečné sochy dodal obličejí svatého Václava oduševnělý výraz. Světec tu tedy je prezentován nejen jako bojovník, ale i jako osobnost s duchovní dimenzí.

* * *

V letopisu kanovníka vyšehradského je líčena bitva, kterou svedl český kníže Soběslav s vojskem německého krále Lothara III.: „... když na sto předáků českých i proboštů a kaplanů hlídalo, stojíce dokola, kopí svatého Václava, mezi nimi jeden kaplan ctnostný, urozený, jménem Vít, jenž držel kopí řečeného světce, jak je zvykem, oděn jsa v brnění a přilbu jako Achilles, zvolal slze radostí na své: Druhowé a bratři, buďte stálí, neboť nad hrotem posvátného kopí vidím svatého Václava, an, sedě na bílém koni a oděn bílým rouchem, bojuje za nás... z celého srdce vzdychali k Bohu, oči a ruce vzpínali k nebi a tak dlouho volali Kyrie eleison, až všemohoucí Bůh ze svého milosrdenství a svým svatým poslem Václavem, naším ochráncem, porazil nepřátele naše“¹.

Později král Přemysl Otakar II. před bitvou u Kressenbrunu „shlížel pod praporem nejslavnějšího mučedníka Václava se svými bojovníky ... na tábor nepřátelský“. Podle líčení letopisce „... prý několik mužů, kteří byli postaveni za stráž vojska vzadu, vidělo na počátku bitvy jakéhosi ptáka, podobného v obrysech orlu, ale barvy nad sním bělejší, se zlatou hlavou a krkem, jak nerozlučně sledoval praporec svatého Václava, kdysi knížete, vždy však patrona českého, slavného mučedníka. A zdálo se jim, jako by stále rostl, až pokryl celé vojsko křesťanské, táhnoucí do bitvy, svým tělem a perutěmi. A téhož dne rytíř Jan, syn Svojslavův, muž urozený, zbožný a naprosto hodnověrný, leže nemocen v svém domě, kolem třetí hodiny viděl u vytržení sebe, jak stojí na bojišti se svým vojskem. Pozoroval, že je malé a nespořádané, ale zároveň uviděl slavné patrony české, ani kráčeji na jedno světlé pole v tomto pořadí: napřed spatřil kráčet svatého Václava, oděného v brnění se svou přilbou na hlavě, jak nese svůj meč v pochvě, ozdobený zlatem a drahými kameny, v levém podpaždí a v pravici před sebou vlastní praporec“².

Kopí svatého Václava bylo tedy českými vladaři neseno do bitev, podobně jako ve Francii posvátný praporec chovaný v opatství v Saint-Denis, zvaný „oriflamme“.

Svatý Václav je tu ve vyprávění o bitvách z let 1126 a 1260 líčen jako svatý ochránce českého vojska. Tak nám ho prezentuje i socha ve svatováclavské kapli pražské katedrály. Tak i dnes můžeme chápat svatého Václava jako záštitu naší země a našeho národa. Ale zároveň k dědictví svatého Václava patří i jeho duchovní rozměr a orientace na západní křesťanství.

Poznámky:

- 1) *Pokračovatelé Kosmovi*, Praha 1974, s. 39-40.
- 2) *Pokračovatelé Kosmovi*, Praha 1974, s. 128-129.

Petr Charvát:

VÁCLAV, KNÍŽE ČECHŮ, POZDĚJŠÍ SVATÝ VÁCLAV

Václav, český kníže a světec (907-909 – 28. 9. 935). Narozen v rodině Vratislava I., českého knížete (vládl 905-915 – 921) a jeho choti Drahomíry., kteří uzavřeli sňatek r. 906. Bratr Boleslav, podle mladších pramenů měl Václav další dva bratry a čtyři sestry. Václavovo narození se dnes klade do let 907-909. Zřejmě r. 916 podstoupil malý Václav z rukou Notheria II., biskupa veronského, který navštívil Prahu zřejmě na diplomatické cestě, postřížiny, obřad prováděný tehdy v západní i východní církvi. V okamžiku nenadálé smrti otce Vratislava (13. 2. 921) nedosáhli přinejmenším jeho synové Václav a Boleslav plnoletí a o vládu nad zemí propukl spor mezi kněžnou vdovou (Drahomírou) a kněžnou matkou (Ludmilou). Ludmilu zavraždili dva z jejích družníků patrně 16. 9. 921 a po dobu Václavova nepnoletí řídila vládu Drahomíra. Václav nastoupil na knížecí stolec nejspíše roku 925 a přihlásil se ihned ke křesťanským zvyklostem přenesením těla zavražděné Ludmily z Tetína na Pražský Hrad.

Lze předpokládat, že v první fázi své vlády Václav rozšiřoval přemyslovskou doménu, do jeho doby omezenou na střední Čechy (výboje na jih a snad na severozápad). Současně pečoval o zajištění potřeb křesťanské církve v Čechách a započal s výstavbou rotundy sv. Víta na Pražském Hradě.

Roku 929 kapituloval Václav před vojsky saského krále Jindřicha, která v zimním tažení (928-929) pokořila ústředí kmene Stodoranů-Havolanů a brutálním masakrem rozdrtila bojovou sílu pohraničních labských Daleminců. Tato skutečnost zřejmě otřásla Václavovou prestiží a snad tehdy začal kníže uvažovat o složení úřadu a odchodu do Říma, kde si údajně přál dožít jako řeholník. Do Říma se ovšem nevydal, což mohl jako újmu pociťovat jeho bratr Boleslav, který by v případě Václavovy abdikace nastoupil na vladařský stolec. Vůči knížeti snad začali pociťovat nevěli jeho velmožové, nelibě nesoucí Václavovu jednoznačnou (i hmotnou) podporu křesťanské církve, ztenčující jejich důchody. Roku 933 vpustil Václav uherská vojska přes Čechy do Saska, kde ovšem bez podpory Daleminců, kdysi zdecimovaných Jindřichem, podlehli v bitvě saskému vojsku. Tím roztrpčil Václav zřejmě i svou dvorskou gardu, skládající se snad (i) z bojovníků vyzbrojených a vstrojených uherským způsobem a vycvičeným v uherském způsobu boje. Jednoznačně nepřátelského Václavova postoje si v tomto případě nemohl nevšimnout ani saský král Jindřich.

Všeobecné napětí ve společnosti vyvrcholilo zřejmě v úspěšném útoku na Václavův život na (Staré) Boleslavi zrána dne 28. září, podle dnes přijímané interpretace roku 935.

Před časem jsem si dovilil formulovat hypotézu stavící život a skutky knížete Václava do nového světla. Je-li pravda, že někdy v druhé třetině devátého století vykonali staří Čechové na protáhlém skalnatém hřbetu, tyčícím se nad řekou Vltavou v místech, kde se dnes rozkládá Pražský Hrad, tradiční indoevropský obřad vznesení svrchovanost nad celou zemí, již obývali, zanechal tento rituál na místě nejméně jeden vztyčený památník, nejspíše z kamene, u něhož vzdali čest a přinesli obětiny tradičním indoevropským božstvům včetně Mithry, pána svrchovanosti, strážce smluv a daného slova a ochránce míru. Slovanské slovo „mir“ představuje ostatně středoperskou výslovnost Mithrova jména. Když pak krátce poté vznikl prvotní český stát, nemohl se jeho vládcem stát nikdo, kdo by neusedl na tento památník, který se stal knížecím trůnem, aby tak převzal svrchovanost nad českými zeměmi prostřednictvím fyzického kontaktu s Mithrovým příbytkem a získal tak podíl na Mithrově božské podstatě. Tuto ideu vyjadřovala později formule „mír (pův. mir) svatého Václava v ruce knížete XY“, popřípadě „Mír (pův. mir) knížete XY v ruce svatého Václava“. Slovo „mir“ se ostatně objevuje již v jedné z nejstarších památek české řeči a literatury, v hymnu „Hospodine, pomiluj ny“, podle posledních názorů z druhé poloviny desátého století. Tam vystupuje mir (= Mithra) ve dvojí roli, jednak jako „svět“ a jednak jako „mír, harmonie, všeobecný soulad“, zcela v duchu role, kterou hrál v myšlení pozdně sásánovského Íránu.

Tuto první a základní fázi budování české státnosti pak zřejmě dovršil zakladatelský akt knížete Václava. Ten nechal ve střední části Pražského Hradu, zřejmě nedaleko kamenného knížecího stolce, vystavět kostel svatému Vítu (což před ním neučinil žádný z jeho předchůdců na knížecím stolci). Tím původního Mira, který sídlil v kameni stolce, zkontroloval a podrobil vládě křesťanského Boha. Tak přemostil kritickou fázi přechodu tradiční přemyslovské vládní legitimizace v ideologii křesťanskou a zaručil další pokračování duchovního obsahu české státní doktríny v křesťanské podobě. Od této doby spočívá původně Mir a později mír českého vládce v ruce svatého Václava.

Markéta Bahníková: LEBKA SVATÉHO VÁCLAVA - SVĚDECTVÍ O ČLOVĚKU A SVĚTCI

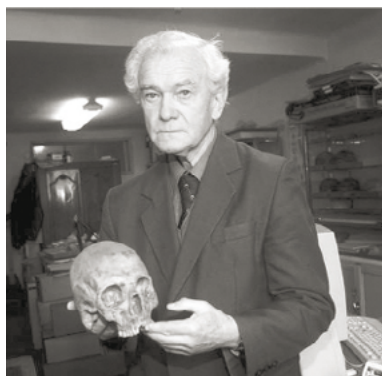
*(zpracováno dle závěrů antropologického výzkumu
prof. MUDr. RNDr. Emanuela Vlčka, DrSc.)*

Když nechal Karel IV. přepracovat a vyzdobit Svatováclavskou korunu českých králů, ustanovil, aby byla trvale umístěna na lebce svatého Václava. Dnes je tento předpis chápán jen symbolicky a vzácná památka naší státnosti je uchovávána v tzv. Korunní komoře, v patře katedrály svatého Víta, přímo nad prostorem památné Svatováclavské kaple, kde je světcova lebka uložena. Ve středověku byla ovšem Karlem ustanovená praxe respektována doslovně, což mimoděk způsobilo, že byla lebka svatého Václava uchovávána odděleně od jeho dalších tělesných pozůstatků a unikla tak jejich poměrně žalostnému osudu. Tyto dávné ostatky byly totiž po svém moderním vyzdvižení z hrobu v katedrále v roce 1911 shledány jako značně torzovité. Nezachovala se vcelku ani jedna dlouhá kost, pouze různorodé fragmenty skeletu. Část ostatků asi padla za oběť rozkladu, část se ve formě relikvíí dostala na nejrůznější místa křesťanské Evropy (víme například o poměrně početné „kolekci“ ostatků českého světce uchovávaných ve španělském Escorialu). Lebku našeho národního patrona pochopitelně takový osud potkat nemohl, protože fungovala jako významná, a všem zřetelně viditelná svátostina, propůjčující české státní tradici posvátný lesk. V devadesátých letech minulého století se jejímu hlubšímu výzkumu věnoval známý antropolog *prof. MUDr. RNDr. Emanuel Vlček, DrSc.*, který své závěry popularizoval mimo jiné v knize *Osudy českých patronů* z roku 1993. V následujícím textu se pokusím upozornit na některé zajímavosti zmíněného výzkumu a skutečnosti, které z nich vyplývají.

PODOBA SVATÉHO KNÍŽETE

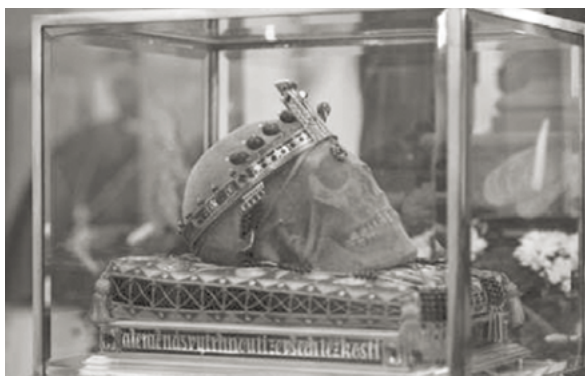
Díváme-li se na různá zobrazení svatého Václava na dílech významných umělců minulých staletí, defiluje před námi celá řada portrétů lidských typů, často nesoucích fyzické rysy jejich autorů (tak je tomu například u Škréty nebo *J. J. Bendla*) a hlavního českého světce lze rozpoznat jen podle jeho typických atributů (knížecí čapka, kopí s praporcem, erb s plamennou orlicí Přemyslovců). Z této po staletí utvářené řady ovšem vystupují tři významná vyobrazení, vzniklá v historicky odlišných dobách, která překvapivě prezentují divákům tutéž ušlechtilou tvář. Prvním z nich je gotická socha z roku 1378 umístěná ve svatováclavské kapli, dílo dvorního sochaře Karla IV. *Petra Parléře*. Druhým dílem je jeho mírně naivistické převedení do podoby olejomalby na dřevě, práce neznámého renesančního autora, uchovávaná původně v malostranském kostele svatého Mikuláše a známá jako

tzv „Vera effigies“, tedy „pravá podoba“. Konečně, třetím dílem je tvář svatého knížete na moderním jezdeckém pomníku J. V. Myslbeka, který byl roku 1912 vztyčen na Václavském náměstí v Praze. Jak prokázal právě antropologický průzkum profesora Vlčka, hledí na nás z uvedených děl skutečná podoba knížete Václava. Že při modelování světcova obličeje vycházel ze studia jeho lebky Myslbek je poměrně známo, že ovšem se stejnou erudicí a stejným způsobem přistupoval k věci už 500 let před tím Petr Parléř je zarážející. (Stejně tak i vědomí anonymního renesančního malíře, že právě Parléřova socha zachycuje „pravou podobu“, kterou se pak on sám snažil přenést do své malby). Průmět fotografií Václavovy lebky do Parléřovy sochy dokládá, že tomu skutečně nemohlo být jinak: gotický sochař musel mít Václavovu lebku během své tvorby k dispozici, studoval ji a pokusil se rekonstruovat jeho reálnou podobu. Co o lebce, a z ní vyplývajícím světcově vzezření, uvádí s charakteristickým odborným názvoslovím profesor Vlček: „Lebka knížete je velmi dobře zachovalá, nerozbitá a sekundárně nedeformovaná... Je jen středně veliká, ale nese typické znaky mužské lebky. Nadoboční oblouky jsou dobře vyvinuty nad vnitřními polovinami obou očí. Glabella je výrazně vyvinuta, typu Broca 5-6, čelo je šikmé a týlní šupina je mírně odsazena na plynulém obrysu. Týlní hrbol je typu

Prof. Emanuel Vlček s lebkou sv. Václava

2. Bradavkové výběžky jsou zašpičatělé, silné, ale krátké, takže dosahují jen k obrysu spodiny. Jařmový oblouk je středně vyvinutý. Spánkové čáry jsou výrazně vytvořeny, především na čelní kosti. Mezi horní a dolní spánkovou čarou je pruh kosti nápadně valovitě vyzdvižen. Obličejová kostra je jemné stavby. Horní okraj očí je tupý a bod naison na nosním kořenu je nápadně zařiznutý. Úhly dolní čelisti jsou vyhnuty zevně. Bradový hrbol je výrazný typu Schultz 6. Lebka

Lebka sv. Václava vystavená na národní pouti ve Staré Boleslavi

je nápadně úzká a dlouhá (hyperdolichokrání),... čelo knížete vysoké.“ Vlčkův tým se na základě studia lebky pokusil o grafickou rekonstrukci podoby, podle metody M. M. Gerasimova, kdy se „na dioptrické kresbě lebky knížete z bočního pohledu rekonstruuje svalové skupiny obličeje a krku, poloha chrupavky nosní, záves oční koule a ještě další detaily měkkých tkání. Tento anatomický preparát je pak překryt vrstvou podkoží v průměrných hodnotách, jak byly stanoveny v pitevne nebo moderněji ultrazvukovým měřením tlouštěk měkkých částí, a tak

získáme základní hrubou podobu jedince z bočního pohledu...“ Tímto způsobem se propracovali k podobě, která se velmi blížila tváři Parlérovy sochy. Pak provedli superprojekci světcovy lebky a hlavy zmíněné sochy, prokazující absolutní shodu. Vystává před námi podoba muže s úzkým dlouhým obličejem, úzkým nosem, mírným předkusem způsobeným zúžením horní čelisti, světle hnědými vlasy a patrně modrými očima, posazenými dosti daleko od sebe, takže lze hovořit o tzv. hypertelorismu. Podle dalších zachovalých kosterních pozůstatků, zejména podle fragmentu stehenní kosti, lze dodat, že lebka náležela tehdy nadprůměrně vysokému muži. Václav měřil 190 centimetrů, což při tehdejší průměrné mužské výšce 165 centimetrů muselo působit impozantně.

Socha Petra Parlěře
Katedrála sv. Víta, 14. st.

Vera effigies sv. Václava
Neznámý autor, 16. st.

Socha Josefa Myslbeka
Václavské náměstí, 1910

Rekonstrukce týmu
Emanuela Vlčka, 1980

VZOR ÁRIJSTVÍ?

Pozoruhodná je zmínka o Václavově dolichokrennosti čili dlouholebosti. Tento antropologický znak v minulém století adorovali němečtí nacisté jako údajnou charakteristiku árijství, a v době německé okupace českých zemí v letech 1939-1945 se proto snažili připsat Václavovi germánský původ. Archeolog, profesor *Petr Charvát*, ovšem upozorňuje, že tato vlastnost byla například ve starověku mnohem běžnější než dnes a dlouholebé typy se vyskytovaly v mnoha kulturách, od semito-hamitského Egypta po Skandinávii. Tento antropologický typ ovšem důsledně mizí s nástupem urbanizace. Městský život podle profesora Charváta vedl všude ve starověkém a raně středověkém světě ke dvěma antropologickým efektům: zkrácení lebek a zkažení zubů. Není jasné, proč tomu tak bylo, ale je to fakt, který je třeba respektovat. Svatý Václav byl v tomto kontextu jednoznačně člověkem předměstské éry. Jak zmiňuje analýza profesora Vlčka, měl Václav, kromě jedné vyražené stoličky, dokonale zchovalý zdravý chrup, bez jediného zubního kazu (asi budeme muset poopravit své představy o stavu ústní hygieny v „temném středověku“).

VÍTĚZ V BITVÁCH

Zajímavým objevem Vlčkova týmu byly také stopy po zhojených zraněních patrné na světcově lebce: *“V pravé spánkové krajině, těsně pod spánkovou čarou, 30 mm od jejího začátku, je plochý výrůstek (osteofyt) velikosti 12x14 mm, 1 mm*

tlustý a vyzdvížený nad ostatní povrch kosti čelní. Jeho povrch je hladký. Pro jeho tvar a umístění je možné ho považovat za zkostratělý podokostnicový krevní výron, který vznikl po tupém násilí na uvedenou krajinu... Nad pravým hrbolem čelním, 45 mm nad nadočnicovým zářezem, je oválná prohlubeň, uložená příčně delší osou, velikosti 12x7 mm, asi 1 mm hluboká. Přední okraj je kolmější než zadní, který je šikmo zkosen. Okraje prohlubně jsou zaobleny a její spodina má mírně zdrsňatělý povrch. Jde o dobře vyhojené poškození zevní kompaktní desky.“ Tato zahojená zranění dokladují, že byl kníže Václav aktivním bojovníkem a platí patrně obrat jednoho z raných legendistů, který o Václavovi píše, že byl: „...v mnoha bitvách slavný vítěz.“ Pozoruhodné je i to, že jedna ze zhojených ran na Václavově lebce odpovídá stopám po úderu zbraní, patrně bojovou sekerou, na vévodově rytířské přilbici.

STATNÝ ŠEDESÁTNÍK? NE ČTYŘICÁTNÍK

Naprostou záhadou se zdálo být odhalení profesora Vlčka, že se na Václavově lebce nacházejí prakticky úplné srůsty lebečních švů, k jakým u člověka dochází až v pokročilejším věku, rozhodně nad šedesát let. Toto uzavření hlavních lebečních švů, tzv. obliterace, odporuje nejen údajům životopisců o mladém knížeti, ale i mnoha antropologickým znakům patrným na lebce (například na ní není známka nastupující redukce alveolárního výběžku čelisti, která by odpovídala uvedenému věku). Tyto závažné otázky dokonce vyvolaly u části odborné veřejnosti skepsi k autenticitě Václavových, po tisíc let uchovávaných, ostatků. Jejich racionální vysvětlení přineslo až porovnání světcovy lebky s jeho nejbližšími předky. Z průzkumu lebky Václavova otce Vratislava a babičky Ludmily vyplynulo, že jde o rodovou genetickou anomálii: předčasné srůsty lebečních švů. Tento rys nacházíme u Václavova otce Vratislava a do Přemyslovského genofondu ho patrně vnesla babička Ludmila (v linii Václavova dědečka Bořivoje a strýce Spytihněva se s ničím takovým nesetkáváme). Ta navíc trpěla tzv. endokraniozou, čili ztlustěním čelní kosti, jež jí patrně způsobovalo pravidelné bolesti hlavy. Není tedy třeba přehodnocovat tradiční pohled na postavu svatého Václava. Rozhodně mu v době jeho zavraždění nebylo šedesát. Šlo o vrozenou dědičnou vadu, odchylku od běžného normálu. Ostatní antropologické znaky, které lze z jeho ostatků vyčíst, zejména stav opotřebení chrupu, signalizují mnohem reálnější věk. Legendy hovoří o stáří 33 let, to je ale patrně symbolické číslo, odkazující k věku Ježíše Krista a připomínající, že český mučedník byl Kristovým následníkem. Profesor Vlček zprvu, po nálezů předčasných lebečních srůstů, a také podle míry opotřebovanosti zubů, navrhoval stáří až o patnáct let vyšší. Nakonec se ale přiklonil ke věku zhruba čtyřicet let. A to také odpovídá věku, ve kterém svatého Václava zachytili umělci, hledající jeho pravou podobu.

Vojtěch Šustek: ČEŠTÍ VLASTENCI A ODKAZ SVATÉHO VÁCLAVA

Co znamenala památka, duchovní a etický odkaz českého knížete sv. Václava pro mnohé naše vlastence v době německé okupace? Během mého více než dvě desetiletí trvajícího výzkumu dějin československého odboje a po rozhovorech s desítkami vlastenců, kteří válku přežili se domnívám, že se smím k této otázce vyjádřit. Pro naše vlastence, z nichž velice významná část sdílela křesťanský pohled na život a tím i Bohem stanovený mravní zákon lidské přirozenosti, symbolizoval svatý Václav nepochybně křesťanskou zbožnost, lásku k bližním a k domovu, odvalu riskovat, a bude-li to nutné, také ochotu obětovat vlastní život pro ideály, které člověka přesahují. Svatováclavský odkaz - křesťanská zbožnost - byl pro české vlastence jedním ze zdrojů hlubokého citu k vlasti, k jejich bližním, ke generacím předků a generacím ještě nenarozených. Ztotožnili se s vědomím generační kontinuity, hodnotou naší historie, rodného jazyka a bohaté kultury českého národa.

Všech účastníků odboje, se kterými jsem se spřátelil, jsem se ptal na jejich pohled na svět, i jejich vlastní zodpovězení otázky: „Kdo je člověk?“. Často tato tématu sama vyplynula z našich rozhovorů. V případě vlastenců zavražděných Němci během války jsem pročetl jejich korespondenci zasílanou ze žalářů před popravou, a v některých případech také další jejich písemnosti. Uvedu alespoň několik českých vlastenců, kteří hluboce věřili v Ježíše Krista, a jejich náboženské postoje a tím i vztah k duchovnímu odkazu sv. Václava, lze bezpečně doložit.

Přímo, ale i nepřímou náboženskou motivaci mužů a žen, kteří se dobrovolně zapojili do války s nacistickým Německem, formuloval voják naší zahraniční armády ve Velké Británii a radiotelegrafista parašutistické skupiny CLAY Ing. Čestmír Šíkola. Ten mi 8. září 1997 řekl: „*Křesťanství nás naučilo základním mravním hodnotám, tomu co je podstatné a skutečně důležité. Za tyto hodnoty jsme bojovali ve válce proti Němcům.*“ Další voják československé zahraniční armády Jiří Pavel, který se v listopadu 1939, ve věku sedmnácti let, vydal sám přes Slovensko, Po sko, Maďarsko a Jugoslávii do formující se československé zahraniční armády na Západě se před nebezpečnou cestou vydal do Prahy navštívit historická místa naší státnosti. Jak vzpomínal v červenci 2013: „*Přišel jsem před sochu sv. Václava. Dlouho jsem se modlil k Bohu, a prosil jsem, aby se mi podařilo dostat se do naší armády, a abych jako voják mohl přispět k našemu osvobození. Svatého Václava jsem v modlitbě prosil o přimluvu.*“ Major československé zahraniční armády ve Velké Británii Josef Otisk, od jara 1944 velitel paraskupiny Wolfram, mi počátkem osmdesátých let líčil dvě události z války, které, jak já věřím, právem

považoval za přímý zásah Boží prozřetelnosti na záchranu jeho života v bezvýchodné situaci. Major Otisk a stejně i další parašutista z Wolframu, jehož jsem znal, desátník Vladimír Řezníček, považovali boj proti Němcům za svoji samozřejmou povinnost, a své válkou ohrožené životy svěřili Boží vůli. Vlastenci, jako byli shora uvedení vojáci, pojímali křesťanskou víru jako naprostou samozřejmost, asi tak jako běžný člověk vnímá střídání ročních období. Podobný postoj měl i MUDr. Milan Zapletal, bratr parašutisty Libora Zapletalova a spolupracovník parašutistické skupiny Bivouac. V létě 1943, tj. ve věku osmnácti let, jej Němci deportovali do vyhlazovacího tábora Osvětim. Tam již počátkem roku 1943 Němci zavraždili oba jeho rodiče Pavla a Augustu Zapletalovy, a uvěznil dvacetiletého bratra Lumíra. Bratra Libora zavraždili Němci v Mauthausenu v září 1944. Milan Zapletal se po válce shledal pouze s bratrem Lumírem. V šedesátých letech komunističtí historici lživě psali o parašutistovi Liboru Zapletalovi jako o zbabělci, a dokonce jako o zrádci. Lékař Milan Zapletal ovšem neměl v sobě ani stín trpkosti, naopak byl velice laskavý, vnitřně vyrovnaný a měl smysl pro humor. V červnu 2012 na novinářovu otázku: „Dokážete věřit v Boha i po všech těch hrůzách?“ Odpověděl, v mé přítomnosti, s velkým údivem: „A proč bych neměl? Jedná se přece o hrůzy na tomto světě, takže o věc dočasnou. Po zatčení rodičů i bratra Lumíra, ani během mého uvěznění v Osvětimi, Buchenwaldu, anebo během poválečných let, mne nikdy nenapadlo o Bohu pochybovat.“ Není zde prostor, abych psal o řadě dalších hrdinů našeho odboje, kteří smýšleli podobně, jako MUDr. Milan Zapletal. Jejich neokázalá svědectví o vlastní hluboké křesťanské víře považuji za zcela zásadní.

U vlastenců, kteří válku nepřežili, se jejich náboženské postoje zjišťují nesnadno. Často je ale lze částečně doložit z dílčích informačních zdrojů. Tak například v seznamu osobních věcí, které si vzal na cestu do zahraničního odboje parašutista rotmistr Jan Kubiš z paraskupiny Anthropoid, najdeme Svatováclavský zpěvník. Nepřekvapí to, protože parašutista Kubiš byl předválečným členem tělovýchovné jednoty Orel, a - jak vzpomínal v září 2006 jeho známý z Dolních Vilémovic Alois Denemark - pravidelně navštěvoval katolické bohoslužby. Parašutista nadporučík Adolf Opálka z paraskupiny Out Distance si na cestu do války vzal Kralickou bibli. V dopisu, který napsal své rodině na rozloučenou těsně před popravou selský čeledín František Grád, spolupracovník parašutisty Františka Pavelky, se dozvíme, že před stětím gilotinou 11. ledna 1943 ve věznici Berlín-Plötzensee, přijal svátost smíření a svaté přijímání.¹ Dvaatřicetiletá matka malých dětí Marie Janoušková z Žeravic, která společně s manželem ukrývala vlastence intenzivně hledaného gestapem, napsala v dopise před popravou v sekýrárně na Pankráci 14. října 1943 svým dětem: „Buďte vždy děti hodné a mějte se rádi, Bůh Vás neopustí.“² Její manžel František Janoušek téhož dne před popravou napsal dětem a svým nejbližším: „My jsme však padli na čestném poli a za své skutky se stydět nemůžeme. Milovali jsme bližního a činili, jak svědomí kázalo. Věřte, že je to jen vůle Boží, bez ní by se nestalo. [...] Odcházíme společně se svými kamarády, smíření s celým svým osudem. Aličko, vyzvedni si po mně bibli jako poslední odkaz dětem.“³ Početnou skupinou mezi zbožnými vlastenci tvořili čeští katolíci a čeští pravoslavní kněží, a také duchovní českých protestantských církví. Oni oddaně sloužili Bohu a za cenu sebeobětování svým bližním nikoliv jen v komunistických

žalářích po únoru 1948. Totéž činili i za německé okupace. Hrdinství a bezmezná obětavost pravoslavného biskupa Gorazda i pravoslavných kněží Václava Aloise Čikla a Vladimíra Petřka, nejsou veřejnosti neznámé. Skromně bývá připomínána také památka katolických kněží z fary ve Ždánicích faráře P. Václava Kostihy, a kaplana P. Františka Voneše, kteří v době heydrichiády ukrývali parašutistu nadporučíka Oldřicha Pechala, a odbojáře Cyrila Žižlavského.⁵ Méně známé je hrdinství aktivního účastníka odboje P. Adolfa Tesaře, katolického faráře v Ivančicích, zavražděného Němci 16. června 1942 v Brně - Kounicových kolejích. O jeho službě Bohu v německém žaláři svědčil na stránkách revue Ivančický zpravodaj v roce 2003 jeho bývalý spoluvězeň Miloš Hledík: „Byl jsem zatčen jako patnáct a půl letý chlapec a v době jeho příchodu jsem byl již více než půl roku v tomto vězení. Náhoda chtěla, že jemu přidělená pryčna byla blízko mé. Krátce po mém příchodu si mě všimnul, pohladil mne po vlasech a zeptal se na můj věk. Pak s údivem říkal: ‘Oni berou i děti?’ Pak se ještě zeptal, odkud jsem. Řekl jsem mu, že pocházím ze Silůvek, ale že on tu vesničku stejně nebude znát. ‘Jakpak bych neznal, vždyť jsme krajané, já sloužím Bohu v Ivančicích.’ Od té doby jsme byli stále spolu – měl jsem strach ze smrti, vždyť jsem byl vlastně ještě dítě. Ale stejný pocit strachu měli i dospělí. Den před vlastním soudem (tuším, že 19. 6. 1942 [16.6.sic!]), kdy jsme zase plní hrůzy počítali salvy, vzal si slovo P. Tesař a v kázání, které trvalo asi hodinu, naléval do našich duší a srdcí víru v Boha, že po dnech hrůzovlády nastanou opět dny klidné a šťastné. Jeho kázání mělo ohromnou sílu a naslouchali mu s otevřeným srdcem všichni vězni, bez rozdílu náboženské příslušnosti. A píseň, kterou nás naučil: ‘Pán Bůh je síla má, všechna ochrana má, nebudeš se báti ani lekati duše má.’ Tu zpívali všichni, i vězni komunisté. Pro mě osobně se tato píseň prolíná celým mým životem. Pak ale přišel 20. [16.červen sic!]⁶červen 1942 (ten den jsem měl šestnáct roků a patnáct dní). Ráno byla vydána snídaně – půl krajíčku chleba a ‘vězeňský cvek’ (váha 3, 5 dkg). Uvádím to proto, že tato skutečnost o hodinu později byla rozhodující pro mé celoživotní vzpomínky. Vzpomínky na mého ochránce, na P. Tesaře. Krátce před devátou hodinou vstoupil do baráku č. 2 SS Unterscharführer Lange s listinou a četl jména těch, kteří odjedou k „výslechu“ (neříkali, že to bude soud). Mezi nimi bylo také jméno P. Tesaře. Dal mi svůj ranní přiděl se slovy: ‘Synku, moje dny na tomto světě jsou sečteny. Odcházím za svým Pánem. Pozdravuj všechny krajany.’ Naposledy mě ještě pohladil po vlasech a všem ostatním řekl: ‘Zůstávejte s Pánem Bohem přátelé.’⁶ Podobnou statečnost a obětavost projevily v odboji desítky našich kněží. Dokázal bych psát ještě o mnoha dalších křesťanech v řadách českých vlastenců, kteří svými statečnými životy plnili duchovní a etický odkaz svatého Václava. Za nejpřesněji vystižený postoj českých křesťanů - vlastenců, včetně těch, o nichž zde nepíšu, považuji slova MUDr. Milana Zapletala, která mi napsal dva roky před smrtí: „Kounicovy koleje, Osvětim, Buchenwald jsem přežil. Hrál o tom ovšem roli i moje mládí, dobrá fyzická kondice a přízřibovost. Ale také přesvědčení o správnosti počinání a spousta šťastných náhod. Dnes vím, že tyto náhody byly projevem vůle Nejvyššího. Není pravda, že je sladké zemřít pro vlast, je to hořké a bolestné, jako každé umírání. Je vyhrazeno těm, jimž se říká mučedníci a pro něž je připravena odplata ‘tam někde’. Jejich popel byl vysypán do Visly, nebo jím pohnojili mauthausenské zahrady, plivala na ně lůza, a přesto to byli hrdinové. Některé

*ztráty nelze nahradit, jsou bolesti, které nikdo netíší a už neutiší. Jsou hrůzy, které nelze vymazat z paměti. Jsou tu však víra, ba jistota, že nad slepou spravedlností lidí je spravedlnost vidoucí a věčná. Ta však není z tohoto světa.*⁷ Křesťanská víra a s ní také odkaz svatého Václava prostupuje příběhy statečnosti a šlechtetného sebeobětování našich vlastenců během války. Nepovažuji to za překvapení, vždyť šlechtetnost zbožného člověka je odleskem Boží vznešenosti.

Poznámky:

- 1) Srov. Vojtěch ŠUSTEK, *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*, edice historických dokumentů, svazek 3, dokument č. V/31, Praha 2019, s. 261.
- 2) Srov. Vojtěch ŠUSTEK, *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*, edice historických dokumentů, svazek 3, dokument č. V/69, poznámka 15, Praha 2019, s. 583.
- 3) Srov. Vojtěch ŠUSTEK, *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*, edice historických dokumentů, svazek 3, dokument č. V/69, poznámka 15, Praha 2019, s. 583.
- 4) Srov. Vojtěch ŠUSTEK, *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*, edice historických dokumentů, svazek 1, dokument č. 107, dále srov. V. ŠUSTEK: *Zlato se čistí v ohni*, Praha 2008, dále srov. Martin JINDRA, *Česká pravoslavná církev od Mnichova po obnovu v roce 1945*, Praha 2015.
- 5) Srov. Lubor NEDBAL, *Voják, vlastenec a národní hrdina štábní kapitán pěchoty Oldřich Pechal. K životním osudům velitele výsadkové skupiny ZINC*, Vřesovice 2007, dále srov. Vojtěch ŠUSTEK, *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*, edice historických dokumentů, svazek 3, dokument č. V/69, s. 559-584.2) *Kostnické jiskry* 11, 1929, č. 9, s. 269.
- 6) Srov. Vojtěch ŠUSTEK, *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*, edice historických dokumentů, svazek 4, dokument č. VI/102, poznámka 2 [v tisku].
- 7) Srov. Vojtěch ŠUSTEK, *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*, edice historických dokumentů, svazek 3, dokument č. V/45, poznámka 7, Praha 2019, s. 378.

Petr Sak:

SVATÝ VÁCLAV A ZÁKLADY ČESKÉ IDENTITY A STÁTNOSTI

Svatý Václav je v mnoha směrech jedinečně propojen s českou entitou. Žil v době, kdy se jednotlivá území a rody spojovaly pod jednotící knížectví a vznikala česká státnost. Situace v Evropě byla značně turbulentní a žádný útvar neměl do budoucna jistou existenci. Šlo také o šíření křesťanství a vytváření jeho institucionální struktury, jejímž vyvrcholením bylo zřízení biskupství v Čechách čtyřicet jedna let po smrti sv. Václava. Druhým biskupem se stal roku 982 další legendární světec sv. Vojtěch.

Z hlediska křesťanství bylo v Čechách významné období již před narozením Václava, kdy na Moravě a směrem na další slovanská území působili Cyril a Metoděj. Zaváděli slovanskou liturgii, hlásali evangelium lidu srozumitelným jazykem a zavedli staroslověnské písmo. V tomto působení viděli němečtí kněží ohrožení své moci, což je vedlo k pronásledování Cyrila a Metoděje. Zde, již v slovanských křesťanských počátcích, vidíme svár germánského a slovanského živlu. Ludmila, babička Václavova, byla slovanské liturgii nakloněna, a tak Václava vychovávala na Levém Hradci v prostředí slovanské liturgie. Známý rozpor mezi Ludmilou a Dagmarou, matkou Václava, mohl souviset s orientací Dagmary spíše na Sasko a Bavorsko, odkud pocházela, a na tamní diecézi, na rozdíl od slovansky orientované Ludmily.

Život sv. Václava není historicky dostatečně zmapován. Chybí jednoznačně potvrzená fakta z jeho života. O to více se otevírá prostor pro vytváření mýtu. To, že se stal legendou, je důsledkem souběhu řady mimořádných okolností. Mezery v historicky jednoznačně doložených faktech vedou i ke stále znovu otevírané interpretaci života, poslání a odkazu sv. Václava pro český národ. O odkazu sv. Václava se vedou spory a jeho formální pozice v české společnosti jako výsledek těchto sporů kolísá. V současnosti je odkaz sv. Václava uznáván, což se projevilo ve vyhlášení státního svátku jako symbolu české státnosti.

Za nejzávažnější okolnosti života sv. Václava a vzniku legendy považují:

1. V rámci knížectví docházelo k integraci a prolínání dalších území a rodů, které vytvářely českou entitu a identitu. Tento proces vyvrcholil za sto padesát let ustavením českého království.

2. V Evropě a zvláště na území Slovanů docházelo v té době k přejímání křesťanství a tím začleňování do širšího civilizačního evropského kontextu a celku.

Po celá desetiletí docházelo k rozporům a konfliktům vyplývajících ze starých pohanských a rodových zvyků a nových morálních požadavků křesťanství a církevního práva.

3. Jako součást osvojování křesťanství vznikla misie Cyrila a Metoděje, kteří křesťanství přibližovali Slovanům pomocí slovanského jazyka. To vedlo k hlubšímu proniknutí k podstatě křesťanství a k autentičtější křesťanské spiritualitě, na čemž se podílela Ludmila i Václav, který byl na Levém Hradci vychováván ve slovenské liturgii. Staroslověnský základ křesťanství se stal součástí české identity a navazovaly na něj takové osobnosti jako Jan Hus a Jan Amos Komenský. Touto vrstvou křesťanství se také Češi a Moravané odlišují od německého křesťanství.

4. Zavraždění knížete majícího pověst osobnosti, která se již ztotožnila s novou kvalitou bytí člověka, podle poselství Ježíše, mělo charakter sakrální oběti ve prospěch procesů a jejich propojení, na jejichž počátku k ní došlo. To znamená utváření české identity a české státnosti a jejich propojení s křesťanstvím.

Tyto objektivní události a procesy se staly součástí české identity, dějin a plynu se ztrácely v nevědomí a opět se objevovaly. Z ideje, kterou sakrální oběť uchovávala v zakonzervované podobě, se opět vynořovala podle duchovního života českého národa a jeho existenciální situace, a přinášela povzbuzení v krizových situacích.

Ovšem česká národní identita představuje něco, co hermetizmus nazývá národní egregor a entita sv. Václava a jeho oběť není konstanta či něco mrtvého, ale v kontaktu s Čechy a jejich duchovní existencí žije, přijímá další myšlenky, ideje, představy a energie. Sv. Václav a jeho oběť tedy představuje živou a tvůrčí část české identity, která se projevuje vzájemnou interakcí, duchovně ovlivňuje český národ a Čechy a opačným směrem je tato idea obohacována aktivním duchovním životem Čechů.

Vzhledem k významu sv. Václava pro český národ dochází ve vyhraněných situacích k bojům o interpretaci sv. Václava a o jeho přivlastnění pro určité mocenské cíle. To se stalo např. za 2. světové války, kdy byl sv. Václav německými protektory tlačěn až do vazalské pozice vůči Německu, což mělo napomoci k podrobení se českého národa německé expanzi. Při zpětné vlně byla zase naopak sv. Václavovi vyčítána pozice, kterou mu přidělili němečtí okupanti.

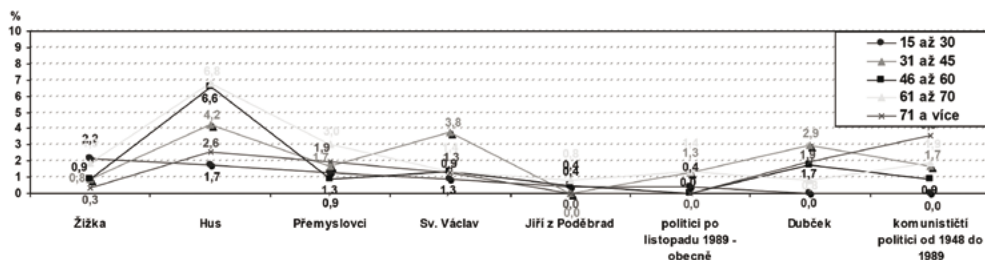
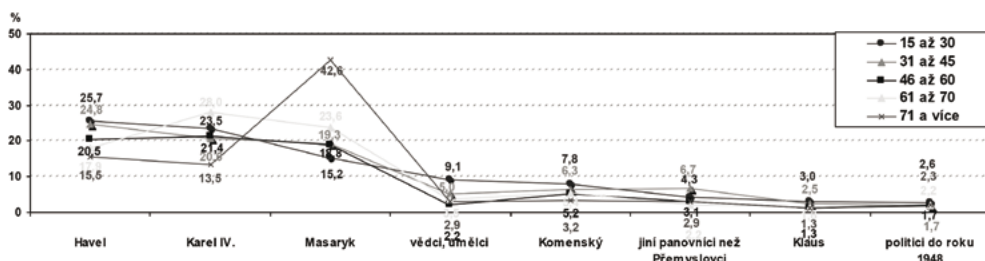
Po celou českou historii je sv. Václav přítomen ve více či méně uvědomované pozici. V extrémních nebezpečných situacích vědomí o sv. Václavu roste, v klidných dobách spíše klesá. V reálném životě Češi čerpají z vědomí o sv. Václavu sílu, kterou zakomponovali i do svatováclavského chorálu. V době husitských válek byl chorál zničující pro nepřátele a povzbudivý pro husity. Každá entita potřebuje podněty pro svou integraci a sjednocení. V materiální rovině to jsou vlajky, hymna a další symboly, ale potřebuje také duchovní podněty, které ze shluku jednotliv-

vých, atomizovaných lidí vytváří novou sociální a duchovní kvalitu, sociální skutečnost s duchovní identitou. Sv. Václav právě k takovýmto podnětům patří. Českou entitu, identitu a státnost posiluje též to, že i další novější a moderní osobnosti českých dějin, s nimiž se český národ ztotožňuje, jsou svým posláním v souladu se sv. Václavem. Patří k nim především J.Hus, J.A.Komenský a T.G.Masaryk. V jiném výzkumu s jinou výzkumnou metodikou mládež dokonce vyzdvihla jako nejvýznamnější duchovní osobnost Jana Husa, který je nepochybně pokračovatelem tradice sv. Václava a osudy těchto postav se sbíhají i v obětování vlastního života.

Aktuálnost odkazu sv. Václava doložil i reprezentativní sociologický výzkum, v němž respondenti odpovídali na volnou otázku: „Která osobnost z českých dějin má pro Vás největší pozitivní význam?“ Výsledky v závislosti na věku ukazuje následující graf.

Nejvýznamnější pozitivní osobnost českých dějin

Otázka: Která osobnost českých dějin má pro Vás největší pozitivní význam?

Všichni respondenti N = 1381

Pramen: Sak. P., Kolesárová, K. Sociologie stáří a seniorů.

Ve věkových skupinách se pohybuje podíl lidí, kteří považují sv. Václava za nejvýznamnější pozitivní osobnost českých dějin, mezi 1 a 3 procenty. Dokonce mu takový význam přikládá více lidí než celku vládnoucích Přemyslovců. Vedle toho mnoho lidí považuje sv. Václava sice ne za nejvýznamnější, ale významnou postavu českých dějin. Tato pozice našich současníků je význačná i tím, že se jedná o osobnost, která je ze všech uznávaných osobností nejstarší a patří do základů české státnosti a české identity.

Tomáš Břicháček:

ČESKÁ STÁTNOST A HODNOTY V PROMĚNÁCH ČASU

ÚVOD

Historik Josef Pekař vyzdvihl u svatého Václava, že „[j]eho role posmrtná v našich dějinách je nepochybně důležitější než jeho krátká historie pozemská: jinak řečeno, tisícileté panování světce Václava znamenalo v naší minulosti nepoměrně více než několikaletá vláda knížete.“¹

Podstatu této dějinné úlohy našeho hlavního patrona vhodně vystihl prezident Václav Klaus na národní svatováclavské pouti ve Staré Boleslavi v roce 2010, když jej spojil s křesťanskými kořeny, respektive s civilizačním a kulturním zakotvením naší země a označil jej za symbol naší státnosti, svébytnosti a samostatnosti. Dále uvedl: „Postava svatého Václava, jednoho z nejznámějších českých panovníků, v sobě vzácným způsobem spojuje symboliku křesťanskou i státní. I proto se právě on stal zosobněním českého státu a i proto hrála svatováclavská tradice důležitou roli v těžkých chvílích českých dějin, kdy se rozhodovalo o naší národní existenci. Po staletí zůstává nezpochybnitelná. Přetrvává v lidových zvycích i ve státní symbolice.“²

Tak se dostáváme ke dvěma klíčovým rovinám svatováclavské tradice. V té první je kníže Václav ztělesněním české státnosti a svrchovanosti, v druhé potom přináležitosti ke křesťanské civilizaci a věrnosti jejím hodnotám.

Ve svém příspěvku se budu věnovat výzvám, které pro naši státnost a křesťanské hodnoty vyvstávají v dnešním světě.

STÁTNOST A HODNOTY V ZRCADLE STALETÍ

Česká státnost je jednou z nejstarších v Evropě. Po staletí zažívá své vzestupy a pády. Ke složitému vývoji ji předurčovala okolnost, že Češi patří k menším národům a že přebývají na exponovaném místě Evropy, obklopeni často mnohem silnějšími sousedy.³

Téměř vždy byly země Koruny české součástí určitého širšího politického celku. Nejprve to byla Svatá říše římská jako volný svazek velkého množství křesťanských států a státčků, kde jsme po dlouhou dobu figurovali mezi předními, svébytnými subjekty. Později jsme se stali součástí Habsburské monarchie,⁴ která naši státnost postupně potlačovala; program českého státního práva (respektive státní svéprávnosti zemí Koruny české v rámci monarchie) nicméně zůstával až do kon-

ce stěžejním tématem české politické reprezentace. Po krátké éře samostatné ČSR přišlo nacistické zotročení a s ním hrozba fyzické likvidace národa, avšak ani tehdy nevymizela z hlediska mezinárodního práva kontinuita státu, zastupovaného exilovou vládou, a odhodlání republiku obnovit. Následovaly čtyři desítky let v komunistickém východním bloku, složeném z jednoho hegemonu a jeho mnoha satelitů, pod doktrínou omezené suverenity.

Rovněž křesťanské hodnotové zakotvení bylo během staletí nejednou v sázce, i když méně často než státnost. Vedle vpádů dávných orientálních nájezdníků šlo zejména o období nacistického a komunistického panství.

STÁTNOST V KONTEXTU EVROPSKÉ INTEGRACE

Od roku 2004 jsou České země po nedlouhé přestávce opět začleněny do širšího celku, kterým je Evropská unie – integrační uskupení, jehož základ byl položen šesti západoevropskými státy v padesátých letech minulého století. Shodně s předchozími případy se tímto vnucují otázky ohledně míry zachování naší svrchovanosti a svébytnosti ve vztahu k ústředí.

V době kolem našeho vstupu byla Unie veřejnosti představována souřadně s jinými mezinárodními organizacemi, jichž jsme již byli členem (OSN, NATO, Rada Evropy aj.), respektive jako určitá volná pospolitost rovnoprávných států, které jsou svedeny dohromady společnými zájmy a hodnotami. Jeden informační leták vládní kampaně například uváděl: „Česká republika, jako všechny ostatní členské státy, zůstane po vstupu do EU suverénním státem, který má volnost při úpravě svých vnitřních záležitostí.“ Dále zde stálo, že pravidla hlasování v Radě EU jsou stanovena tak, aby velké státy nemohly vnucovat podmínky menším členským zemím a naopak a že o otázkách zásadního významu se rozhoduje vždy jednomyslně.⁵

Problematičnost tohoto podání jsme si mnozí začali uvědomovat hned v samém počátku. Významnou roli v tom sehrála tehdy probíhající diskuse o Smlouvě o Ústavě pro Evropu, respektive následně o Lisabonské smlouvě. Nešlo jen o vlastní ožehavý obsah těchto dokumentů, který měl přinést další posun směrem k federalizaci, ale i o poznání, že mnohé z toho, co se nově otevřeně pojmenovávalo, v konstrukci Unie fakticky existovalo již dříve.

Když se Ústavní soud zabýval souladem Lisabonské smlouvy s ústavním pořádkem ČR, poučil nás, že „Evropská unie pokročila zdaleka nejvíce v konceptu sdílené – ‚slité‘ – suverenity [...] a již dnes vytváří entitu sui generis, která těžko snese zařazení do klasických státovědných kategorií.“ Konstatoval také, že stát a jeho suverenita prodělávají proměnu a že žádný stát již není tak jednotnou oddělenou organizací, jak předpokládaly klasické teorie v minulosti a že je bytostným zájmem integrující se evropské civilizace vystupovat v globální soutěži jako významná a respektovaná síla.⁶

Ne, Evropská unie skutečně není běžnou mezinárodní organizací a se svrchovaností to není tak jednoznačné, jak to vykreslovala vládní kampaň před vstupem.

Zakládací smlouvy EU vytvářejí ústavně-právní systém, v němž členské státy přenesly určité pravomoci na společné nadnárodní instituce a zmocnily je v dotčených záležitostech rozhodovat místo sebe. Přitom platí následující:

1) Svěřené pravomoci jsou rozsáhlé a vágně vymezené. Dotýkají se širokého spektra odvětví lidské činnosti, přičemž umožňují Unii postupným přijímáním nových a nových právních předpisů ovládnout mnohá z těchto odvětví prakticky v úplnosti.

2) Rozhodovací postupy jsou převážně založeny na tom, čemu se někdy říká komunitární metoda, kdy jednotlivý stát nemůže zabránit přijetí aktu, a i přes svůj nesouhlas je tímto aktem vázán. Typicky jde o situaci, kdy členské státy jsou sice zapojeny do rozhodování v rámci Rady EU, při hlasování se však vyžaduje toliko vymezená kvalifikovaná většina, nikoli jednomyslnost. Jako výhoda komunitární metody se uvádí snadnější, pružnější přijímání rozhodnutí, vskutku nesrovnatelné s pomalými mezivládními vyjednáváním. Odvrácenou stránkou je, že členský stát se vzdává svých svrchovaných práv v dané oblasti; ze suveréna se stává menšinovým akcionářem a musí se připravit na to, že mohou být schvalována opatření, která pro něj budou nevýhodná.

3) Unijní instituce mají z logiky věci zájem na rozpínání činnosti EU. Aby byly drženy v mezích a aby byl zajištěn rozumný výklad pravomocí a dělby úkolů mezi Bruselem a členskými státy, bylo by třeba zajistit účinný, nestranný a přísný kompetenční dohled. V EU je však výklad pravomocí, respektive rozhodování o kompetenčních sporech svěřeno další unijní instituci, Soudnímu dvoru EU. Ten se dávno chopil role jakéhosi ústavního soudu budujícího a chránícího vlastní ústavní systém. SDEU je soudem prointegračního zaměření, který vykládá pravomoci svěřené Unii extenzivním způsobem, rozhoduje kompetenční spory pravidelně ve prospěch Unie a maximalizuje účinky unijního práva.

4) Ideový základ obsažený ve smlouvách (volajících po „stále užším svazku mezi národy Evropy“) i názorové klima v prostředí unijních institucí stojí na programovém centralismu. Jestliže Margaret Thatcherová ve slavném projevu v Bruggách v září 1988 vyslovila přesvědčení, že „Společenství není cílem samo o sobě“, zde jde o přístup zrcadlově opačný. Přesun moci na ústřední úroveň, respektive rozmach činnosti Unie, jsou považovány za pozitivní hodnotu a pokrok a je v nich spatřován smysl sám o sobě, který není třeba ničím odůvodňovat. Pokud už na nějakou argumentaci dojde, často zůstane u toho, že Unie prý přináší mír a prosperitu či u frázi typu „V jednotě je naše síla“. Panuje zde představa, že velký celek dokáže spravovat věci veřejné a řešit aktuální problémy lépe a účinněji než národní stát či nižší úrovně. Centralizace je pojmána jako univerzální všelék, který je předepisován na jakýkoli neduh.

5) Dva stěžejní projekty integračního procesu: jednotná měna euro a schengenský prostor, fungují jako katalyzátory činnosti EU. Svou existencí ženou Unii směrem k užší integraci v řadě klíčových oblastí. Podobně bude brzy působit

také plánovaný nástroj pokoronavirové obnovy „Next Generation EU“, který přinese gigantické společné zadlužení členských států.

Rozsáhlé a nejasně ohraničené pravomoci Unie ve spojení s převažujícím hlasováním kvalifikovanou většinou, expanzivním zápallem institucí a nedostatečnými kontrolními mechanismy předurčují unijní konstrukci k centralizaci. Uplatnění tohoto modelu integrace logicky vede k postupnému oslabování národních států až k jejich budoucímu potlačení a nahrazení novým suverénem. Ve výsledku tedy jde o konkurenční projekt ke státnosti evropských zemí.

Po Maastrichtu se motor integrace začal přehřívat. Vytváří dnes stále více stěží řešitelných problémů, které zastíňují původní výhody spolupráce a propojování evropských zemí. Dluhová a migrační krize ukázaly, že Unie uvízla v pasti vzájemné závislosti, sdílení problémů, kolektivní neodpovědnosti, těžkopádného, neakceschopného rozhodování na centrální úrovni a přerozdělování následků. Unijní právo nepřestává pronikat do nejrůznějších oblastí lidského života, a to bez nejmenšího ohledu na to, zda v dané věci reaguje na skutečné problémy s přeshraničním významem, které by nemohly být ošetřeny na úrovni členských států.

Taková Unie nám před referendem slibována nebyla. Tento model není plodný, ani dlouhodobě udržitelný. Je na čase usilovat o návrat zdravého rozumu, pokory, umírněnosti, respektu ke svébytnosti členských států a o uvědomění si, že integrace má opodstatnění jen tehdy, bude-li přinášet členským státům užitek, ne jen sebe samu.

Smysl integračního projektu spatřuji ve vytvoření pružné platformy pro spolupráci a dialog evropských zemí, a to zejména v hospodářské oblasti. Tato platforma by měla dát členským státům možnost zapojovat se do společných aktivit – nad rámec jistého povinného společného základu – tu intenzivněji, tu volněji podle aktuální vůle. Aby moc institucí na nadstátní úrovni – daleko od občanů a mimo skutečnou demokratickou kontrolu – byla odůvodněná, měla by se omezit na řešení otázek skutečně přeshraniční povahy, které nelze uspokojivě podchytit na úrovni členských států a jejichž rozhodování dál od občanů je vyváženo citelnými výhodami. Působnost Unie by neměla překračovat meze toho, co odpovídá internacionalizaci lidských aktivit a potřebě jejich regulace na mezinárodní úrovni. Logickým úkolem pro regionální integrační celek je liberalizace přeshraničního obchodu a otázky úzce související. Ostatní oblasti by měly být ponechány na případné dobrovolné spolupráci jednotlivých států na základě klasických mezivládních postupů.

Naděje na obrat ožívají s každou novou krizí. Naposledy to bylo v souvislosti s brexitem. Rozhodnutí Britů odejít z EU představovalo zlomový okamžik, který vybízel unijní elity k sebereflexi a k uvědomění si, že evropská integrace se už dlouhou dobu ubírá špatným směrem. Na chvíli se všude hovořilo o potřebě hlubokých reforem, o návratu pravomocí členským státům, o opuštění centralistické linie, o přechodu k vícerychlostní integraci, o zeštíhlení záběru Unie na vnitřní

trh a s ním úzce související oblasti apod. Jaký však byl výsledek? Diskuse o budoucnosti EU-27, které se vedly v letech 2016–2019, nevyšly v nic jiného než v potvrzení předchozího kurzu a v prohlubování chyb. Brexit se tak ukázal být další promarněnou příležitostí ke změně.

HODNOTOVÁ KRIZE ZÁPADU

Zachování státnosti a svěbytnosti v rámci Evropské unie není jedinou výzvou, jíž svatováclavská tradice aktuálně čelí. Ještě významněji je dnes ohrožen její duchovní, respektive civilizačně-kulturní rozměr vycházející z křesťanských hodnot.

Václav Klaus v roce 2011 (opět) ve Staré Boleslavi poukázal na „stále rychleji se rozpadající hodnotový systém, který ještě donedávna charakterizoval a vlastně i definoval naši civilizaci, náš civilizační okruh, svět, který nazýváme Západem, naši Evropu, ke které patříme a vždy jsme patřili“.⁷

Západní národy dnes procházejí obdobím mravního a kulturního úpadku, spojeným s uvádáním duševních sil. Nacismus a komunismus v minulém století ztroskotaly, avšak negativní lidské vlastnosti a síly rozvratu, které zosobňovaly, dnes znovu zvedají hlavu oblečeny do nového hávu. Opět se setkáváme se snahami zbořit starý svět zděděný od předchozích generací, a na jeho místě vybudovat nový „pokrokovější“, „spravedlivější“, „dokonalejší“. I ty nejvíce samozřejmé danosti (rodina, pohlaví, národ, autority, řád, aj.) jsou zpochybňovány, moudrost zkušenosti je cejchována jako „předsudky“, zažitě vzorce chování jsou coby „stereotypy“ dehonestovány a bořeny, rozlišování dobra a zla je vysmíváno jako „černobílé vidění světa“ a hranice mezi nimi je zamlžována.

Této problematice v jejích nejnovějších souvislostech (mj. kolem vývoje ve Spojených státech) se zevrubně věnuje sborník *Sebedestrukce Západu*.⁸ Ve svém příspěvku tam poznamenávám, že výjevy klečících postav v amerických a evropských ulicích a na sportovištích jsou alegorií Západu, který je na kolenou – Západu duchovně vyprahlého, mravně a kulturně uvadajícího, dezorientovaného, ustrašeného, odlidštěného, sebenenávidějícího, zajíkájícího se ve své korektnosti, zbloudilého mezi falešnými modlami a náhražkovými (ne)ctnostmi, zadluženého, vymírajícího. Dále podotýkám, že obnova Západu by musela začít u uvědomění si, kde jsme, jaký způsob myšlení nás tam přivedl, a že ze slepé uličky se dostaneme jedině tehdy, když se otočíme čelem vzad a vykročíme zpět ke křižovatce, kde jsme kdysi sešli z osvědčené cesty.

ZÁVĚR

Svatováclavská tradice i přes své déle než tisícileté trvání není pouhou historickou látkou, ani jistotou, kterou nám nikdo nevezme a které tudíž nemusíme věnovat žádnou péči. Naše dějiny nám vyjevují, že státnost ani hodnotový rámec nejsou samozřejmostí v žádné době a že je třeba vždy znovu a znovu být připraven k jejich obraně.

Nejsme-li hluchí a slepí, nevyhnutelně vnímáme, že i dnešní doba přináší nová ohrožení. Projekt evropské integrace v jeho nynější centralistické podobě, nebude-li zavčas usměrněn, může přerůst v podmanění členských států novým nadnárodním suverénem. Hodnotová krize Západu pak představuje nebezpečí celkového rozvratu křesťanského civilizačního okruhu a normálního světa, jak jej známe.

František Ladislav Rieger kdysi prohlásil: „Jako muži tak i národu sluší, aby ve všem, cokoli jedná, především uměl zůstat věrný samu sobě.“⁹ Jindy řekl: „Národ náš může přemožen býti přesilou, ale toho nás uchovej Bůh, aby se zahodil sám, aneb aby kdy netrpělivostí, malátností nebo zoufalostí nevčasnou zavinil stav svého bezpráví.“¹⁰ Tato slova bychom při našich úvahách o odkazu svatého Václava a o potřebě hájit jej před aktuálními nebezpečími měli mít na paměti.

Poznámky:

- 1) Pekař J., *O smyslu českých dějin*, Academia 1999, s. 8.
- 2) *Projev prezidenta republiky při národní svatováclavské pouti* 28. 9. 2010, dostupné z www.klaus.cz.
- 3) Maršálek P., *Nacistická okupace českých zemí jako pokus o destrukci české a československé státnosti*, AUC Iuridica č. 3/2018 2018.
- 4) Sama nejprve jako součást římskoněmecké říše, od roku 1806 jako zcela samostatný subjekt.
- 5) *Bude ČR v EU suverénním státem?*, Ministerstvo zahraničních věcí 2003, dostupné z www.euroskop.cz.
- 6) Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 19/08 26. 11. 2008.
- 7) *Projev prezidenta republiky na Národní svatováclavské pouti* 28. 9. 2011, dostupné z www.klaus.cz.
- 8) Klaus V. a kol., *Sebedestrukce Západu*, Institut Václava Klause, Praha 2020.
- 9) Řeč pronesená v českém zemském sněmu 9. 10. 1871 in: *Fr. L. Rieger – Vybrané řeči a úvahy*, Topič, Praha 1924, s. 78.
- 10) Řeč pronesená při položení základního kamene k Jungmannovu pomníku v Praze 13. 7. 1873 in: *Fr. L. Rieger – Vybrané řeči a úvahy*, Topič, Praha 1924, s. 95.

Igor Volný:

STRUČNÝ POHLED NA ČESKÉ HOSPODÁŘSKÉ OBROZENÍ

ÚVOD

Naši předci byli moudří a rozumní. Obrozenci si správně uvědomovali, že pokud se mají naplnit představy o politickém národním obrození, což bylo spojeno s obnovením plných politických práv historických zemí Svatováclavské koruny, musí být tyto především hospodářsky silné. Z příjemné povinnosti připomínám, že Přemyslovský stát pod Svatováclavskou korunou patří ke čtyřem nejstarším původním státům se svoji královskou korunou v Evropě. Tomu by mělo odpovídat i postavení státu. Politická práva, která by měla odpovídat atributu státu, zanikla, nebo byla oslabena. Politické vzkříšení Svatováclavského státu bylo tedy programem politického národního obrození. Fakt, že je třeba věnovat pozornost i hospodářství si uvědomoval i František Palacký a tak stál také u zrodu jedné z největších českých pojišťoven s názvem Slavia. Staročeši měli tehdy ve svých řadách mnoho vynikajících osobností, ale také národohospodářů. Zkrátka, kdo se tehdy zajímal o politiku, věděl, že politika je také především živou otázkou hospodářského rozvoje historických zemí. A čím budou historické země silnější, tím se bude snáze prosazovat politická emancipace. Staročeši v čele s Dr. F. L. Riegerem prosazovali tehdy realistickou drobečkovou politiku, tedy politiku drobných politických krůčků, které by nijak nevydělily Vídeň. A právě pod povrchem drobných politických krůčků kupředu se roztáčela kola pozdějšího mohutného hospodářského rozvoje historických zemí, který je dnes někdy dokonce označován jako hospodářský zážrak.

Ten přinesl své plody v roce 1905. Tehdy totiž ministerstvo financí ve Vídni zjistilo, že rakouská koruna obíhá samostatně v historických zemích koruny sv. Václava. Abychom tomu rozuměli, tehdy se 60-70% daní pro celé Rakousko-Uhersko vybralo právě v historických zemích, takže české země vlastně platily provoz celého Rakousko-Uherska, ale co za to? Maďaři dosáhli v 60. letech 19. století svého vyrovnání s Vídní ale historické země.....

Samostatný oběh rakouské koruny v českých historických zemích je věc nevídaná a vlastně jen potvrdil hospodářskou emancipaci, která by se měla později stvrdit politicky. Přesto, že se odvádělo 70% daní, rakouská koruna samostatně obíhala v historických zemích díky tomu, že se podařilo vybudovat robustní finanční systém v českých rukách držený a ten zpět investoval do českých podniků. V dnešním moderním jazyce bychom řekli, že v historických zemích obíhalo 70% agregátu M1 a byla to vlastně faktická předehra federalizace Rakousko-Uherska, dlouhodobě-

ho programu Staročechů. Jenomže, Vídeň propásla okno příležitosti, ve kterém k federalizaci ještě mohlo dojít a po roce 1905 už asi bylo na federalizaci přece jenom pozdě. Evropa mířila do Velké války a po ní bylo bohužel všechno jinak.

PRACUJ NA POLI, MODLI SE A BUDUJ DOMÁCÍ KAPITÁL

Český kapitál se zrodil na polích. Češi neměli svoje velkobanky jako jiné národy. A to způsobovalo jistou zaostalost v hospodářském soutěžení, ale i další komplikace. O největších investicích, ale i obchodech se rozhodovalo zkrátka v zahraničí a na Čechy zbývaly obchody s nižší mírou zisku. Pod vlivem německého právníka Schutze Delitzsche se v Čechách začaly zakládat koncem 50. let 19. století první záložny a o několik let později také na Moravě. Pro upřesnění první záložna v Čechách byla založena v roce 1859 ve Vlašimi a na Moravě v roce 1861 v Přerově. Ještě předtím vznikaly při farách kempeličky, ale pro skutečně velmi drobné střádaly. Plno vynikajících Čechů se tehdy dalo služeb záloženského hnutí. Záložny měly zpočátku právní povahu spolku, teprve přijetím zákona z 9.4.1873 pro celé Předlitavsko získaly právní formu družstva. Musíme si uvědomit, že družstevní záložna byla tehdy takovou menší bankou a neměla ze zákona omezené činnosti tak jako dnes. Díky vysoké morálce tehdejších představitelů záloženského hnutí nedocházelo k výraznějším skandálům, podvodným bankrotům a podobně. Ve druhé polovině 60 let už pracovalo v našich zemích několik stovek jazykově a kapitálově českých záložen a ty se staly o několik let později hlavním faktorem při založení největší české velkobanky- Živnostenské banky, později zvané Živnobanky. O založení Živnobanky se rozhodlo na záloženském sjezdu v Praze, který se konal v Praze ve druhé polovině 60. let 19. století. Jen doplňuji, že před zahájením záloženského sjezdu navštívili delegáti záloženského sjezdu kostel sv. Mikuláše, kde se zúčastnili mše.

Družstevním záložnám se zpočátku dařilo nejlépe v Polabí, v nejurodnějším regionu Království českého, pak se postupně rozšiřovaly do všech měst a městeček. Velkou pomoc při propagaci záloženského hnutí sehrály Národní listy, které pravidelně informovaly o zakládání dalších jazykově a kapitálově českých záložen, ovšem první zprávu o záloženské myšlence přinesl časopis s názvem Posel z Prahy, list poučný a zábavný pro město i ves redigovaný novinářem a pozdějším politikem Františkem Šimáčkem, neúnavným propagátorem záloženského hnutí, ale také význam iniciátorem založení Živnobanky. Pan Šimáček zemřel relativně mlád, ale své vytoužené české banky se skutečně dočkal a několik let působil dokonce v jejím představenstvu. Družstevní záložny drželo dlouho většinu akcií na Živnobance. Symbióza akcionářů z řad družstevních záložen fungovala celé léta tak, že v den konání valné hromady banky se sešla schůze družstevních záložen (akcionářů Živnobanky) a ty zvolily své zástupce do představenstva banky. Valná hromada Živnobanky volbu těchto zástupců z řad záložen potom vzala na vědomí.

Dalším zajímavým stavebním dílem při budování jazykově českého kapitálu byla soustava českých spořitelen, které začaly vznikat s určitým zpožděním za německými spořitelny v Čechách. Právním pramenem byl spořitelní regulativ ze čtyřicátých let 19. století a ten tehdy upravoval formy a způsob vzniku. Moudrost záko-

nodárce se projevila i v tom, že tyto lidové spořitelny měly silně omezeny obchody typické pro banky a jejich úkolem byl především sběr úspor a vkladů a poskytování drobných půjček. Zakladatelem mohl být například spolek, nebo obec. Pokud byla zakladatelem obec, tak se hovořilo o lidovém veřejnoprávním ústavě. To znamená, že každá lokální spořitelna byla samostatným podnikem. Zákonodárce tehdy očekával, že spořitelny budou zakládány převážně spolky, život a praxe si zvolily komunální veřejnoprávní formu. Dostavila se tak další mohutná zakladatelská vlna a ke konci 19. století byla vybudovaná hustá síť jazykově českých komunálních spořitel. V tomto vlasteneckém proudu působil například i tatínek Aloise Rašína, který se zasloužil o vznik spořitelny ve svém městečku, kde provozoval pekárnu. Zkrátka činorodý a vlastenecký Čech našel tehdy možnost svoji sebe-realizace buďto v práci pro místní družstevní záložnu, nebo při práci na založení místní lokální komunální spořitelny.

BEZ TEORETICKÝCH ZNALOSTÍ A KVALITNÍCH ČECHŮ BY TO TEHDY NEŠLO

Určitě stojí za zmínku snahy Dr. F. L. Riegera, zetě Františka Palackého na poli hospodářském. Pokoušel se dokonce neúspěšně o habilitaci na pražské právnické fakultě, která ale tehdy neprošla spíše z politických důvodů, než z nedostatku odbornosti. Dlouhá léta působil v Jednotě pro povzbuzení průmyslu v Čechách. Napsal několik hospodářských textů a s Karlem Havlíčkem Borovským pracoval na českém hospodářském názvosloví. Čeština skutečně zaostávala. Nezapomeňme, že překlad Všeobecného občanského zákoníku rakouského, který u nás platil od roku 1811 v českojazyčné verzi, byl velkým milníkem pro rozvoj moderního spisovného právnického jazyka českého.

Pár slov stojí věnovat prof. Albínu Bráfovi, konzervativci a členovi Staročeské strany. Bráf byl jedním z prvních pedagogů, který začal přednášet na právnické fakultě národní hospodářství v českém jazyce. Jeho stopy nalezneme v hospodářském životě historických zemí a to velmi výrazné. Bráf se zasloužil o vznik Zemské banky království českého, ale abych byl spravedlivý, je třeba jmenovat advokáta Čecha, který s myšlenkou na založení Zemské banky přišel. Bráf ale vedl jednání s vídeňskými úřady a podílel se na zpracování stanov, které byly přijaty formou zákona zemského sněmu Království českého na začátku 90. let 19. století. Věc nemyslitelná a nevídaná ještě v 60. letech 19. století. Zakladatelem Zemské banky byl samosprávný útvar, tedy Království české, proto se o zemských bankách hovoří jako o veřejnoprávních bankách. Podobný statut mají například kantonální banky ve Švýcarsku. Bráf zanechal svoji další stopu na poli teorie a politiky. Teoreticky totiž zdůvodnil třetí fázi národního obrození, kdy by podle něj fáze slovesná a literární, později nahrazená fází politickou, měla pokračovat poslední fází a to fází hospodářského obrození a ta by také měla podpořit dokončení politického cíle Staročeků. Tato poslední fáze byla a je zamlčována, ale hospodářské základy prosperity Předmnichovské republiky byly zkrátka položeny v období našeho „hospodářského zázraku“, tj. v období posledních dvaceti let před Velkou válkou.

Zajímavý byl vztah Albína Bráfa ke katolické církvi. Zdůrazňoval úlohu kléru při zachování českého jazyka a v národním obrození vůbec. Nejednou přednášel

na Velehradě. Ve svých teoretických východiscích podporoval zdravou hospodářskou soutěž, souhlasil ale se zásahy, které by zabráňovaly sociálním excesům. Proto také teoreticky rozvíjel obor, který by se dnes blížil k problematice sociálního zabezpečení. Nebyl ovšem vůbec socialistou ani marxistou. Uznával encykliku *Rerum novarum*, která odmítala třídní boj, a nejednou ji zmiňoval. To je také jeden z hlavních důvodů, proč Bráfovo jméno muselo být po bolševickém puči v roce 1948 zapomenuto. Bráf byl tak čínorodý, že jenom vzpomínka na něj by si zasloužila samostatný a dlouhý článek. A právě díky svému mimořádnému vytížení nestihnul napsat učebnici národního hospodářství. Ta vyšla až po jeho smrti zásluhou jeho pedagogických přátel na právnické fakultě, ale až po Velké válce. Ze zachovaných přednášek vyšla jednak učebnice národního hospodářství, ale také velmi zajímavé několika svazkové Paměti.

To je také jeden z důvodů proč se rozhodl Alois Rašín napsat během svého věznění v Mollersdorfu za Velké války učebnici národního hospodářství. Těžko mohl vědět, že ji také připravují k vydání přátelé prof. Bráfa. Jak Rašínova, tak i Bráfova učebnice vychází z teoretických východisek rakouské školy mezního užítku, kterou Bráf na svých přednáškách vykládal nejen studentům, ale i široké pražské veřejnosti, která jeho přednáškám dychtivě naslouchala.

A pochopitelně prof. Bráf nemohl chybět ani u záloženského hnutí. Působil v Ústřední jednotně založen společně se slavným právníkem rytířem prof. Antonínem Randou, který se problematice družstevních záložen odborně věnoval.

Krátkou vzpomínku na prof. Bráfa ukončím zajímavou historkou, která dokládá, jak vysoce efektivně tehdy fungoval rakouský stát a česká zemská správa a takto efektivně při svém rozhodování mohla sloužit i podnikání a podnikatelům. Prof. Bráf vykonával funkci ministra orby pro celé Předlitavsko, odpovídal tedy za zemědělskou politiku více než poloviční části Rakousko-Uherska. Jenomže díky vleklé plicní chorobě nemohl trvale působit ve Vídni. Císař proto rozhodl, že se v jednom z pokojů v Bráfově vile v Roztokách u Prahy zřídí sekretariát ministerstva orby s pobočkou v Roztokách. Stát a zemská správa zajistily písařku, telefonní linku, telegraf. A věc byla velice rychle vyřešena. Něco takového si dnes v době diktátu neziskových organizací a protikorupčních samozvanců nedovedeme vůbec představit.

1905

Politická a hospodářská situace v historických zemích okolo roku 1905 vypadala jinak než v době Rakousko – Uherského vyrovnání, kdy se historické země teprve hospodářsky probouzely. Jak jsem již uvedl, v roce 1905 zjistilo ministerstvo financí ve Vídni, že rakouská koruna trvale obíhá v historických zemích a to mělo svoje pochopitelné důvody. Především se podařilo vybudovat komplexní českojazyčnou a kapitálově českou bankovní soustavu, která sama rozhodovala o tom, kam bude investovat. O investicích se přestalo rozhodovat v zahraničí, ale doma. Stovky lokálních spořitelů si zřídily svoji investiční hlavu a centrálu s názvem Ústřední banka českých spořitelů (Sporobanka), kdy podíl na Sporobance mohli

mít pouze spořitelny. Sebevědomí spořitelů a Sporobanky vyjadřovala její tehdejší pompézní budova na Národní třídě, v dnešním sídle Akademie věd. Český průmysl zesílil a založil si další silnou banku s názvem Česká průmyslová banka. Krátce před Velkou válkou byla založena Agrární banka a konečně trvale rostla a sílila Živnostenská banka, která byla vedoucí bankou českého hospodářského života. Svoji velkou roli sehrála Zemská banka Království českého při financování infrastrukturních staveb na území historických zemí se svým dlouholetým šéfem, právníkem a Staročechem Karlem Mattušem.

Dr. Preiss, pozdější vrchní ředitel Živnobanky, v roce 1905 napsal památná slova: *„Dílo emancipace Prahy od Vídně je ve velikých rysech připraveno. Co se zdálo ještě před dvaceti, dvaceti pěti léty nemožným, stalo se.“*

Zkrátka, podařilo se vybudovat samostatný finanční systém se samostatným měnovým oběhem a to byl předpoklad pozdější politické emancipace. Státy a národy, které rezignují na budování svého bankovního systému, se dříve nebo později stanou pouhou kolonií.

Petr Matuszek:

SVATOVÁCLAVSKÝ CHORÁL

Inspirace svatováclavským chorálem prochází českou hudební historií kontinuálně a svým rozsahem i spontaneitou jde o fenomén ojedinělý. Určitou paralelu bychom mohli vidět snad jen v oblíbenosti husitského chorálu *Ktož jsú Boží bojovníci*, nicméně ani tento ikonický fenomén pramenné pokladnice české historie se nemůže v kontinuitě, variabilitě a šíři pokrytí rovnat vlivu svatováclavského chorálu. Ostatně jistě ne náhodou byly obě tyto hudební památky několikrát autory citovány v jednom díle: tím prvním byla předehra *Husitská* Antonína Dvořáka (což vyvolalo velké pohoršení tehdejšího významného hudebního publicisty Zdeňka Nejedlého), z dalších jmenujme alespoň monumentální *Symfonii* pro velký orchestr Janáčkova žáka Pavla Haase z let 1940/41, jejíž dokončení zabránila deportace autora do židovského ghetta v Terezíně (instrumentaci 1. věty dokončil Osvald Chlubna a poprvé byla hrána Brněnským rozhlasovým orchestrem 30. 5. 1946 pod vedením Haasova přítele Břetislava Bakaly), kompozice jednoho ze skladatelů tzv. české „nové hudby“ a unikátního brněnského skladatelského „teamworku“ Aloise Piňose *České letokruhy* (1973/74), *Chorální fantazie* z let 2000-2003 pro varhany skladatele a profesora na Trinity College of Music v Londýně Antonína Tučapského, dále díla Ladislava Prokopa Procházky, Otakara Jeremiáše, Jaroslava Doubravy, již výše zmíněného Osvalda Chlubny, Iši Krejčího a dalších. Můžeme obecně konstatovat, že citace obou chorálů jsou většinou skrytou či zjevnou demonstrací vlastenectví a českého patriotismu. Blíže se tímto tématem zabývá Viktor Velek ve své studii *Svatý Vévodo naší beznaděje aneb O současné podobě hudební tradice svatováclavské ve světě změn jejího paradigmatu v 19. století*¹.

Ale opusťme tento tematicky jistě zajímavý exkurz a pojďme se zaměřit na počátky hudební historie svatováclavské úcty. Jako základní informační zdroj nám zde poslouží disertační práce Viktora Velka *Musikalische Wenzelstradition (bis 1848) im Kontext der böhmischen historischen Traditionen*, která je bezesporu nejvýznamnějším novodobým dílem zabývající se tímto tématem². Dílčí shrnutí pak nabízejí autorovy publikované studie, především *Pozdraven bud', kníže náš... aneb o minulosti a přítomnosti svatováclavské látky v hudbě*³, *Tisíc let svatováclavské hudební tradice*⁴ a *Svatováclavská hudební tradice za 1. světové války*⁵. Autor ve svém bádání vstřebal a kriticky zpracoval předchozí odborné texty zabývající se touto tematikou, nicméně zaujatému čtenáři lze doporučit např. knihu Antonína Škarky *Nejstarší duchovní lyrika*⁶ či studii Františka Mužíka *Hospodine, pomiluj ny. K dějinám forem nejstarších českých písní*⁷. Zatím nejucelenější přehled středověkého svatováclavského liturgického repertoáru nabízí spis Dobroslava Orla *Hudební prvky svatováclavské*⁸.

První zmínky o hudebních projevech svatováclavské úcty nalezneme již brzy po Václavově smrti; je zjevné, že se poměrně rychle šířila v rámci latinské i staroslověnské liturgie. Není divu – svatý Václav byl jako mučedník ctěn jak západním, tak i východním křesťanstvím a právě díky staroslověnské liturgii se projevy svatováclavské úcty šířily i Balkánem a Kyjevskou Rusí. Zmíňme staroslověnskou dobu latinského svatováclavského officia (tzv. „služba“, řecky akohnhia k sv. Václavu): nejvýznamnější součástí této sváteční služby tvořil *kánon ke sv. Václavu*. Nalezneme ho sice pouze v ruských pramenech (v rukopise Synodální moskevské knihovny z let 1095-1097 a v rukopise Sofijském z 12. století), ale vykazuje společné znaky s mladší písní *Svatý Václave* – lze tedy předpokládat, že kořeny jeho vzniku budou západoslovanského (českého) původu s datací kolem desátého století (J. Pekař, G. Iljinskij). Do kontinuálního vývoje výše zmíněného latinského svatováclavského officia se pak osobně zapsal mj. arcibiskup Jan z Jenštejna; teze o autorském vkladu slavníkovského biskupa sv. Vojtěcha není doložena, nicméně nepřímé zmínky o tradici liturgických oslav svátku sv. Václava nacházíme v písemných památkách již z konce 10. století. Velek jako příklad uvádí v literatuře zmiňované obléhání slavníkovského hradu Libice v roce 995, kde Přemyslovci a Vršovci nevyhověli požadavku obléhaných Slavníkovců, aby jim bylo umožněno slavit 28. 9. 995 svátek sv. Václava. Z toho můžeme vyvodit existenci liturgické oslavy světcova svátku, i když o její podobě nic bližšího nevíme (Velek, *Pozdraven bud', kníže náš*, s. II).

Pojďme se nyní zaměřit na svatováclavský chorál, tedy na nejvýznamnější svatováclavskou hudební památku píseň *Svatý Václave* (přídomek „chorál“ se k ní začal používat až v 19. století). Jako předpokládaná datace jejího vzniku se uvádí 12. století. Nejstarší zmínku o ní nacházíme v komentáři v kronice z roku 1368 Beneše Krabice z Veitmile, ředitele stavby svatovítského dómu, první záznam textu je dochován (stejně jako text starší původně staroslověnské písně *Hospodine, pomiluj ny!*) v tzv. sborníku milíčovských modliteb (cca z roku 1380). První notový zápis se dochoval v graduálu z roku 1473, kde má píseň pět slok. Z textových pramenů je třeba ještě zmínit *Sborník litoměřický roudnického písaře* z konce 15. století (husitský sborník duchovních písní), kde již najdeme slok devět.

Na konci 19. století upozornil Q. M. Dreves na zjevnou příbuznost písně s antifonou benediktského mnicha ze St. Gallen Noktera Balbula (840 - 912) *Media vita in morte sumus*. Snahy o určení autorství se pohybovaly vždy ve spekulativní rovině, nedoložená teze Bohuslava Balbína z Vorličné (1621 - 1688) o přiřazení písně arcibiskupu Arnoštu z Pardubic (opírá se *Kroniku o založení země České a prvních obyvatelích země* Martina Kuthena ze Šprinsberka vydané v Praze 1539) se dostala do širšího povědomí a byla i výtvarně zpracována Karlem Javůrkem (*Arcibiskup Arnošt z Pardubic komponuje píseň k sv. Václavu*).

Píseň *Svatý Václave* začala pronikat do bohoslužby patrně až od druhé poloviny 14. století, podobně jako píseň *Hospodine, pomiluj ny!*. V roce 1408 byly obě tyto písně (společně s *Buóh všemohúcí a Jezu Kriste, šedřý kněže*) vyjmuty ze zákazu „lidového zpěvu“ (tedy v národním jazyce) v kostele svatovítskou synodou.

Předpokládáme, že píseň měla nejdříve tři sloky (dle rozdílnosti nápěvu první sloky lze ovšem vyvozovat, že – podobně jako *Hospodine, pomiluj ny* – byla původně komponována jako jednosloká), postupně se jejich počet rozrostl až na třináct. Masivní šíření oblíbené písně pak přineslo melodické obměny – jejími variantami se podrobně věnoval Karel Cikrle ve své disertační práci⁹. Lze rozlišit v základě dvě odlišné verze: původní středověký nápěv a charakterově více „písňový“ nápěv barokní. Nejstarší záznam melodie najdeme ještě v notaci chorálové, ale v jen o málo mladším zápise ve *Sborníku* Universitní knihovny v Olomouci najdeme již bílou menzurální notaci. Pro rekonstrukci původního nápěvu má velký význam tříhlásný moteto *Náš milý svatý Václave* z královéhradeckého *Codexu Specialis* z konce 15. století.

Lze předpokládat, že píseň Svatý Václave byla (nejspíš spontánně) zpívána lidem při korunovacích českých králů (Karel IV. zařadil do oficiální korunovační ceremonie pouze píseň *Hospodine, pomiluj ny!*), ovšem tvrzení Marie Paarové¹⁰, že „*Slavný chorál Svatý Václave, vévodo české země byl zpíván při korunovacích českých knížat a králů, stala se válečnou písní českých vojsk, nechť již chrabře bránila země proti vetřelcům, nebo když vítězně pronikala do italského území, jak tomu bylo za krále Vladislava, který dobyl Milána, nebo když zlatý král, Přemysl Otakar II., pronikl až k moři Baltickému...*“ nejsou ani nepřímo prameně doložena a lze je tedy považovat za zavádějící¹¹. Víme ale, že píseň byla zpívána např. při korunovaci Albrechta Habsburského českým králem biskupem olomouckým v Praze 29. 6. 1438 a při děkovném *Te Deum* v Týnském chrámu 2. 3. 1458 po zvolení Jiřího z Poděbrad českým králem. Máme doloženo, že Jan Hus nechával svatováclavský chorál zpívat v Betlémské kapli a přijímala ho i inteligence a umírněná frakce husitů. Dokládá to mj. dílo *Vyznání a obrana Tábora* (1431) husitského ideologa Mikuláše z Pelhřimova, kde byla jako jeden z argumentů použita citace části textu písně Svatý Václave. Svatováclavská úcta sice díky husitství ztratila něco ze své síly, nicméně k cílenému potlačení svatováclavského chorálu nedošlo, jak dokladuje jeho uveřejnění v jak výše zmíněném *Litoměřickém sborníku roudnického písaře*, tak v *Jistebnickém kancionálu*. Zpěv svatováclavského chorálu husity je doložen v bitvě u Ústí nad Labem 1426 (vítězství husité přičítali sv. Václavu) a také před bitvou u Lipan 1434, patrně na obou zneprátených stranách¹². Úcta k sv. Václavu byla jedním z mála, co rozdělenou zemi patnáctého století spojovalo.

V následujícím století byla svatováclavská úcta cíleně využívána Habsburky ve snaze začlenit země Koruny české do katolického bloku Evropy. Z doby rekatolizace známe řadu jezuitských školských her a dramat se svatováclavskou tematikou – např. o hudebním provedení hry *Mučedník Sv. Václav, patron Čech a Moravy* v Olomouci 1614 víme díky zprávě, že při produkci s hudebníky spadlo lešení¹³. Ve spisech se objevují německé překlady písně Svatý Václave, Leopold I. v rámci svých skladatelských aktivit vytvořil latinskou vícehlasou úpravu svatováclavského chorálu. Objevují se i různé jeho parafráze, např. o uherském králi Ladislavovi, o sv. Prokopu a sv. Vojtěchu, svatováclavský prvek najdeme také v písních reflektujících války s Turky¹⁴. Svatováclavskou tradici ve svých duchovních skladbách reflektují H. I. Biber, P. J. Vejvanovský, A. Michna z Otradovic ad.

V období vrcholného baroka již není svatováclavská symbolika panovnickým rodem příliš podporována, posledním vzepjetím jeho zájmu bylo uvedení melodramatu (oratoria) Jana Dismase Zelenky *Sub olea pacis et palma virtutis conspicua orbi regia Bohemiae corona* u příležitosti české korunovace Karla VI. roku 1723. Nicméně potřeba národní identifikace se svatováclavskou tradicí byla v Čechách stále živá a její odraz nacházíme jak v duchovních skladbách (především mších, např. J. L. Dukáta, F. X. Brixiho, F. L. Poppeho, F. V. Koželuha a dalších), tak v mnoha písniích v německých a českých kancionálech i kramářských a jarmarečních zpěvnících. Rozjitřenost svatováclavské symboliky dokumentuje i vzpomínka skladatele J. E. Doležálka, jak viděl plakat W. A. Mozarta při tónech svatováclavského chorálu¹⁵.

V rámci národního obrození se svatováclavská tematika dostává zpočátku do ideového konfliktu s idealizovanou reflexí husitské symboliky, což mělo za následek i výše zmíněnou polemiku nad předehrou *Husitská* Antonína Dvořáka. V období první světové války bylo Vídní na aktivity spojené se svatováclavskou tematikou pohlíženo nelibě (ve vídeňském tisku se objevily i výrazy, jako např. „václavské všiváctví“), na druhou stranu se vídeňská propaganda dovolávala svatováclavského odkazu při argumentaci k druhé válečné půjčce¹⁶. Dlužno dodat, že nepříliš úspěšně – Češi obecně přistupovali k válečným půjčkám velmi laxně. Nicméně zatímco ve vlasti byl svatováclavský chorál v nelibosti státní moci, stal se jedním ze symbolů krajanských vojenských jednotek v zahraničí¹⁷.

V období první světové války vznikla některá závažná díla s citací písně *Svatý Václave*, jmenujme především *Meditaci na Svatováclavský chorál* Josefa Suka z roku 1914 (autor zde využil novější, tedy „barokní“ verzi nápěvu), operu *Karlštejn* Vítězslava Nováka (byla napsána v letech 1915/16 a autor zde použil i citaci písně *Hospodine, pomiluj ny!* – motivické využití obou duchovních písní velmi kritizoval Zdeněk Nejedlý) a *Českou rapsodii* Bohuslava Martinů z roku 1918 (i zde byl Zdeněk Nejedlý kritický). Velek ve svém přehledu ještě uvádí díla Adolfa Cmrála, Václava Mladého, Aloise Ladislava Vymetala, Václava Kálíka, Jaroslava Jankovce, Josefa Cyrila Sychru a Karla Dostála-Lutinova.

Ani po vzniku samostatného státu pro skladatele neztratilo svatováclavské téma svojí přitažlivost, byť je atmosféra společnosti poznamenána napětím mezi republikánským zřízením a katolickou církví. Svatováclavský chorál byl citován v oratoriu *Svatý Václav* Josefa Bohuslava Foerster (byl hlavní skladbou svatováclavského milénia 1929), Stanislav Mech zkomponoval *Fantazii na chorál svatováclavský* pro varhany a mužský sbor a capella, dále v tomto období vznikaly především komorní a sborové skladby autorů J. F. Hrušky, J. Vojáčka, V. Říhovského, J. C. Sychry, A. Mottla, O. Jeremiáše ad. Obecnou oblibu písně *Svatý Václave* se zrcadlilo i ve zklamání Otakara Březiny a Jakuba Demla, že se nestala oficiální českou hymnou.

V období protektorátu se projevila snaha zneužít svatováclavskou ideu německou propagandou. V tomto smyslu se na ní odvolával především ministr školství

a osvěty Emanuel Moravec. Svatováclavský chorál si ale v povědomí národa uchoval svůj původní vlastenecký (tedy protiněmecký) rozměr, který se veřejně projektoval v jeho produkcích, např. při pohřbu T. G. Masaryka či při demonstracích za uchování samostatnosti. V období druhé světové války je píseň *Svatý Václave* citována ve *Svatováclavském triptychu* Vítězslava Nováka (1941), ve výše zmíněné *Symfonii* Pavla Haase (staršího bratra herecké legendy Hugo Haase, 1941), v *1. symfonii* Jaroslava Doubravy (1938/40) a v *Kantátě* 1945 Josefa Bohuslava Foerstera.

Střet svatováclavské tradice s nastupujícím totalitním režimem mělo za následek utlumení zájmu o svatováclavskou symboliku. Místo se v autorské tvorbě projevila i snaha tyto hodnoty pokřivit (viz prorežimní opera *Boleslav I.* Boleslava Vomáčky z roku 1955). Stranou těchto tendencí stojí dílo českého emigranta židovského původu Jaromíra Weinbergera *Hymne an St. Wenzeslaus* (1952).

Konec let šedesátých přinesl krátkodobé obnovení zájmu o svatováclavskou tematiku. Ilustrací této rozjitřené doby je i fakt, že zpěv *Svatý Václave* při smuteční slavnosti za kardinála Josefa Berana v roce 1969 ve Svatovítské katedrále (a i před ní) donutil přerušit jednání ÚV KSČ ve Španělském sále Pražského hradu.

Z autorské tvorby v období normalizace je třeba zmínit především *Dvě chorální fantasie* Petra Ebena (1972). Svatováclavské téma (a tedy i píseň *Svatý Václave* jako stěžejní inspirační zdroj) se znovu začalo více objevovat až na konci osmdesátých let a to v rámci širokého žánrového rozpětí. Objektivně zdokumentovat a zhodnotit posledních třicet let tvorby s tímto tematickým zaměřením by vydalo na samostatnou studii, následné příklady děl (řazené chronologicky) jsou vybrány spíše dle osobních preferencí autora této studie: Petr Eben: *2 invokace na píseň Sv. Václave* (1988), Antonín Tučapský: *Svatý Václave* (1989), Lukáš Matoušek: *Fanfára 17. listopadu* (1990), Michal Rataj: *Svatý vévodo naší beznaděje* (2001), Zdeněk Pololáník: *Hymnus k sv. Václavu* (2001), dále skladby Jana Hanuše, Milana Slavického, Jana Děda, Zdeňka Lukáše ad. Svatováclavské téma se žánrově rozprostřelo i do ostatních odvětví hudební produkce, za všechny jmenujme alespoň skupinu Dr. Max a její až mystickou úpravu svatováclavského chorálu (SP Panton, 1990).

Tato studie se zabývá svatováclavským chorálem jako inspiračním zdrojem české autorské tvorby. Je třeba si ale uvědomit, že téma svatého Václava má mnoho dalších hudebních projekcí, ať z hlediska dějepравného (hudební hry, opery, ale i písně a popěvky s narativním obsahem), tak z hlediska obecné i specifické hudební i obsahové symboliky. Zvědavému čtenáři jsou proto v textu nabídnuta několikrát (žánrově rozdílná) nasměrování, kam se může v případě zájmu o získání hlubších relevantních znalostí obrátit.

Poznámky:

- 1) In: *19. století v nás*, Historický ústav AV ČR, 2008. Historický ústav AV ČR, Praha 2008. s. 116-129.
- 2) Brno: Masarykova univerzita, Filosofická fakulta, Ústav hudební vědy, 2010.
- 3) In: *Psalterium – folia*, Praha 2008, roč. 2, s. 1-12.
- 4) In: *Svatý Václav: ochránce České země*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2008, s. 44-490.
- 5) In: *Svatý Václav. Na památku 1100. výročí narození knížete. Opera Facultatis theologiae catholicae Universitatis*, Carolinum, Praha 2008, s. 413-426.
- 6) Matice česká, Praha 1949.
- 7) In: *Miscellanea musicologica*, sv. 18, Praha 1965, s. 7-30.
- 8) In: *Svatováclavský sborník* II/3, Praha 1937.
- 9) Karel CIKRLÉ, *Nejstarší české lidové duchovní písně: k melodickému vývoji Hospodine, pomiluj ny a Svátý Václave*, Masarykova univerzita, Filosofická fakulta, Ústav hudební vědy, Brno 1968.
- 10) Marie PAAROVÁ, *Svatý Václav*, Brno 1929, s. 29.
- 11) VELEK, *Pozdraven buď, kníže náš*, s. V.
- 12) VELEK, *Pozdraven buď, kníže náš*, s. VI.
- 13) VELEK, *Pozdraven buď, kníže náš*, s. VII.
- 14) VELEK, *Pozdraven buď, kníže náš*, s. VIII.
- 15) VELEK, *Tisíc let svatováclavské hudební tradice*, s. 46.
- 16) VELEK, *Svatováclavská hudební tradice za první světové války*, s. 414.
- 17) VELEK, *Svatováclavská hudební tradice za první světové války*, s. 416.

Petr Bahník, Igor Volný:

IDEA SVATOVÁCLAVSKÉHO STÁTU

Když umíral u vstupních dveří kostela ve Staré Boleslavi kníže Václav, rodila se podivuhodná tradice, propůjčující vznikajícímu českému státu posvátný, metafyzický ráz: účta k mučedníkovi jako věčnému vládci země. Nikde ve středověké Evropě nedosáhlo propojení národního světce a státnosti takové intenzity jako u nás. Václavův obraz se jako první „státní znak“ objevuje na přemyslovských mincích a pečetích, svatováclavský chorál funguje jako hymna království a jsou mu zasvěceny korunovační klenoty. Je vnímán jako duchovní garant stability (!) a ztělesnění nadosobního ideálu. (Tato tichá a hluboká účta k odvěkosti a trvalosti konvenuje naší národní povaze. Otiskla se mimo jiné i do tisícileté neměnnosti českých hranic nebo do neustávající účty ke Karlu IV.). Svatý Václav a česká státnost, to jsou bezmála synonyma. Jak a kdy ale tato státnost vznikla, z jakých kořenů vyrůstá a jakými charakteristikami by se měla vyznačovat, aby i dnes dostála své tradici? Tyto otázky si dnes, v první třetině třetího tisíciletí, kdy prožíváme zřetelné přeformátování současného světa, můžeme a musíme legitimně klást. Spolu s Auréliem Augustinem, si totiž dobře uvědomujeme, že: „Stát bez spravedlnosti je jen peleš lotrovská!“

KOŘENY A PRINCIPY

Prvním státním útvarem vytvořeným Slovy byla Velká Morava, rozlehlá středoevropská říše vytvořená rodem dnes označovaným jako Mojmírovci. V době jejího největšího rozmachu k ní náležely i Čechy a první historicky doložený Přemyslovec, Bořivoj, byl podřízen velkomoravskému králi Svatoplukovi. Roku 880 vydal papež Jan VIII. pro krále Velké Moravy Svatopluka významnou listinu, známou jako bula *Indultus Tue*, kterou přijal jeho říši pod přímý patronát svatého Petra. To bylo mimořádně významné, protože to znamenalo garanci nezávislosti. Papežský patronát mohli přijmout pouze suverénní vládci a do budoucna je chránil před každou jinou podřízeností. Byla to svého druhu pečeť státní svrchovanosti. Svatoplukova říše zanikla pod útoky tehdy kočovných maďarských kmenů, kulturní a státní tradice Velké Moravy však zapomenuta nebyla.

Čeští vládci byli v mnoha ohledech jejími dědici. První Přemyslovci čerpali ze staroslověnsko-byzanského kulturního odkazu a programově se k němu hlásili i po roce 895, když se Čechy ocitly pod církevně-politickým vlivem bavorského biskupství v Řezně. O svatém Václavovi životopisci uvádějí, že mimo knih latinských četl také knihy slovanské a řecké. Některé antropologické znaky nalezených skeletů na Pražském hradě a v Sadech u Uherského Hradiště naznačují i možnou pokrevní příbuznost Přemyslovců a někdejších velkomoravských vládců. Důležitější ovšem je, že na dávnou státnost Velké Moravy vědomě navazovali. Považovali se

například za samozřejmé nositele tradice papežského patronátu, kdysi uděleného Svatoplukovi, o čemž svědčí symbolický peníz svatého Petra, vnější znamení tohoto patronátu, který odváděli do Říma. Když pak v 11. století čeští panovníci fyzicky vydobyli z rukou Maďarů a Poláků jádro bývalého mojmírovského státu, dnešní Moravu, tradice této návaznosti ještě zesílila. Dávné přijetí křtu knížetem Bořivojem na velkomoravském Velehradě je kronikářem Kosmou líčeno jako vlastní počátek této tradice, která je časem označována jako „translatio regni“ – přenesení království z Moravy do Čech.

S uvedenými skutečnostmi není nijak v rozporu fakt, že se Přemyslovci ve všech dobách a časech snažili zajistit svou pracně obhajovanou suverenitu i jinými kroky. Dívali se přitom do všech světových stran a ve vrcholném středověku prosluli obratným manévrováním mezi různými autoritami tehdejší Evropy, s jediným cílem: posílit a pojistit českou státnost. Už svatý Václav, kulturou a výchovou své babičky Ludmily spjatý se staroslověnským východem, neváhal uzavřít pragmatické (a prozíravé) spojenectví se saským králem Jindřichem I., které bylo stvrzeno tím, že mu Jindřich daroval ostatek dávného mučedníka sv. Víta, kterému byla připisována státotvorná moc – čili šlo o gesto ilustrující Jindřichovo uznání českého státu. Pozdní legendy dokonce tvrdí, že mu přitom Jindřich „z pravomoci císaře“ udělil i bývalý královský titul Velké Moravy. V tomto případě jde nepochybně o interpolaci pozdější tradice do dob života svatého Václava, nicméně explicitně ukazuje, s jakou samozřejmostí byla myšlenka přenesení království vnímána za posledních Přemyslovců a Lucemburků. Kronikář, známý jako Dalimil, ji poněkud realističtěji nevztahuje k Jindřichovi I. a svatému Václavu, ale k udělení královského titulu císařem Jindřichem VII. knížeti Vratislavovi roku 1099. Uvedenou tradici patrně také odráží díkce známé *Zlaté buly sicilské* císaře Fridricha II. z roku 1212, která potvrzuje Přemyslu Otakarovi I. dědičnost královského titulu. Podstatné je tu slovo potvrzuje, nikoli uděluje. Bula výslovně uvádí, že čeští panovníci měli nárok na tento titul dávno a že tento oprávněný nárok uznává.

Český stát byl už tehdy začleněn do útvaru známého jako Svatá říše římská. Ten měl původně zahrnovat všechny křesťanské země, v praxi ho však tvořily německé státy, severoitalská Lombardie, frankofonní Burgundsko (či Arelatsko) a právě slovanské Čechy s Moravou. V rámci tohoto celku si čeští panovníci ovšem vymohli zcela mimořádné, protekční, postavení: Na českém území platily pouze zákony české nikoli říšské, a český král byl ve všech oblastech politického a hospodářského života plným suverénem. Jedinou symbolickou povinností vůči Říši byla účast na sněmech a zajištění vojenského doprovodu císaři při cestě na korunovaci do Říma. Za to mohl český král zasedat ve sboru volitelů císaře, tzv. kurfiřtů. To bylo velmi úspěšné résumé vztahu mezi českým státem a silným západním sousedem. Samozřejmě to nevzniklo nijak automaticky a ze strany Říše se opakovaně objevovaly pokusy o oslabení českého státu, například politickým oddělením jeho jednotlivých částí (vyhlášení Moravského markrabství císařem Fridrichem Barbarossou bylo patrně motivováno takovým úmyslem, podobně jako snaha prohlásit pražského biskupa samostatným říšským knížetem). Všechny tyto pokusy se ov-

šem Přemyslovcům podařilo překonat, protože se vždy, navzdory zuřivým a často i krvavým sporům různých příslušníků rodu, dokázali v kritických chvílích ukázat a situaci vyřešit s ohledem na dlouhodobý zájem státu – dědictví svatováclavské.

Explicitně definuje poměr českého státu k Říši Zlatá bula císaře Karla IV. z roku 1356, která nejen připomíná mimořádné postavení českého krále, ale například také nařizuje říšským knížatům učit své syny češtině, což je mimořádně zajímavé. Karel také přesně definoval charakter vzájemného vztahu mezi zeměmi Koruny české. Celek území, získaných během staletí přemyslovskými králi, rozdělil na dvě odlišné skupiny, jednu tvořily tzv. inkorporované čili přivtělené země, tedy oblasti získané sňatkovou politikou nebo expanzí, které měly k jádru státu volnější vztah a čeští panovníci je mohli například zastavit nebo směňovat atd., a druhou skupinu zemí, které jsou neoddělitelně spojeny, a pokus o jejich rozdělení by byl útokem na samu podstatu českého státu. K tomuto státnímu jádru patří: Království české, Markrabství moravské, panství olomouckého arcibiskupa a Opavsko. Je přinejmenším zajímavé, že právě tyto oblasti zůstaly součástí českého státu dodnes. Symbolem jejich jednoty se stala Karlem nově vyzdobená koruna zasvěcená svatému Václavu. Svatováclavský stát byl tedy:

1. Celkem navazujícím na původní, slovanskou státní tradici
2. Specifickým spojením historických zemí s pevně stanovenými zábranami jejich možného roztržení – nikoli tedy federací
3. Suverénním, „přidruženým“ členem Svaté říše římské, což nijak neomezovalo jeho úplnou nezávislost.

Tyto historické principy by bylo na místě mít na zřeteli v úvahách o naší státní budoucnosti.

JAK OBNOVIT SVATOVÁCLAVSKOU STÁTNÍ IDEU?

Dovolme si nyní s určitou nadsázkou předložit několik úvah o jednom z klíčových aspektů naší státnosti: Svatováclavský stát byl totiž, jak již bylo shora vysvětleno, tvořen jako zemské soustátí. Bohužel, před naším vstupem do EU došlo k přeformátování vnitřní struktury státu podle reformy z let 1949 a výše, tedy z období převzetí moci komunisty a „vyostřeného třídního boje“. (V tomto období byla zlikvidována také měšťanská struktura státu, která byla nositelem efektivního a funkčního právního systému). Obnova Svatováclavského státu by proto měla být návratem před tento stav, tedy, mimo jiné, i obnovou zemského soustátí, čili rekonstrukcí historických zemí Čech a Moravy. (Obnova samostatně stojícího Slezska, jakožto třetí historické země je specifickou otázkou, protože zaniklo ve správní reformě už ve 30. letech a bylo sloučeno s Moravou, jako tzv. země moravsko-slezská. Tento krok byl ještě na samé hraně s vůlí českého krále a římského císaře Karla IV. o existenci nedělitelného jádra českého státu, jako zemského soustátí Čech, Moravy a Opavska). Případnou obnovou našich historických zemí tak

vznikne nový stav, kdy se změní vnitřní struktura státu. Tímto aktem totiž zaniknou byrokraticky vytvořené (a v mnoha ohledech disfunkční) kraje. Vnitřní struktura České republiky by tak byla logicky jiná, než jak se dojednalo v přístupových rozhovorech do EU, kde se zmiňují kraje jako samosprávné územní celky. Jenomže tím skutečným samosprávným územním celkem mají být právě historické země. Jejich neobnovením před vstupem do EU došlo k flagrantní deformaci tisícileté české státnosti. Tento fakt byl českými „eurooptimisty“ zamlčován a instalace krajů (spojená s rušením okresů) byla vydávána jen za „drobnost“ spojenou se vstupem do unie. Tato státoprávní úprava přitom jde výrazně proti tradici (i explicitně vyjádřené vůli dávných českých králů) a z dlouhodobého hlediska usnadňuje „glajchšaltující“ poměr EU k našemu státu. Žádoucí obnovu historických zemí není třeba dojednávat v Bruselu, (tím spíše ne v Berlíně nebo Paříži). Nadnárodní diskuze o pojetí Svatováclavské české státnosti, jakožto zemského soustátí, je z principu nepřijatelná. Nejde o „pěnu dní“, ale o konstantu našich dějin. Z tohoto důvodu by se měla změna provést jako *fait accompli* na úrovni národního státu, která se poté oznámí bruselským institucím jako státoprávní vůle našeho státu. Případný bojkot obnovy zemského zřízení ze strany Bruselu by naopak mohl být závažným důvodem k otevření otázky smyslu našeho členství v EU.

Zemské soustátí by ovšem v žádném případě nemělo být chápáno jako federace zemí, jak se mylně mnozí domnívají. Jen připomínáme, že Alois Rašín nám už v roce 1891 vysvětlil ve svém spisu *České státní právo*, že České království mělo v soustátí „Koruny české“ trvale mírnou převahu a plnilo, řečeno moderním jazykem, některé celostátní úkoly. Proto mělo zemské soustátí svůj specifický charakter. Tak například zemské policejní ředitelství pro Čechy by mělo mít kompetence za udržení jednoty celého státního území. Proto by měly být případné pokusy o umělé zavádění „krajů“ nebo jiných „regionů“ (zejména příhraničních), jako samosprávných celků, chápány jako útok na územní integritu či projev státoprávní anarchie. Stejně tak by zemské vojenské velitelství pro Čechy mělo být druhým nejvýznamnějším velícím místem po generálním štábu. To by platilo např. i pro zemské ředitelství BIS pro Čechy, jež by mělo mít v kompetenci otázky spadající do bezpečnosti celého (!) státu. Tyto instituce by tak automaticky zajišťovaly a garantovaly územní jednotu zemského soustátí do budoucna, aniž by tím byla dotčena svébytnost historických zemí. Zkrátka, země v minulosti netvořily federativní správní orgány, nad nimi byla pouze vláda. V této (a jen v této) podobě by se měla vnitřní struktura státu znovu obnovit, aby byla jeho posílením, nikoli trvale zranitelným místem.

Instalace krajů před vstupem do EU, ať už byla vedena jakýmkoli kalkulem, byla neorganickým neokomunistickým regresem, který nahrává krátkozraké separatistické demagogii, již mohou v příhodné chvíli mobilizovat nepřátelé naší státnosti, a zavádí precedent státoprávní svévole. Případnou obnovu historické struktury státu by proto bylo na místě před podobnými zásahy zabezpečit, a to právními pojistkami i symbolickými, veřejnosti srozumitelnými, kroky. Jedním z gest naznačujících, že se řeka vrací do správného řečiště, by mohlo být prosazení povinného

slibu náčelníka generálního štábu, zemských policejních prezidentů a šéfů tajných služeb, který by při jmenování do funkce skládali na Svatováclavskou korunu, za přítomnosti pražského a olomouckého arcibiskupa, a zavazovali by se v něm k zachování tisícileté české státnosti. Nešlo by přitom jen o úsměvnou historizující „formalitu“, ale o slib spojený s trestní odpovědností za prokázané porušení. A konečně, měl by být také přijat neměnný princip, že na území historických zemí velí českým vojákům výlučně český velitel (českým jazykem) a to, v případě nutnosti, i jako trvalá výjimka z plánovaného experimentu společné evropské armády.

Oldřich Selucký:

OBECNÉ DOBRO A LIDSKÁ OSOBA

Motto:

„Nepoznávám se ve svých skutcích; vždyť nedělám to, co chci,
nýbrž to, co nenávídím. /... / Jak ubohý jsem to člověk!
Kdo mě vysvobodí z tohoto těla smrti?“ (Řím 7,15-24).

SVATÝ VÁCLAV, KNÍŽE VÁCLAV

Označením „svatý“ připisujeme Přemyslovi Václavovi eminentní hodnotu na rovině mravní. Titul „kníže“ jej naproti tomu situuje do oblasti politické. Jako panovník měl za úkol pečovat o dobro svěřeného knížectví, o „obecné dobro“. Snad lze tedy úvahu, směřující k lepšímu pochopení právě tohoto pojmu z politické filosofie, chápat jako příspěvek k porozumění Václavovy osobnosti a jeho působení jako knížete.

Pojem obecného dobra (lat. bonum commune) jakožto smyslu a cíle dobrého vládnutí – a obecněji každé politické činnosti – patří k dědictví, jež antická filosofie předala západnímu kulturnímu okruhu. Svatý Václav se k němu svým životem otevřeně přiznal. Jak ale máme tomuto pojmu rozumět? Obec – či jiné politické společenství – se skládá z jednotlivých členů, jedinců. Je tedy obecné dobro dobrem každého jedince uvažovaného zvlášť? Nebo tím, co každý jednotlivý člen obce sám pro sebe *považuje* za dobro? Nebo jde o dobro celku lidského společenství jako takového, podobně jako když uvažujeme o dobru celého mraveniště nebo včelího roje?

Už z takto postavených otázek je zřejmé, jak důležité je přesně vědět, co vlastně myslíme pod pojmem „jedinec“, a v jakém vztahu takto chápaný jedinec stojí ke společenství, jehož je členem.

V následující úvaze vyjdeme z napohled velmi odlehlé kontroverze ve středověké filosofie, abychom dospěli k rozlišení pojmů „jedinec“ a „osoba“. Tyto dva pojmy nám umožní lépe porozumět tomu, co znamená definice politické činnosti jakožto „služby obecnému dobru“.¹

Druhotným přínosem této úvahy snad může být konkrétní příklad toho, že i velmi abstraktní filosofická diskuse může vnést paprsek světla do otázek, s nimiž se setkáváme při pohledu nejen na dějiny totalitních režimů ve dvacátém století, ale i na velmi aktuální dění v dnešním světě.

PRINCIP INDIVIDUACE – JEDINEC – OSOBA

Jedna z velkých diskusí středověké filosofie se týkala tzv. „principu individua-ce“ („*principium individuationis*“). Tento spor se točí kolem otázky, co působí jedinečnost každého jednotlivého jsoucna, co je jejím kořenem, důvodem, posledním principem.

Nemůžeme zde vstupovat do detailů této diskuse, ani do probírání jednotlivých řešení. Pro naši úvahu je důležité řešení, které se stalo součástí aristotelsko-tomistické tradice. Podle této metafyzické nauky se každé jednotlivé jsoucno na ontologické rovině skládá ze dvou principů, z látky (lat. *materia*) a tvaru (lat. *forma*). Znázornění této skladby pomocí analogie z fyzického světa – látku si znázorníme jako vosk, tvar jako obraz na pečetidle, výsledné složené jsoucno jako vosk ztvárněný pečetidlem – snadno zanechá dojem, že látka a tvar mají před vznikem složeného jsoucna nezávislou existenci. Tak tomu není, ani látka ani tvar neexistují jinak než společně, jde vždy jen o dva aspekty téhož jediného a jedinečného jsoucna. A je to právě látka, která každé jednotlivé jsoucno činí tímto jednotlivým jsoucnem, je jeho „principem individua-ce“², zatímco tvar mu dává všechna jeho bytostná určení, která o něm můžeme poznat, činí ho tím, čím je.

V kompozici lidského bytí odpovídají této složenosti pojmy jedinec (lat. *individuum*) a osoba (lat. *persona*). Jakožto složený z látkového principu jsem jedincem, jakožto složený z formálního principu jsem osobou. Znovu je třeba zdůraznit zásadní moment, že ve mně nejsou dvě oddělené části, jedinec a osoba. Já celý jsem jedincem, já celý jsem osobou, jde o dva různé aspekty jednoho a téhož nedělitelného jsoucna. Podívejme se konkrétněji na důsledky této složenosti lidského bytí.

Jakožto jedinec jsem nepatrným kouskem hmoty, zabírajícím určitý prostor, o nějž se nemohu s žádným jiným jedincem dělit. Jakožto jedinec jsem ve své existenci mnohočetně podmíněn, podléhám vlivům plynoucím z procesů fyzikálních, chemických, biologických, probíhajících v mém těle i mimo ně, jsem také vystaven působení sil kosmických, sociálních atd. Z toho rezultuje zásadní a neredukovatelná křehkost a zranitelnost mého bytí. S ohledem na jiné bytosti tohoto světa tento materiální rozměr vytváří prostředí konkurence, vevazuje mne do světa dober a hodnot, u kterých platí „buď já, nebo ty“, dávat tu znamená ztrácet: jablko, které sní soused, nemohu sníst já.

Jakožto osobě je mi naopak vlastní zcela jiný, duchovní, nezávislý druh existence. Svou inteligencí jsem otevřen poznání bytí v jeho všeobsáhlosti, svou svobodnou vůlí jsem stvořen pro tihnutí k nejvyššímu dobru. Osoba spočívá sama v sobě, je nezávislým tvořivým pramenem aktivity, života, komunikace s okolním světem. S ohledem na jiné bytosti tento duchovní rozměr vytváří prostředí sdílení a propojování. Osoba pro svůj rozvoj potřebuje a vyžaduje komunikaci s druhými a tím vytváří pouta ve společnosti, vevazuje mne do světa dober a hodnot, u kterých neplatí „buď já, nebo ty“, nýbrž „já spolu s tebou“, dávat tu neznamená ztrácet, nýbrž obohacovat druhého a současně sám sebe.

Dva příklady: učitel, jenž svým žákům dává to nejlepší z poznání, jež si za život získal, nepřichází o nic, právě naopak, každým aktem výuky sám roste, prohlubuje, očisťuje, upevňuje a rozšiřuje své vlastní poznání. Totéž platí pro uměleckou tvorbu: o krásu, kterou tvůrce spatřil a která se vznáší před jeho duchovním zrakem, nepřichází tím, že se o ni dělí s ostatními prostřednictvím svého díla. Právě naopak, proces dávání – tj. proces tvorby díla – jeho vnitřní zření rozjasňuje, posiluje, obohacuje, dovádí k větší osobitosti a k prožitku hlubší radosti (jistě není třeba říkat, že něco jiného platí pro dílo samotné: namalovaný obraz se jakožto materiální hodnota ocitá ve vesmíru, ve kterém platí zákony trhu, majetnictví, soupeření).

Nejhlubší vhled do toho, co je to osoba, se získává pochopení aktu lásky – vrcholného aktu svobodné vůle. Protože svou inteligencí, svým sebe-uvědoměním, mohu vnitřně „uchopit“ sám sebe, vnitřně sám sebe „vlastnit“, mohu také sám sebe v aktu lásky darovat – a současně druhou svobodnou a v aktu lásky sebe-dávající bytost přijmout.

NARUŠENÁ PŘIROZENOST

Člověk je hluboce narušenou bytostí. Jednotlivé stránky jeho bytí, jeho přirozenosti, jednotlivé síly a schopnosti, nesměřují harmonicky k nejvyššímu cíli, který člověk jako takový poznává a pro nějž se rozhoduje. Právě naopak, den za dnem je každý z nás nechtěně svědkem toho, že „se nepoznává ve svých skutcích“. Tento fakt si snad nějak uvědomuje – a nějak prožívá – každý člověk, jen málokdo ovšem tak jasnoživě a tak bolestně, jak to činil apoštol Pavel a jak to vyjádřil v textu, z něhož jsme citovali na úvod této úvahy. Svým příklonem ke Kristovu učení sv. Václav dosvědčil, že mu toto poznání situace člověka nebylo cizí.

Narušenost lidského bytí může filosofie konstatovat, může analyzovat jeho důsledky, o jeho příčině však podává zprávu pouze kniha Genesis ve vyprávění o počáteční vině.

Podívejme se, jak se tato narušenost lidské přirozenosti projevuje s ohledem na naše téma.

Oba uvedené aspekty lidského bytí – „jedinec“ a „osoba“ – se nacházejí v neustávajícím pohybu, jsou vybaveny svou vlastní dynamikou, směřováním, tíhnutím k cíli. Narušenost lidského bytí působí, že dynamika části může nabrat své vlastní obrátky, strhávat na sebe mnohem větší část životní energie, než jí náleží.

V člověku tak může nabývat převahy jeho materiální aspekt. Avšak všude tam, kde je materie ponechána sama sobě, projevuje se její základní tíhnutí – a to je tíhnutí k rozpadu, k rozdělení. Jestliže se tedy péče o „mé individuální já“, to jest o všechno to, co mne odděluje od ostatních a staví mne do konkurenčního vztahu k nim, stane mým převažujícím ne-li výlučným životním zájmem, jestliže se uzavřu do žárlivého střežení svých vlastních materiálních zájmů a neúprosného odstavov-

vání „těch druhých“, vnímaných jako překážky na mé cestě k individuálnímu štěstí, nejenže směřují k fatálnímu rozpadu vlastního osobního života, ale působím i ve směru rozkladu života celého společenství. Odtud je zřejmé, proč politické režimy založené na chápání jedince jako mravence v gigantickém mraveništi fatálně směřují k rozpadu společnosti (se všemi důsledky na rovině sociální, ekonomické, mravní).

Pro úplnost se zmiňme, že se v dějinách duchovního života západní civilizace nejednou objevil i opačný extrém, motivovaný nedůvěrou v konkrétního jedince. Snaha omezit či radikálně redukovat vše, co pochází z materiálního principu v člověku, potlačit v něm pro jeho „duchovní dobro“ vše, čím se odlišoval od jiných jedinců, jako by si za cíl dávala učinit z člověka anděla. Protože však v člověku není jedna část „materiální jedinec“ a druhá „duchovní osoba“, nýbrž člověk celý je tímto konkrétním jedincem, zabít jedince znamená zabít celého člověka. Výsledek této snahy se pak až příliš často podobal tomu, co se přihodilo při vzpouře anděla Světlonoše: pád do tmy.

JEDINEC VE VZTAHU K POLITICKÉMU SPOLEČENSTVÍ

Jakožto člen lidského druhu je každý jedinec mnohem méně než celé společenství (obec, stát) a pokud by člověk nebyl ničím víc než právě jen nepatrnou částí druhu, pak by byl jeho vlastní prospěch a celá jeho existence podřízeny existenci a prospěchu lidského společenství, podobně jako je existence a prospěch každé včely dělnice podřízen prospěchu roje seskupeného kolem včelí královny.

Dva totalitní režimy byly ve dvacátém století zdrojem nepopsatelného utrpení milionů lidských bytostí. Vedoucí elementy příslušných států neviděly ve svých „poddaných“ nic než jedince, členy lidského druhu, zcela podřízené Celku (Národu, Rase, Svazu...), ve své jednotlivosti zcela zanedbatelné, a proto libovolně manipulovatelné. Této manipulovatelnosti vycházeli vstříc i sami občané, pokud sami sebe redukovali na to, co v nich pochází z látkového principu, na materiální rozměr svého individuálního přežívání (byt, auto, chata...). I tam, kde Vládce strhával populaci na svou stranu vyvoláváním nadšení pro velikost Národa, Rasy či Nové společnosti, bylo nevyčteně jasné, že každý jedinec jako takový neznamená nic a existuje právě jen pro slávu a velikost Celku.

Je-li však občan nejen jedincem, ale i lidskou osobou, pak má jeho podřízenost státu své meze. Jakožto osoba má každý člověk účast na hodnotách, jež jsou věčné, a proto nekonečně přesahuje jakýkoliv sociální útvar s jeho funkční omezeností a časově omezenou existencí. Stát může po jedinci oprávněně požadovat jisté služby, oběti, ba i obět největší, obět vlastního života při obraně země proti agresorovi. Nemůže však po něm chtít, aby ideologii, kterou poznává jako falešnou, považoval za pravdivou – a to právě proto, že pravda patří k oněm věčným hodnotám, s nimiž je svázána důstojnost lidské osoby. Ostatně i ona zmíněná obět života při obraně vlasti je něčím zcela jiným, než jen pouhou likvidací jedince, jestliže se člověk ze své vůle svobodně rozhodl nasadit svůj život pro obranu těch,

ktelé miluje. Pak sice může ztratit svůj pozemský život, ale na vyšší rovině dober věčných získává mnohem více: „Nemá větší lásku než ten, kdo dává život za své přátele.“

Éra totalitních a na různém stupni utlačitelských režimů v našem světě ještě zdaleka nepominula. Ale i v zemích demokratických – či o demokracii usilujících – by politická praxe vypadala jinak, kdyby více občanů (a speciálně více těch, kterým byla na jakékoli úrovni svěřena služba o obecné dobro) na sebe sama a na ty druhé nepohlíželo jen jako na jedince s jejich materiálními potřebami, ale jako na osoby, do jejichž podstaty je vepsána nepochybující a tvořivost věčného Ducha, bytosti povoláné k tomu, aby se rozvíjely poznáním pravdy, láskou k dobru, zušlechťováním se krásou, jedním slovem účastí na hodnotách věčných a přesahujících hranice každého pozemského společenství.³

ZÁVĚREM

Od doby knížete Václava muselo uplynout několik staletí, než se v našich zemích začala probírat uvedená témata, český kníže si nemohl získat filosofické vzdělání. Přijaté a hluboce prožívané křesťanství mu však dalo jasný pohled na postavení každého z jeho poddaných i jeho samotného ve vztahu k věčným hodnotám, o nichž jsme hovořili – a tedy i na jeho politickou zodpovědnost. Proto byl dobrým knížetem a milovaným vládcem.

Poznámky:

- 1) Tento článek se obrací na kultivovaného čtenáře bez speciálního filosofického zázemí. Jeho cílem je zpřístupnit mu pojmy, jež jsou součástí aristotelско-tomistické filosofické tradice, tak jak ji rozvíjel ve 20. století Jacques Maritain. Protože nejde o striktně vědeckou práci, nezatěžujeme ji odkazy na zdroje.
- 2) Pro pojmovou přesnost je významné rozlišení mezi tzv. „materia prima“ a „materia signata“. Je to právě „materia signata“, tedy látka jakožto vybavená jednotlivými smyslově poznatelnými vlastnostmi, která je principem individua. Druhé důležité upřesnění: specifická forma je na úrovni poznání vyjádřena obecným pojmem („člověk“), avšak při konstituování reálného jedince už má daná forma – právě proto, že je určena ke spojení s právě touto látkou – individuální rysy.
- 3) Pro odlehčení si na závěr všimněme, jak běžný jazyk zachází se slovy, kolem nichž se točila naše úvaha. Jaké je typické užití slova „jedinec“ v běžné jazyce? „Sto dvacet jedinců různého věku a pohlaví bylo odvezeno do tábora...“ Jedinec tu znamená tolik co „číslo“, „kus“. Ještě hůř je na tom v češtině užívané latinské „individuum“: „podezřelé individuum“ je jistě jedno z nejběžnějších spojení. U slova „osoba“ se dá okamžitě uvést „Propána, co se to sem dostalo za osobu?“, ale s malou nadsázkou lze jako výrazné typické užití citovat i klasika: „Malá, hnědá, tváře divé, pod plachetkou osoba...“ Může se zdát, že příbuzný termín „osobnost“ je užíván pozitivněji. Ale i tady pozor. Neoznačuje snad spojení „silná osobnost“ člověka, který se prosadí všude, kam vstoupí, pravidelně na úkor ostatních? Všude jako by běžný jazyk odrážel tendenci naší narušené přirozenosti k negativní deformaci skutečností pozitivních. Filosofie nemá na výběr, pro zachování možnosti komunikace musí používat slova, jež existují. Ale právě proto je jejím úkolem odhalovat a sdělovat jejich hluboké skryté významy.

Roman Cardal:

ČESKÁ ZEMĚ NA DĚJINNÉM ROZCESTÍ

POZORUHODNÁ PROGNOZA

Když v roce 1847 přednesl Antonio Rosmini svoji přednášku na téma *Komunismus a socialismus* v Akademii obrozenců v Osimu, zřejmě jen málokdo z přítomných si uvědomoval, jak jasnozřivý byl její obsah. Ve 20. století se Rosminiho chmurná vize začala konkrétně naplňovat. Bylo by zajisté nesprávné hledat důvod překvapivých předpovědí italského kněze v jeho prorockých schopnostech. Uplatnil jen skvělou analytickou schopnost myšlení, kterou naneštěstí postrádala většina jeho současníků.

Rosmini s předstihem mnoha desítek let popsal, co se odehraje ve společnostech, v nichž se dostanou k moci socialističtí a komunističtí sociální inženýři. S neustálými odvolávkami na humanitu podryjí podmínky pro lidské soužití a povedou systematický útok proti civilizaci, spravedlnosti a náboženství.¹ „Strhnou na svou stranu mnoho nevzdělaných lidí a nezkušenou mládež... a snadno obloudí ty, kdo nemají kritické myšlení“.² Rozbitím kultury a civilizace zničí lidské štěstí a zotročí všechny občany. Své válečné záměry skryjí za rétorikou míru, zruší soukromé vlastnictví a uzurpují si neomezenou a nikým z občanů kontrolovatelnou moc. Rozvrátí hospodářství země, podřídí vědu a umění svým ideologickým cílům, zadusí iniciativu lidí, donutí je myslet a jednat uniformním a konformním způsobem, čímž převzou naprostou vládu i nad jejich nitrem. Za takových podmínek se národní státy zhroutí a povstane *novus ordo mundi* – nový světový řád. Společensko-politický kolaps starého uspořádání bude mít tedy globální rozměr.³ Příprava revoluce, jejíž součástí mohou být i viditelné postupné reformy v různých oblastech, však bude muset probíhat hlavně ve skrytu, mimo dohled veřejnosti. Realizace projektu nového světového řádu bude úzce spjata se skupinou jeho plánovačů, sociálních inženýrů, kteří se proto nebudou moci nechat odstavit od moci nepředvídatelnými výsledky svobodných voleb. Z tohoto důvodu vymyslí strategii, jak se udržet u řídicích pák společnosti bez ohledu na ně a proti vůli většiny.⁴

TRAGICKÉ NAPLNĚNÍ A NOVÁ NADĚJE

Českému národu se nevyhnul osud, který byl v Rosminiho době zatím jen pohledem do budoucnosti. Dopadly na něj dvě kruté totality a zanechaly v něm hlubokou historickou zkušenost. Listopad 1989 se stal novým dějinným milníkem, který se většině jevil jako výchozí bod na cestě za novými možnostmi svobody. Naděje veřejnosti na obrodu všech sektorů života ještě více vzrostly vstupem ČR do Evropské unie. K Západu jsme vzhlíželi jako ke vzoru demokracie a odpovědného

občanství. Na počátku 90. let minulého století jen málokdo tušil, že totalitní síly již dlouhou dobu působí i v samotném lůně západního světa. Politický antagonismus velmocí a bipolarita jejich sfér vlivu tuto skutečnost zastíraly. Přesto se našli myslitelé, kteří podobně jako A. Rosmini či A. de Tocqueville začali nahlížet pod slupku vnějších struktur liberální demokracie a ukázali, jaká nebezpečí se v ní skrývají.⁵ V zásadě vyšlo najevo, že svou vlastní povahou působí korozivně ve vztahu k národním identitám, k státním samosprávám a k historickým tradicím jednotlivých zemí. Znovu, tentokrát ovšem pod rouškou nového humanismu, se počal naplňovat scénář barvitě vykreslený italským učencem z 19. století. Poválečná západní liberální demokracie získávala punc ušlechtilého lidství z kontrastu s nacismem a komunismem, do něhož se ostentativně neustále stavěla. Byl však její rozchod s těmito totalitními režimy opravdu tak zásadní?

METAMORFÓZA MARXISMU

Nemělo by uniknout pozornosti, že poválečná denacifikace Německa byla svěřena lidem sdruženým okolo *Institutu pro sociální výzkum*, který vešel ve známost jako tzv. Frankfurtská škola. Když byl tento ústav v roce 1923 zakládán, měl nést jméno *Marxistický institut*,⁶ ale z pragmatických důvodů byl pro něj zvolen výše uvedený název.⁷ Úkolem institutu bylo provést postupnou převýchovu totalitně smýšlející většiny německého národa v demokratické občany. Jelikož byl tento program úspěšný,⁸ stal se z něj výchovný model aplikovaný i v jiných zemích západního světa. Marxistický internacionalismus⁹ nezná hranice a tak po vstupu do EU začal být prosazován i v ČR a v dalších postkomunistických státech. Souborně řečeno jde o výchovu občanů k tzv. *evropským hodnotám*, k nimž patří mj. *multikulturalismus* a *genderismus*. Multikulturalismus je kulturním relativismem a genderismus je relativismem pohlavní identity. Tím se potvrzuje to, co bylo o něco výše poznamenáno o korozivní působnosti liberálních evropských hodnot ve vztahu k národním a individuálním identitám, státním samosprávám¹⁰ a historickým tradicím platným na starých evropských územích.¹¹

Rosmini přesvědčivě ukázal, že zničení přirozeného a křesťanstvím garantovaného řádu lidského života v obou jeho rozměrech - soukromém a veřejném - nutně vede do totality a otroctví. Multikulturalismus a genderismus jsou konkrétními nástroji tohoto ničení – kulturní relativismus zpochybňuje, že by kulturní a tedy i náboženská příslušnost mohla vést buď k autentickému naplnění lidského života anebo k jeho tragickému zmaru¹², genderismus, kromě jiných svých letálních efektů, atakuje důležitost rodinného života, čímž otrásá samotnými základy společnosti. Nebezpečnost dnešní situace si uvědomuje stále více lidí, není jich však ještě tolik, aby se mohlo přikročit k účinné obraně proti těmto rozkladným silám.¹³

HLEDÁNÍ VÝCHODISKA

Této obraně je třeba dát konkrétní výraz a směr.¹⁴ Jak bylo odhaleno moderními studiemi, v každé kultuře je zakódována dynamika *návratu k počátkům*.¹⁵ Na důležitosti proto nabývá naše schopnost tyto počátky české kultury a české státnosti znovu objevit. Po mnoha desetiletích jejich systematického zamlžování a dezinterpretace to není snadný úkol. Současný globalismus zmíněnou dynamiku

také uznává, ale vychází přitom z reduktivní filosofické interpretace skutečnosti, člověka a jeho kulturních projevů. V materialistickém a evolucionistickém pohledu stojí na počátku všeho neživá hmota, která se vyvíjí do komplexnějších útvarů. Vesmír, Země i člověk se svou kulturou představují pro jeho zastánce spontánní organizaci původně chaotické situace. Odtud jsou pochopitelné snahy rozrušovat stávající řád a napomáhat tak nevyhnutelné entropii chápané ve smyslu hlubinné přirozené tendence k zaujetí stabilnějších forem existence. Pro vyznavače takového kréda je boj proti ustaveným řádům totožný s realistickým přístupem k životu zbaveného všech kulturních a náboženských iluzí.¹⁶ Napětí mezi silami řádu a chaosu je velmi staré a sahá až k samotným počátkům existence člověka na naší planetě.¹⁷ Když jsme tedy hovořili o Frankfurtské škole, šlo jen o zvláštní historickou konkretizaci odvěkého střetu naznačených dynamismů.

Zcela jiná perspektiva se otevírá před těmi, kdo uvedenou reduktivní materialisticko-evolucionistickou metodiku nesdílejí. V souladu s požadavky filosoficky vytríbené racionality kladou počátek světa do svobodného úkonu Tvůrce.¹⁸ Vnímají člověka jako přirozeně náboženskou bytost a nesnaží se zbavovat jeho kulturu náboženských vlivů. Naopak si uvědomují, že kultura a náboženství intimně souvisí.¹⁹ Dynamika *návratu k počátkům* pro ně tudíž spolu-obsahuje návrat člověka k Bohu a kultura se jim jeví i jako nástroj realizace tohoto nejhlubšího existenčního projektu. Právě proto jí přikládají vysokou hodnotu, neboť její povaha rozhoduje o tom, zda člověk svého posledního cíle dosáhne či nikoliv. Tzv. evropské hodnoty prolnuté multikulturalismem a genderismem vytvářejí kulturu smrti, neboť nám sugerují, že je lhostejné, jakou kulturní a pohlavní identitu člověk má. Všechny jsou prý totiž stejně hodnotné a stejně respektu hodné. Jelikož však různé kultury obsahují vzájemně neslučitelné znaky²⁰, nelze z principu vybudovat žádnou multikulturní společnost a tento projekt je ve své rozpornosti odsouzen k nezdaru.²¹ Tragičnost multikulturalismu a genderismu jakožto rysů soudobé globalistické kultury se ukazuje v tom, že nás odklání od přirozeného životního naplnění i od dosažení našeho nadpřirozeného cíle. Kultura a s ní spojené náboženství nejsou samoučelným konstruktem lidské bytosti. Vyjadřuje se v nich odvěký boj rozumného tvora o život proti silám smrti a chaosu.²² Některé kultury se těmito silám podvolují.²³

Počátky české státnosti se pojí s životem svatého Václava. Bez návratu k tomuto prameni zůstaneme vykořenění a staneme se snadnější obětí globalistických inženýrů, kteří považují naše tradiční hodnoty – svébytnou státnost, národnost, křesťanství – za překážku naplňování jejich cílů. Chceme-li přežít, vzít náš osud do vlastních rukou a samostatně rozhodovat o našich aliancích, nemáme jinou volbu než opřít se o tento náš pevný dějinný základ, který je napojen na širší kontext evropské kultury a civilizace.²⁴ Právě v tom je patrné, že autentické vlastenectví není sobeckým uzavřením se do sebe, nýbrž zdravě sebevědomou účastí na tom, co spojuje všechny skutečně kulturní a civilizované národy.

Poznámky:

- 1) Autor přednášky se konfrontuje s „oněmi monstrózními utopiemi, které těžce zneužívají posvátného slova „lidskost“ a ohrožují v samotných základech jakékoli lidské soužití, civilizaci, spravedlnost a náboženství“ (ANTONIO ROSMINI SERBATI, *Komunismus a socialismus*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 89).
- 2) *Tamtéž*, 85-86.
- 3) „... místo toho, aby lidem přinášeli štěstí, připravují pro všechny skutečnou propast bídy, nesvobody a hrůzy... Reformátoři místo toho, aby lidi povznášeli, chtějí z nich nakonec udělat jen tažná zvířata; místo toho, aby zajistili mír, chystají válku proti všem; místo vlády práva má podle nich nastoupit vláda síly; místo toho, aby spravedlivě rozdělili bohatství země, chtějí ho ve skutečnosti bezbřehým způsobem akumulovat; místo ohraničení pravomocí vlád chtějí vytvořit naprosto nekontrolovatelnou a nikým neodvolatelnou vševládu; reformátoři také nechtějí žádnou spravedlivou konkurenci, protože všechno bude muset být pod diktátem zmíněné vševlády. To znamená, že v systémech našich utopistů nemůže docházet k pravému rozvoji průmyslu, zemědělství, obchodu, věd a umění. Nové uspořádání světa totiž lidem odebere jakékoli podněty, otupí jejich svobodnou vůli a pohřbí spontánní tvořivost populace. Nový společenský systém rozhodně nebude produkovat velké myslitele, objevitele, nebude v lidech probouzet touhu po hrdinství, protože všem duchům notně zastřihne křídla, znemožní jakékoli odvážné hledačství, znemožní velkodušnost, heroismus. Nezapomínejme, že ctnost bude v zásadě něčím zakázaným...nebude možné, aby se lidé vzájemně sdružovali ve svobodě, neboť budou obráni o svá základní nezadatelná práva. Všude bude panovat jen šedá prostřednost a nudná monotónnost. S lidmi se bude zacházet jako s kusem neživého dřeva či železa. Jedinec nebude víc než součást ozubeného kola, nýtek či šroubek ve velkolepém společenském stroji, který vynalezli tito inženýři a konstruktéři nového světa. Běda, kdyby se taková součástka začala hýbat tak, jak by si sama přála! Nové společenské systémy rozhodně nepovedou k nárůstu svobody jedince ani společnosti, naopak, bude to naproste a totální otroctví pod vládou oně totální, diktátorské, nemravné, bezbožné a naprosto nekontrolovatelné vlády, která nebude lidi utiskovat jenom zvnějšku, nýbrž také zevnitř“ (*tamtéž*, 86-89).
- 4) Srov. *tamtéž*, 82-83.
- 5) Např. Richard Weaver, Ortega y Gasset, Romano Guardini a další.
- 6) Srov. Nicola ABBAGNANO, *Storia della filosofia IV. La filosofia moderna*, UTET, Torino, 1991, 114. Na úplném počátku stálo svolání „Prvního marxistického pracovního týdne“ v roce 1922 (v Ilmenau), kde marxističtí myslitelé diskutovali o neuspokojivých výsledcích svého dosavadního postupu. Následně se dohodli na založení nového institutu.
- 7) V souladu s Rosminim popsanou strategií skrývání revolučních cílů.
- 8) „Úspěšný“ samozřejmě jen z hlediska cílů Frankfurtské školy.
- 9) Klasický marxismus, který spatřoval hlavní determinační faktor lidského jednání v ekonomice, byl vystřídán marxismem nové generace, v němž je role rozhodující determinanty ztotožněna s kulturou dané doby. Tento *kulturní marxismus* se též nazývá *neo-marxismem*.
- 10) Důraz na národ a národní tradice je nasvícen v negativních barvách a jejich místo má zaujmout tzv. „ústavní vlastenectví“, které je definováno právě oněmi „evropskými hodnotami“. Tato „nová sociálně dějinná konstrukce, je následně s...arogancí prohlášena za vrcholný projekt politického pokroku a v podobě jakési postnacionální univerzality nabízena světu“ (Aleš VALENTA, *Německo. Mýtus a realita*, Mladá fronta, Praha 2018, 79).
- 11) Jelikož západní liberální demokracie postupně asimilovaly staré, byť strategicky modifikované marxistické principy, nepředstavují žádný protipól ve srovnání s totalitáristy, vůči nimž se rétoricky vymezují. Málokdo ví, že humanistická agenda západních liberálů tvořila též součást arzenálu tzv. sovětských memetických zbraní (ideologické diverze). Sovětští agenti a jejich levicoví kolaboranti na Západě její obsah rozšířili po západních univerzitách a následně přes média do celé společnosti. Srov. Eric S. RAYMOND, *Gramsciánské škody*, in AGORA, č. 39, duben 2008, 4.
- 12) Jsou-li všechny kultury stejně hodnotné, pak neexistuje žádná privilegovaná cesta k dosažení autentického lidství. Člověk totiž realizuje své lidské možnosti pouze v rámci své kultury a její pomoci.

- 13) „V rozmezí jednoho století postihly západní civilizaci tři totality, z nichž ta třetí, právě aktuální a pohříchu také nejméně rozpoznatelná, přivádí na kraj civilizační záhuby. Její příčina přitom není nukleární, nýbrž mentálně-morální“ (Jiří FUCHS, *Člověk bez duše, život bez smyslu. Systematický kurz filosofické antropologie*, Academia Bohemica, Praha 2016, 13).
- 14) Právě proto byly založeny Společnost pro svatováclavská studia a Ústav české státnosti.
- 15) Srov. např. Mircea ELIADE, *Mýty, sny a mystéria*, Oikúmené, Praha 1998.
- 16) Přirozenost tohoto sklonu k chaosu a smrti se podle uvedených zastánců projevuje na nejhlubší instinktivní úrovni. Např. S. Freud tvrdí, že instinkt „je nutkání obnovit předchozí stav bytí, které je vlastní organickému životu“ (Sigmund FREUD, *Beyond the Pleasure Principle*, Hogarth Press, London 1955, 186). V kontextu lidského života se „návrat“ k organickému životu, který je zbavován kontroly vykonávané racionální „nadvstavbou“, nevyhnutelně svažuje k dezintegraci, jež se eufemisticky nazývá „liberálním životním stylem“.
- 17) E. Voegelin zmapoval tento proces hluboko do minulosti lidského rodu. V obdobích kulturně-civilizačních krizí mohlo dojít k záchraně, když se „duchovně energičtí lidé vyčlenili z převládající intelektuální skupiny, aby tak našli skutečnost, která byla ztracena“ (Eric VOEGELIN, *Vzpomínky na život a filosofii*, CDK, Brno 1998, 107).
- 18) Existence osobního Tvůrce je pro lidský rozum dostupná. Klasický důkaz jeho jsoucnosti je často díky jeho dezinterpretacím neoprávněně odsuzován jako neplatný.
- 19) Srov. Giuseppe BARZAGHI, *Metafisica della cultura cristiana*, ESD, Bologna 1990.
- 20) Kultury mající křesťanský základ jsou neslučitelné např. s kulturami ovlivněné islámem. To je patrné v diametrálně odlišném pojetí práv člověka, vztahu náboženství a politiky, svobody bádání apod.
- 21) Neslučitelnost norem vlastních některým kulturám se na dnešním Západě projevuje ve stále výraznějším fenoménu paralelních společností (no go zóny, souběžně platné právní řády apod.).
- 22) „Mnozí tuší, že „kultura“ není tím, zač ji pokládal novověk; není pohodlným zajištěním člověka, nýbrž odvážnou sázkou na život a na smrt, o níž nikdo neví, jak dopadne“ (Romano GUARDINI, *Konec novověku*, Vyšehrad, Praha 1992, 69). Toto pojetí sdílí i S. Freud, který navzdory své kritice náboženství nezakrývá jeho podstatný příspěvek při budování kulturně-civilizačního řádu. Bez víry ve spravedlivého Boha a ve věčný život bude „každý bez zábran strachu následovat své asociální, egoistické instinkty a snažit se uplatňovat svou moc; chaos, který jsme během mnoha tisíciletí fungování civilizace poslali do vyhnanství, se opět vrátí“ (S. FREUD, *The Future of an Illusion*, W.W. Norton, New York 1961, 34).
- 23) Jde o kultury, kde není život každého jedince bezpodmínečně respektován, neboť v nich schází vědomí nedotknutelnosti osobního lidského života.
- 24) Křesťanské kořeny české státnosti zajišťují tuto vazbu díky tzv. sekundární povaze křesťanského náboženství. Ta spočívá v jeho principiální otevřenosti k před a mimo-křesťanským kulturně-civilizačním zdrojům – k judaismu, řecké filosofii a římskému právu. Je-li pravda, že svatý Václav byl obeznámen s latinským a řeckým jazykem, pak tato jeho znalost nabývá symbolické hodnoty a stvrzuje začleněnost naší státnosti do širších struktur civilizovaného světa.

PŘEHLED AUTORŮ

Mgr. Petr Bahník

Petr Bahník (*1967) je český historik, pedagog, výtvarník a publicista. Vystudoval střední grafickou školu a historii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Je členem řady konzervativních sdružení a spolků. Kromě odborných publikací mu nedávno v nakladatelství Olympia vyšla i dvoudílná kniha hrdinských příběhů z Čech, Moravy a Slezska pod názvem Český rytíř, kterou opatřil vlastními ilustracemi. Pro televizi Prima připravil dokumentární seriál historických zajímavostí Utajené příběhy českých dějin, jehož je i průvodcem.

Ing. arch. Markéta Bahníková

Markéta Bahníková (*1968) je českou architektkou a středoškolskou pedagožkou. Je absolventkou Fakulty architektury Českého vysokého učení technického v Praze. Specializuje se na rekonstrukce památkových objektů, dostavbu historických měst, velkomoravskou architekturu a lidové zvyky. V rámci své pedagogické činnosti se věnuje zejména dějinám umění a souvisejícím historickým tématům a dále se zabývá realizací kulturně-osvětových projektů spojených s Liběchovem, Starou Boleslaví a svatováclavskou tradicí.

P. Mgr. Jakub Karel Berka, OPraem.

Jakub Karel Berka (*1962) je český římskokatolický duchovní. Studoval Cyrilometodějskou bohosloveckou fakultu v Litoměřicích. Jáhenské i kněžské svěcení přijal z rukou kardinála Františka Tomáška v Praze v roce 1988. Začínal jako kaplan v Jihlavě a poté byl 9 let farářem na Svatém Kopečku u Olomouce, kde mj. zažil návštěvu papeže Jana Pavla II. Zasloužil se o povýšení kostela na Svatém Kopečku na Baziliku Minor. Za jeho působení zde probíhala řada hudebních akcí, např. koncerty Jarka Nohavici, Marty Kubišové, Báry Basikové, Daniela Hůlky, Bambini di Praga, Hradišťanu, premiérově zde bylo uvedeno i velikonoční chrámové oratorium Pavla Helebranda Evangelium podle houslí. Svatý Kopeček se tak za jeho přítomnosti stal vyhlášeným kulturním centrem. Později byl 12 let farářem v jihočeském Milevsku, dále duchovním správcem u kostela sv. Cyrila a Metoděje v Praze-Nebošicích a v současnosti je farářem farnosti u kostela sv. Ludmily v Praze 2 na Vinohradech. Po 19 let redigoval sborník pro homiletiku a kněžskou spiritualitu Fermentum. Získal mj. Cenu města Olomouce za kulturní činnost a stejně tak pamětní medaili „Cum Gratia Magna Civitatis Milevsko“.

JUDr. PhDr. Tomáš Břicháček, Ph.D.

Tomáš Břicháček (*1982) je český právník a publicista. Je absolventem Právnické fakulty Univerzity Karlovy a Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze. Specializuje se na právo Evropské unie a mezinárodní právo soukromé. Jako publicista se věnuje dění na úrovni EU, obecným otázkám evropské integrace a příležitostně i dalším tématům.

PhDr. Roman Cardal. PhD.

Roman Cardal (*1965) je český filosof a teolog. Studoval germanistiku na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, poté filosofii na Lateránské univerzitě v Římě a filosofii a teologii na SFD a STAB v Bologni. Dlouhou dobu přednášel filosofii na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy a na soukromé vysoké škole CEVRO Institut. Zabývá se především metafyzikou, teodiceou a politickou filosofií. Vydal knihy "Bůh ve světle filosofie", "Identita a difference. Systematický kurz ontologie", "Teodicejní aggiornamento", "Čtyři milníky politické filosofie", "Vybrané otázky z filosofie", "Myslet v diktatuře korektnosti" a "Filosofie jako lék. Partnerský vztah filosofie a medicíny v Platónově myšlení". Přednáší pro společnost Academia Bohemica a spolupracuje také s Občanským institutem. Je předsedou Společnosti pro Svatováclavská studia.

PhDr. Aleš Dvořák

Aleš Dvořák (*1971) je český pedagog, historik a mediální analytik. Je absolventem Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Většinu své profesní dráhy se věnoval výchově a vzdělávání, nejprve jako středoškolský učitel, později jako ministerský rada MŠMT. Odborně se zaměřuje na dějiny české státnosti a novověké dějiny selského stavu a českého venkova. Knižně mu vyšly tituly „Jak dědíme, tak žijeme“, „Pluhem a perem“. „Příběh rodu Prokůpků z Kutlír u Kolína“, „Rudolf Jedlička. Samaritán v bílém plášti“ a v kolektivu autorů „Hlavou státu z Boží milosti“. Publikuje mj. v časopisech Proglas, Revue politika, Kontexty nebo MY.

Prof. PhDr. Petr Charvát, DrSc.

Petr Charvát (*1949) je český archeolog a historik. Zabývá se archeologií a dějinami Orientu, a také staršími českými dějinami. Od roku 2006 vyučuje na Filozofické fakultě Západočeské univerzity v Plzni. Kromě toho přednáší historii na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy. Jeho specializací je klínopis a archeologie pravěké a starověké jihozápadní Asie, vznik prvotní státnosti a písma užívající civilizace na přelomu pravěku a starověku této oblasti. Dále vznik přemyslovského státu v raně středověkých Čechách a dálkové styky českých zemí ve středověku se zvláštním zřetelem k oblastem neevropským.

Prof. PhDr. Jiří Kuthan, DrSc., Dr. h. c.

Jiří Kuthan (*1945) je český historik a historik umění. Studoval historii a dějiny umění na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Přes 15 let vedl Ústav dějin křesťanského umění na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy. Působí také v Ústavu pro dějiny umění Filozofické fakultě Univerzity Karlovy byl i krátce jejím prodekanem pro vědu. Odborně se zabývá především architekturou a uměním doby posledních Přemyslovců, Lucemburků a Jagellonců. Je mimo jiné spolu s Janem Roytem autorem velké monografie o pražské katedrále a o díle

císaře Karla IV. Byl mimo jiné hostujícím profesorem na Ústavu pro dějiny umění Technické univerzity v Berlíně. Byl členem vědecké rady Centra mediévistických studií Akademie věd ČR, členem Vědecké rady Univerzity Karlovy a vědecké rady Grantové agentury ČR. Za svou práci obdržel řadu ocenění – mimo jiné Herderovu cenu udělovanou Vídeňskou univerzitou či čestný doktorát Technické univerzity v Drážďanech. Je rytířem papežského řádu svatého Řehoře Velikého a rytířem katolického řádu sv. Lazara.

Mgr. Petr Matuszek, PhD.

Petr Matuszek (*1962) je český muzikolog, operní a koncertní zpěvák, multiinstrumentalista. Je absolventem Ústavu hudební vědy, Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Vyučoval zpěv na hereckém oddělení Konzervatoře Jaroslava Ježka v Praze a na Konzervatoři v Teplicích, kde je dnes zástupcem ředitele. Přednášel na katedře historie Filozofické fakulty Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, byl členem interpretační komise grantového oddělení Ministerstva kultury ČR a členem správní rady Hudebního informačního střediska Praha. Je sólistou opery Severočeského divadla opery a baletu v Ústí nad Labem a historicky spolupracoval jako sólista mj. s Národním divadlem Brno, Divadlem Archa Praha, Státní operou Praha, divadlem J. K. Tyla v Plzni, F. X. Šaldy v Liberci, Jihočeským divadlem v Českých Budějovicích ad. Vydal celkem 14 sólových CD pro mj. pro vydavatelství Supraphon, Deutsche Harmonia Mundi, Symposion (Itálie), Panton, Indies a další. Spolupracuje s Českým rozhlasem, jeho nahrávky jsou v Rádiu Leipzig. Byl spoluzakladatelem a předsedou pražské pobočky mezinárodní Společnosti France Schuberta.

Prof. PhDr. Ing. Jan Royt, PhD. DSc.

Jan Royt (*1955) je český historik umění, prorektor pro tvůrčí a ediční činnost Univerzity Karlovy. Hlavní oblastí jeho zájmu je křesťanská ikonografie a středověké malířství. Je také členem Vědecké rady Akademie věd ČR. Kromě Filozofické fakulty UK působí dále na Katolické teologické fakultě UK Praha, Filozofické fakultě UJEP v Ústí nad Labem a na Akademii výtvarných umění v Praze. Je členem mnoha vědeckých rad a institucí (např. vědecká rada Univerzity Karlovy a Masarykovy univerzity v Brně atd.). Vystupuje také pravidelně ve sdělovacích prostředcích. V roce 2016 získal spolu s Jiřím Kuthanem Cenu města Havlíčkův Brod za nejkrásnější knihu veletrhu - za knihu "Karel IV. - císař a český král".

Doc. PhDr. Petr Sak, CSc.

Petr Sak (*1945) je český sociolog s multidisciplinárním a interdisciplinárním přístupem k řešeným tématům. Je absolventem Fakulty sociálních věd a publicistiky Univerzity Karlovy v Praze. Obhájil rigorózní práci „Informace z hlediska pedagogické psychologie“ a vědeckou disertaci „Sociální aspekty mentálního zrání“.

Byl vědeckým pracovníkem a vedoucím odboru pro výzkum mládeže Ústavu pro filozofii a sociologii a Sociologického ústavu ČSAV, ředitelem Ústavu pro informace ve vzdělávání a pracoval též jako vedoucí výzkumného a informačního střediska Institutu dětí a mládeže MŠMT ČR. Dlouhodobě působil jako vědecký pracovník a zástupce ředitele Ústavu bezpečnostní vědy a celoživotního vzdělávání Policejní akademie ČR v Praze. S MŠMT ČR spolupracoval při přípravě koncepce politiky vlády ČR k mladé generaci. Byl členem bioetické komise při Úřadu vlády a představitelem České republiky při Radě Evropy pro mládež. Celý život se věnoval sociologii mládeže, realizoval více než 170 empirických výzkumů mládeže, byl řešitelem deseti vědeckých grantů, je autorem či spoluautorem 22 publikací a více než 150 odborných článků. Přednášel na šesti vysokých soukromých, veřejnoprávních, a státních vysokých školách. Jako publicista se vyjadřuje k aktuálním společenským problémům.

Oldřich Selucký

Oldřich Selucký je český spisovatel, scenárista, malíř a ilustrátor. Vystudoval Matematicko-fyzikální fakultu Univerzity Karlovy v Praze, obor teoretická kybernetika. Během univerzitních studií také intenzivně studoval klasickou a středověkou filosofii v tajných domácích seminářích. Vzdělání pro výtvarnou tvorbu získal v ateliéru profesora Borise Jirků. Vyučoval filosofii a etiku na Pedagogické fakultě University Karlovy v Praze a mj. publikoval tři čítanky - texty určené jako podklady pro výuku občanské nauky na druhém stupni základních škol, a pro středoškolské studenty napsal učebnici Logika pro střední školy. Věnoval se též vytváření scénářů pro dětské animované filmy a psal scénáře pro televizní dokumenty natáčené Českou televizí. Je autorem známých historických románů pro mládež (Strážce ohně, Vojmírova cesta, Vzpoua v Assisi, aj.). Díky malířskému vzdělání si dnes ilustruje některé své knížky sám. Navrhl dvě vitráže pro novou kapli sv. Ducha v kostele sv. Václava v psychiatrické léčebně Bohnice. Do kostela také namaloval obraz setkání Ježíše Krista s Marií Magdalskou. V roce 2014 mu kardinál Duka udělil Stříbrnou cyrilometodějskou medaili.

Mgr. Vojtěch Šustek, PhD.

Vojtěch Šustek (*1968) je český archivář a historik. Je absolventem Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze a postgraduálního studia na Historickém ústavu Filozofické fakulty Univerzity v Hradci Králové. Působí v Archivu hlavního města Prahy. Vedle své archivářské práce se zabývá dějinami protinacistického odboje a germanizací. V letech 2000 a 2001 vydal dvousvazkovou edici německojazyčných dokumentů ke germanizaci Prahy - korespondence německého náměstka primátora Prahy Josefa Pfitznera s vyšším velitelem SS a policie K. H. Frankem: "Josef Pfitzner a protektorátní Praha v letech 1939–1945". V roce 2008 vydal publikaci: "Zlato se čistí v ohni: o životě, oběti a smrti pravoslavného kněze

ThDr. Vladimíra Petřka, jeho rodičů a sourozenců". Od roku 2012 vydává pětisvazkovou edici německojazyčných dokumentů: "Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava". Dosud vyšly tiskem tři svazky. Je autorem řady dílčích odborných studií k dějinám německé okupace v letech 1939-1945. Podílel se jako autor scénáře a námětu, poradce, nebo respondent, na desítkách dokumentárních filmů a rozhlasových pořadů k dějinám odboje.

Prof. MUDr. RNDr. h.c. Emanuel Vlček, DrSc.

Emanuel Vlček (*1925, +2006) byl český paleoantropolog, lékař a profesor Anatomického ústavu 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy. Vystudoval zároveň Lékařskou a Přírodovědeckou fakultu Univerzity Karlovy v Praze. Jako mladý student byl zapisovatelem profesorů Hájka a Tesaře u pitvy ministra Jana Masaryka v březnu 1948. Pracoval ve Státním archeologickém ústavu v Nitře, poté v Archeologickém ústavu v Praze. Jeho vědecká kariéra však byla spojena s Národním muzeem v Praze, kde založil antropologické oddělení. Přednášel antropologii na Univerzitě J. A. Komenského v Bratislavě a paleontologii člověka v Paleontologickém ústavu Přírodovědecké fakulty UK v Praze. Soustředil se zejména na paleoantropologii v evropském teritoriu, zpočátku se zabýval především pravěkými a starověkými populacemi a popsal velkou skupinu Chalchů (větev Mongolů). Mezi jeho poznatky, které změnily do té doby platné názoru historiků, patřila zjištění týkající se stáří knížete Vratislava I. a jeho syna svatého Václava, kteří podle jeho antropologického výzkumu kosterních pozůstatků, byli starší než se tradovalo. V roce 2018 mu městská část Praha 5 udělila čestné občanství in memoriam.

Mgr. Igor Volný

Igor Volný (*1963) je český právník, analytik a teoretik českého národního ekonomického obrození. Je absolventem Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Po roce 1989 byl předsedou obnoveného spolku českých právníků Všehrd. Věnoval se problematice kapitálového trhu v souvislosti s obnovou Burzy cenných papírů. V 90. letech založil vlastní developerskou společnost. Z hlediska obezřetného zacházení s klientskými prostředky prostřednictvím svěřeneckých účtů patřila v Praze koncem devadesátých let k průkopníkům trhu. Od přelomu tisíciletí působí jako externí konzultant v oblasti technické analýzy trhu cenných papírů a také jako ekonomický analytik. Je odborník na problematiku historie českého národního hospodářství od 19. století do současnosti. V roce 2019 vyšla autorovi zásadní studie ohledně vykonstruovaného retribučního stíhání českého průmyslníka JUDr. Jaroslava Preisse v roce 1945 ve Sborníku Archivu bezpečnostních složek MV. Své texty publikuje mj. v Revue Střední Evropa a v poslední době i v časopise MY.

Společnost pro Svatováclavská studia, z.s. je zapsaný spolek založený 28. 9. 2019, symbolicky v den 1090. svatováclavského výročí. Je registrovaný ve spolkovém rejstříku vedeném Městským soudem v Praze. Jeho náplní je pomoci vybudovat instituci s názvem Svatováclavská studia – Ústav české státnosti (SVS -UČS) a podporovat její dlouhodobou činnost a rozvoj.

Inspirací projektu Svatováclavských studií (SVS) je francouzská společnost pro odkaz Jany z Arku (The International Joan of Arc Society / Société Internationale de l'étude de Jeanne d'Arc). Cílem projektu je dokumentace, studium a popularizace pramenů, literatury a památek se vztahem k osobě svatého Václava a ke svatováclavské duchovní a kulturní tradici a také k tisícileté tradici české státnosti.

Předsedou spolku a jeho statutárním představitelem je filozof a teolog PhDr. Roman Cardal, PhD. Spolek má důstojné sídlo ve Strahovském klášteře v Praze na Hradčanech.

Svatováclavská idea sjednocuje všechny Čechy. Proto by Svatováclavská studia – Ústav české státnosti měla mít celonárodní charakter a měla by být zřízena jako veřejná instituce. Spolek usiluje, aby na jejím vzniku a existenci participoval nejen stát, ale i municipality, vysoké školy, národní kulturní a vědecké instituce, stejně jako významné české svazy a spolky i významné české privátní subjekty. Se všemi takovými potencionálními partnery spolek usiluje navázat dlouhodobé partnerství.

Zřízení Svatováclavských studií souvisí s obnovou Staré Boleslavi jako národního poutního místa, kde se mimo jiné každoročně koná Národní svatováclavská pouť, což významně podpořilo myšlenku umístit v budoucnu sídlo Svatováclavských studií právě do Staré Boleslavi.

Spolek o tom, v překrásně opravené bazilice Nanebevzetí Panny Marie, kde je opět trvale uloženo Palladium země České, podepsal s místní Kolegiátní kapitulou svatých Kosmy a Damiána dne 14. srpna 2020 společné memorandum. To předpokládá, že připravovaný ústav Svatováclavských studií by sídlil ve zdejším Kanovníckém domě, symbolicky na nám. sv. Václava, a zřídil by mimo jiné také stálou výstavu o životě a odkazu svatého Václava a svaté Ludmily, a to v nedalekém Děkanském domě. Zmíněné memorandum osobně kontrastoval též arcibiskup pražský a primas český Dominik kardinál Duka.

Společnost získává pro svou činnost prostředky na základě darů českých právnických osob a spolků a příspěvků českých nadačních fondů a nadací; společnost neusiluje o žádné financování ze zahraničí.

Společnost pro Svatováclavská studia, z.s.

Strahovské nádvoří 132/1, 118 00 Praha 1 – Hradčany

IČO:087 15 246, tel.: 230 233 389, e-mail: sss@ssszs.cz, web.: www.ssszs.cz

Vydání publikace podpořila
společnost Jihoexpres Agro s.r.o

JIHOEXPRES AGRO

**SPOLEČNOST PRO
SVATOVÁCLAVSKÁ
STUDIA**

č. 1/2020

ISBN 978-80-270-8495-1

